

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – Економіки, бізнесу і контролю
Кафедра – Економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність – Економіка підприємства
Освітня програма – Економіка підприємства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: *«Порівняльна характеристика економічної
ефективності інвестиційних проєктів у галузях
харчової промисловості України»***

ШИФР КРМ.ЕП.1.938-03.1.15

Здобувач Сиваш А.М.

Керівник к.е.н., доцент Фрум О.Л.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від «12» грудня 2023 р., протокол №7

Завідувач кафедри економіки промисловості _____ проф. Павлов О.І.

Одеса – 2023 рік

**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ І
МЕНЕДЖМЕНТУ ім. Г.Е. Вейнштейна**

Факультет – Економіки, бізнесу і контролю
Кафедра – Економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність – Економіка підприємства
Освітня програма – Економіка підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Зав. кафедри
економіки промисловості
професор Павлов О.І.**

«___» _____ 2023 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА
*Сиваша Анатолія Миколайовича***

1. Тема роботи: *«Порівняльна характеристика економічної ефективності інвестиційних проєктів у галузях харчової промисловості України»* затверджена наказом ОНТУ *від 05 грудня 2022 р. №938-03(зі змінами)*.
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи *06 грудня 2023 р.*
3. Вихідні дані до роботи: бухгалтерська та статистична звітність підприємств олійножирової та зернопереробної галузей, підручники, наукові статті, монографії, дисертації та інші публікації за темою економіки інвестиційних проєктів, інформація з мережі Інтернет.
4. Перелік питань, які потрібно розробити: 1. Теоретико-методичні засади планування інвестиційних проєктів. 2. Аналіз сучасного стану економічної ефективності зернопереробної та олійножирової галузей України. 3. Практичне застосування методів оцінки ефективності інвестиційних проєктів для порівняльної характеристики підприємств різних галузей.
5. Перелік графічного матеріалу: 1. Мета, завдання об'єкт і предмет дослідження. 2. Загальна характеристика інвестиційного проєкту. 3. Основні показники майбутньої економічної ефективності інвестиційного проєкту. 4. Динаміка зведених показників інвестиційних проєктів підприємств олійножирової галузі. 5. Динаміка зведених показників інвестиційних проєктів підприємств

зернопереробної галузі. 6. Динаміка зведених показників інвестиційних проєктів ПрАТ «АДМ Іллічівськ». 7. Динаміка зведених показників інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром». 8. Порівняльна характеристика динаміки показників інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки. 9. Оцінка економічної ефективності інвестиційного проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ». 10. Оцінка економічної ефективності інвестиційного проєкту ТОВ «Укрелеваторпром»

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх:

Розділ	Консультант (вчене звання, П.І.П.)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

2. Дата видачі завдання 31 серпня 2023 р.

Керівник _____ доц. Фрум О.Л.

Завдання прийняв до виконання _____ Сиваш А.М.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№п/п	Назва етапів випускної роботи	Термін виконання етапів роботи
1.	Робота з літературними джерелами та розробка теоретичної частини випускної роботи	05.09.2023р. – 02.10.2023р.
2.	Збирання та обробка статистичних даних про результати діяльності підприємств галузей олійножирової та зернопереробної України	03.10.2023р. – 15.10.2023р.
3.	Виконання основної частини кваліфікаційної роботи	16.10.2023р. – 25.11.2023р.
4.	Оформлення кваліфікаційної роботи	26.11.2023р. – 05.12.2023р.
5.	Надання кваліфікаційної роботи на кафедру	06.12.2023р.

Здобувач _____ Сиваш А.С.

Керівник роботи _____ доц. Фрум О.Л.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Сиваш А.М.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота магістра містить 133 сторінки, 55 таблиць, 25 рисунки, список використаних джерел з 70 найменувань, 10 додатків.

Метою виконання роботи є складання порівняльної характеристики ефективності інвестиційних проєктів у галузях харчової промисловості.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження є оцінка ефективності інвестиційних проєктів у галузях харчової промисловості.

Предметом дослідження є методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів у зернопереробній та олійножировій галузях України.

Завданням роботи передбачено:

- розглянути теоретико-методичні основи планування інвестиційних проєктів на підприємствах;
- провести аналіз сучасного стану економічної ефективності різних галузей харчової промисловості України (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України);
- застосувати на практиці методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів для порівняльної характеристики підприємств різних галузей (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України).

За результатами роботи сформульовано висновки та пропозиції із застосування методів оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів на підприємствах харчової промисловості України.

Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності підприємств зернопереробної та олійножирової галузей України.

Рік виконання роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

ABSTRACT

The master's thesis contains 133 pages, 55 tables, 25 figures, a list of used sources with 70 names, 10 appendices.

The purpose of the work is to compile a comparative description of the effectiveness of investment projects in the food industry.

The object of analysis, generalizations and research is the assessment of the effectiveness of investment projects in the food industry.

The subject of the study is methods of evaluating the efficiency of investment projects in the grain storage and oil and fat industries of Ukraine.

The tasks include:

- consider the theoretical and methodological bases of planning investment projects at enterprises;
- conduct an analysis of the current state of the economic efficiency of various branches of the food industry of Ukraine (on the example of the grain storage and oil and fat industries in Ukraine);
- to apply in practice the methods of evaluating the efficiency of investment projects for the comparative characteristics of enterprises of various industries (on the example of the grain storage and oil and fat industry in Ukraine).

Based on the results of the work, conclusions and suggestions on the application of methods for assessing the economic efficiency of investment projects at the enterprises of the food industry of Ukraine were formulated.

The obtained results can be used in the practical activities of enterprises in the grain storage and oil and fat industries of Ukraine.

The year of performance is 2023.

The year of job protection is 2023.

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	12
1.1. Сутність та зміст інвестиційного проєкту на підприємстві	12
1.2. Методичні основи реалізації інвестиційних проєктів на підприємствах	22
1.3. Місце інвестиційних проєктів в управлінні розвитком підприємств	29
Висновок за розділом 1	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України)	37
2.1. Аналіз методів оцінки ефективності інвестиційних проєктів на підприємстві	37
2.2. Аналіз сучасного стану зернопереробної та олійножирової галузей України	46
2.3. Оцінка економічної ефективності зернопереробної та олійножирової галузей України	63
Висновок за розділом 2	75
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ (на прикладі підприємств зернопереробної та олійножирової галузей України)	79
3.1. Оцінка ефективності проєкту ТОВ «Укрелеваторпром»	79
3.2. Оцінка ефективності проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ»	87
3.3. Порівняльна характеристика ефективності реалізації проєктів на	

ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ»	96
Висновок за розділом 3	105
ВИСНОВКИ	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	115
Додатки	122

ВСТУП

Актуальність теми. Прагнення сучасної української економіки до сталого розвитку, побудови конкурентоспроможної економічної країни, призводить до значних змін в розвитку економічних галузей. Своєчасне реагування на зміну економічних та ринкових умов, пошук додаткових джерел та напрямків інвестування одна із основних задач стабілізації економічної ситуації, яка можлива під час розвитку інвестиційної діяльності. Формування ефективного управління інвестиційними проєктами дозволить розвинути інвестиційну діяльність та активно інвестувати кошти в розвиток підприємств. Адже розвиток і ефективне функціонування підприємств безпосередньо залежить від залучення інвестицій та їх використання, і є важливий фактором для сприяння в розвитку економіки країни.

Сьогодні перед Україною постає стратегічне завдання переходу до інноваційного типу розвитку, перетворення її в динамічну високорозвинену країну, здатну розробляти, виробляти і застосовувати високі технології, і для цього потрібно приступити до формування та здійснення нової стратегії соціально-економічного розвитку, в першу чергу, за рахунок інвестиційної та інноваційної діяльності.

Ключовим завданням при реалізації сучасних інвестиційних проєктів є максимальна оптимізація ресурсів із забезпеченням допустимого рівня ризикованості інвестицій. Оптимізація ресурсів передбачає врахування різних факторів впливу на фази життєвого циклу інвестиційного проєкту.

В умовах сьогодення будь-яке підприємство вимушене займатися

Студент	Сиваш А.М.			КРМ.ЕП.1.938-03.1.15			
				Текстова частина	Стад		Стор.
						8	133
Керівник	Фрум О.Л.				ОНТУ		
Зав.каф.	Павлов О.І.						

проектною діяльністю. Прибутковими і успішними виявляються ті компанії, керівництво яких ефективно використовує інструменти та методи управління проектами.

Необхідність підвищення конкурентоздатності промислових підприємств, сучасні зміни їхнього ринкового середовища змусила їх ефективно реалізовувати різні проекти.

Як виявили світові тенденції розвитку інвестиційної діяльності підприємств у кожному з них існує проект розвитку, який пов'язаний із залученням інвестиційних ресурсів. Такий проект називається «інвестиційним проектом».

Широке коло питань і методів їх вирішення, пов'язаних з оцінкою ефективності інвестиційних проектів підприємств, розглядаються у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: Г. Бірмана, І. Бланка, А. Бистрякова, В. Верби, Л. Гітмана, А. Гойка, В. Грідасова, В. Гриньової, М. Джонка, А. Загороднього, В. Захарченко, А. Ідрисова, А. Марголіна, А. Маршалла, І. Мейо, А. Мертенса, Ю. Несветаєва, А. Пересади, В. Пономаренка, К. Рейлі, В. Федоренка, П. Хавранека, Р. Холта, Д. Черваньова, Є. Четиркіна, В. Шеремета, У. Шарпа, С. Шміта ін.

Разом з тим, ці дослідження мають більш фундаментальну спрямованість. Розгляд наукових та практичних аспектів економічної ефективності інвестиційних проектів у галузях харчової промисловості України проводяться недостатнім чином.

Тому складання науково обґрунтованої порівняльної характеристики економічної ефективності інвестиційних проектів у галузях харчової промисловості України на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України мають як наукове, так і важливе практичне значення.

Мета дослідження. Метою дослідження є складання порівняльної характеристики ефективності інвестиційних проектів у галузях харчової промисловості України.

Завдання дослідження. Відповідно до поставленої мети були

визначені такі завдання:

- розглянути теоретико-методичні основи планування інвестиційних проєктів на підприємствах;
- провести аналіз сучасного стану економічної ефективності різних галузей харчової промисловості України (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України);
- застосувати на практиці методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів для порівняльної характеристики підприємств різних галузей (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України).

Об’єктом дослідження є оцінка ефективності інвестиційних проєктів у галузях харчової промисловості.

Предметом дослідження є методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів у зернопереробній та олійножировій галузях України.

Методи дослідження. Для проведення дослідження використано абстрактно-логічний та економіко-статистичний методи, методи структурного та динамічного аналізу, методи ретроспективного аналізу та перспективного аналізу на основі економіко-математичного моделювання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних положень і розробці практичних рекомендацій із застосування методів оцінки ефективності інвестиційних проєктів у зернопереробній та олійножировій галузях України.

До основного наукового результату, який становить особистий внесок автора в розробку досліджуваної проблеми, належить такий:

- отримало подальший розвиток застосування методів комплексної оцінки ефективності інвестиційних проєктів у зернопереробній та олійножировій галузях України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були представлені та отримали схвалення на науковому колоквіумі «Механізм передбачення, попередження та регуляторного впливу на системні зміни національної економіки та її суб’єктів» (Одеса, 2023 р.).

Публікації. За результатами кваліфікаційної роботи опубліковано 1 наукова праця загальним обсягом 0,2 д.а., з них 0,1 д.а. належить особисто автору.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1 Сутність та зміст інвестиційного проєкту на підприємстві

Усю різноманітність процесів, що відбуваються в економічній системі тієї чи іншої країни, можна представити як сукупність соціальних, технічних, організаційних, економічних та інших проєктів.

Результативність та ефективність інвестиційної діяльності в цілому залежить від ефективності окремих інвестиційних проєктів.

Незважаючи на звичність вживання в науково-практичному обігу терміна «інвестиційний проєкт», підходи до його визначення неоднозначні, окрім того, у Законі України «Про інвестиційну діяльність» тлумачення даного терміна не наводиться [1].

В сучасній літературі існує багато визначень проєкту. Всі ці визначення багато в чому схожі, у всіх визначеннях автори говорять про особливості, властиві всім проєктам; проєкт є комплексом дій, спрямованих на отримання унікального результату, наявність унікальної цілі, обмеженість в часі, обмеженість у ресурсах.

К. Грей, Е.Ларсен вважають, що проєкт – це комплексний захід, який є неповторним і одномоментним, обмежений за часом, бюджетом, ресурсами, а також чіткими вказівками щодо виконання його, розробленими під потреби замовника [2, с.16].

Довгань Л.Є., Мохонько Г.А., Малик І.П. визначають проєкт як системний комплекс планових (фінансових, технологічних, організаційних та інших) документів, що містять комплексно системну модель дій, спрямованих на досягнення оригінальної мети [3, с.21].

В економічній літературі розуміння інвестиційного проєкту більшість науковців трактує у двох визначеннях:

1) як комплект документів, що містять формулювання мети майбутньої діяльності й визначення комплексу дій, спрямованих на її досягнення;

2) як сам цей комплекс дій (робіт, послуг, придбань, управлінських операцій і рішень), спрямованих на досягнення сформульованої мети (тобто як документацію і як діяльність) [4, с. 25].

Луців Б.Л., Кравчук І.С., Сас Б.Б. інвестиційний проєкт трактують, як основний документ, що визначає необхідність здійснення реального інвестування, в якому в загальноприйнятій послідовності розділів викладаються основні характеристики проєкту та фінансові показники, пов'язані з його реалізацією [5, с. 55].

Бардиш Г.О. визначає, що проєкт (інвестиційний проєкт) підприємства, організації, виробничої потужності, комплексу чи об'єкта – це повний комплект організаційно-технічних і фінансово-економічних документів та заходів, необхідних для досягнення поставленої мети (розвиток техніко-економічної бази виробництва, започаткування виготовлення продукції, здійснення нових методів або форм діяльності і т. ін.) в умовах обмеженості наявних ресурсів з обов'язковим отриманням економічного чи соціального ефекту [6, с. 87].

Колосок С.І., Мирошніченко Ю.О., Мішеніна Г.А. підкреслюють, що інвестиційний проєкт – це обґрунтування економічної доцільності, обсягу і термінів здійснення капітальних вкладень, у тому числі необхідна проєктно-кошторисна документація, розроблена відповідно до законодавства та затверджених в установленому порядку стандартів (нормами і правилами), а також опис практичних дій з реалізації інвестицій (бізнес план) [7, с. 63].

Лактіонова О.А. розуміє під визначенням проєкту цілеспрямоване, заздалегідь опрацьоване і заплановане створення або модернізація фізичних об'єктів, технологічних процесів, технічної та організаційної документації для них, матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів, а також управлінських рішень і заходів щодо їх виконання [8, с.13].

Савчук В.П., Прилипка С.І., Величко О.Г. визначають проєкт як комплекс законних дій (робіт, послуг, управлінських операцій і рішень), що забезпечують досягнення певних цілей (одержання певних результатів) [9, с.29]., а інвестиційний проєкт як проєкт, що передбачає (в числі інших дій) здійснення інвестицій [9, с.42].

Р.Д. Арчибальд, формулює визначення проєкту як, комплекс зусиль, здійснюваних з метою отримання конкретних унікальних результатів в рамках відведеного часу і в межах затвердженого бюджету, який виділяється на оплату ресурсів, що використовуються або споживаються в ході проєкту [10, с.34].

Закордонними та вітчизняними науковцями інвестиційний проєкт розглядається з різних боків.

Бушуев С.Д. вважає, що інвестиційний проєкт – це комплексний план заходів, спрямованих на створення нового або модернізацію діючого виробництва товарів і (або) послуг, і забезпечують досягнення цілей учасників проєкту [11, с.42].

Інвестиційний проєкт розглядається як інвестиційна акція, яка передбачає вкладення визначеної кількості ресурсів, у тому числі інтелектуальних, фінансових, матеріальних, людських, для одержання запланованого результату і досягнення визначених цілей в обумовлені терміни [12].

Таким чином, інвестиційний проєкт – це комплексний план заходів, що включає напрямки, способи досягнення мети, правила, обмеження для прийняття управлінських рішень, протягом всього життєвого циклу проєкту, спрямованих на створення нового або модернізацію діючого виробництва товарів або послуг з метою отримання визначених в проєкті результатів та економічної вигоди [13].

Інвестиційний проєкт – це спеціальним способом підготовлена документація, що містить максимально повний опис і обґрунтування всіх особливостей майбутнього інвестування. У такому розумінні проєкт є

документованим інвестиційним планом [14, с. 49]. Інвестиційний проєкт – це комплекс заходів, що здійснюються інвестором з метою реалізації свого плану нарощування капіталу. Дії інвестора мають бути оптимальними для досягнення поставлених цілей при обмежених часових, фінансових і матеріальних ресурсах [15]. Подібно більшості організаційних заходів, основна мета проєкту – задоволення потреб замовника. Характеристики проєкту допомагають відрізнити його від інших дій організації. Основні характеристики проєкту такі: встановлена мета; визначена тривалість виконання, із чіткою датою початку і завершення; звичайно, у проєкті беруть участь кілька відділів і різноманітних фахівців; як правило, виконується щось нове, чого ніколи не було раніше; особливі вимоги за часом, витратами й якості виконання роботи.

Проєкт може бути представлений як система. Система – це група елементів (люди, технічні елементи), організованих таким чином, що вони діють як одне ціле для досягнення визначеної мети.

Інвестиційні пропозиції (проєкти) є специфічними видами інвестицій, що здійснюються окремими особами і фірмами в приватному секторі, а також урядами різних країн і організаціями державного сектора.

Інвестиційний проєкт це документ, в якому відображуються необхідні розрахунки та обґрунтування, які підтверджують доцільність здійснення інвестиційної діяльності з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу і соціальну сфери [16, с. 101].

Інвестиційний проєкт – це комплекс заходів (організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних), визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку національної економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється суб'єктами інвестиційної діяльності з використанням цінностей відповідно до положень Закону України «Про інвестиційну діяльність» [17].

Основні підходи до визначення сутності поняття «інвестиційний проєкт» наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Авторські підходи до сутності поняття «інвестиційний проєкт»*

Автор	Тлумачення
В. Федоренко [18, с. 34]	Викладення цілей та особливостей конкретного інвестування й обґрунтування його доцільності
М. Туріянська [19, с. 12]	Будь-яка діяльність, спрямована на досягнення визначених цілей (економічного чи соціального характеру) і яка вимагає для своєї реалізації витрат чи використання капітальних ресурсів (природних ресурсів, машин, обладнання і т.ін.), тобто капіталоутворюючих інвестицій
И. Бланк [20, с. 214]	Комплексний план заходів, направлених на створення нового або модернізацію діючого виробництва товарів і (або) послуг з метою досягнення стратегічних цілей фірми, отримання економічного і (або) соціального ефекту
В. Вітлінський, В. Макаренко [21]	План чи програма заходів, пов'язаних зі здійсненням капітальних вкладень із метою наступного повернення коштів й отримання прибутку
О. Герасименко, Б. Карпінський [22, с. 52]	Документ, який містить необхідні розрахунки та обґрунтування, що підтверджують доцільність здійснення інвестиційної діяльності з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу і соціальну сфери
В. Гриньова [23, с. 49]	Основний документ, що визначає необхідність здійснення реального інвестування, у якому в загальноприйнятій послідовності його розділів подаються основні характеристики проєкту та фінансові показники, пов'язані з його реалізацією
Б. Щукін [24, с. 5]	Згідно з першим аспектом інвестиційний проєкт – це спеціально підготовлена документація з максимально повним описом і обґрунтуванням всіх особливостей майбутнього інвестування... щодо другого аспекту інвестиційний проєкт – це комплекс заходів, які здійснює інвестор з метою реалізації свого плану нарощування капіталу

* Складено автором за [18-24]

Проєкт, пов'язаний з реалізацією повного циклу інвестицій від вкладення капіталу до задачі його в експлуатацію та одержання прибутку, називають інвестиційним.

Тобто, під інвестиційним проєктом слід розуміти сукупність документів, що визначають необхідність і доцільність здійснення реального

інвестування, яке містить економічні, правові, організаційні, технічні й інші аспекти інвестиційного планування.

Отже, інвестиційний проєкт – це комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених для досягнення інвестиційних цілей протягом заданого часу за встановлених ресурсних обмежень.

Основними особливостями інвестиційного проєкту слід визначити:

- 1) порівняно тривалий період освоєння початкової суми вкладень;
- 2) поетапний вихід на проєктну потужність у процесі експлуатації створеного об'єкта інвестування;
- 3) необхідність додаткових вкладень у проєкт протягом його реалізації для виконання поставлених цілей;
- 4) потреба здійснення значних початкових вкладень.

Інвестиційний проєкт – це спеціальним способом підготовлена документація, що містить максимально повний опис і обґрунтування всіх особливостей майбутнього інвестування. У такому розумінні проєкт є документованим інвестиційним планом.

Інвестиційний проєкт – це комплекс заходів, що здійснюються інвестором з метою реалізації свого плану нарощування капіталу. Дії інвестора мають бути оптимальними для досягнення поставлених цілей за обмежених часових, фінансових і матеріальних ресурсів.

Основними рисами інвестиційного проєкту є:

- виникнення, існування та закінчення проєкту в певному оточенні;
- зміна структури проєкту з триванням його життєвого циклу;
- наявність певних зв'язків між елементами проєкту як системи;
- можливість відміни вхідних ресурсів проєкту.

Виходячи з визначення сутності проєкту, виокремлюють його головні ознаки:

- наявність чітко сформульованої мети проєкту, що є бажаним і доведеним результатом, досягнутим у межах певного строку за заданих умов реалізації проєкту;

- структуризація проєкту за цілями. Будь-яка мета проєкту має структуру, яка може бути представлена ієрархією цілей проєкту, починаючи від стратегічних і закінчуючи конкретизованими завданнями, у межах яких чітко визначаються засоби досягнення мети проєкту;
- обов’язкова зміна стану проєкту для досягнення його мети, яка означає, що реалізація будь-якого інвестиційного проєкту завжди пов’язана зі змінами у відповідній системі і є цілеспрямованим її перетворенням з наявного стану на бажаний, що і визначено в меті проєкту;
- обмежений бюджет, тобто обмеженість ресурсів, яка означає що будь-який проєкт має свій обсяг матеріальних, людських і фінансових ресурсів, які використовуються за встановленим і лімітованим бюджетом;
- наявність часових меж, тобто обмеженість проєкту у часі. Часові рамки є необхідною ознакою будь-якого проєкту і означають, що проєкт має чітко виокремленні строк початку і строк завершення;
- неповторність, яка означає, що заходи, які необхідно здійснити для реалізації проєкту, мають такий рівень інновацій, комплексності і структурованості, що дає змогу відрізняти як один проєкт від іншого, так і проєкт від програми і плану [25, с.62].

Отже, інвестиційний проєкт – це система організаційно-правових і розрахунково-фінансових документів, які визначають порядок взаємопов’язаних у часі та просторі й узгоджених із ресурсами організаційних заходів і дій, спрямованих на розвиток підприємства.

Основною метою інвестиційного проєкту є максимізація прибутку від здійснених ним вкладень. Навіть інвестуючи в соціальні об’єкти, інвестор розраховує на збільшення прибутку через поліпшення соціальних умов працюючих. Виходячи з визначення проєкту, виділяють такі його головні ознаки (рис. 1.1).

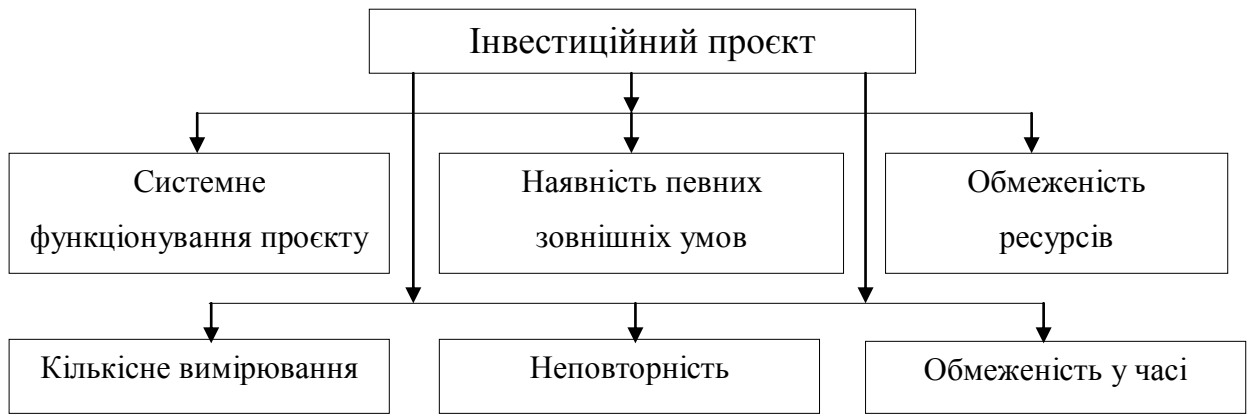

Рис. 1.1. Основні ознаки інвестиційного проєкту*

* Складено автором

Інвестиційні проєкти поділяють на:

- стратегічні – передбачають зміну профілю діяльності та/або форми власності підприємства;
- тактичні – покликані забезпечити збільшення обсягів та покращення якості продукції, що випускається, шляхом зміни частин технології виробництва, модернізації основних засобів, перекваліфікації кадрів тощо.

Інвестиційний проєкт може існувати у формі:

- нульового проєкту, який передбачає утворення нового виробництва;
- реконструкції – впровадження передових технологій без зміни профілю підприємства;
- розширення або реабілітація (перепрофілювання) діючого підприємства.

Інвестиційні проєкти класифікують за такими ознаками:

- за розміром інвестицій: великі, середні, дрібні;
- за напрямками інвестування: прямі, портфельні, інноваційні, іноземні, закордонні;
- за напрямками використання активів: споживчі, паперові, підприємницькі;
- за мотивацією: вимушені, збільшення обсягів продаж, збільшення доходів, одержання надприбутків

- за рівнем технологічної готовності: попередній, готовий до будівництва, готовий до експлуатації;
- за формами відтворення: оновлення, реконструкції, технічного переозброєння, нового будівництва;
- за формою власності: державні, індивідуальні, колективні, спільні;
- за рівнем автономності: незалежні від реалізації інших проєктів, залежні від реалізації інших проєктів [26].

Найбільш поширеною є класифікація інвестиційних проєктів за сферою вкладання інвестиційних ресурсів, однак лише такого поділу недостатньо, адже з метою прийняття рішення щодо оптимізації джерел фінансування інвестиційних проєктів необхідне їх розмежування за ознакою механізмів вкладання ресурсів, обсягом, строковістю, ризикованістю тощо (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація інвестиційних проєктів за основними ознаками*

Ознака	Види
За сферою вкладання ресурсів	Виробничі, науково-технічні, комерційні, фінансові, економічні, соціально-економічні
За механізмом вкладання ресурсів	Реальні, фінансові
За ознакою взаємозалежності	Умовно незалежні, залежні (взаємовиключні, замінюючі, доповнювальні)
За терміном	Короткострокові, середньострокові, довгострокові
За метою	Інвестиційні проєкти розвитку, інвестиційні проєкти фінансового оздоровлення
За обсягом інвестиційних ресурсів	Малі (до 100 тис. дол. США), середні (від 100 тис. дол. США до 1000 тис. дол. США), великі (більше 1000 тис. дол. США)
За джерелом походження інвестиційних ресурсів	Проєкти, які фінансуються із внутрішніх джерел, зовнішніх та змішаних
За ступенем ризику	Ризикові та високоризикові
За ступенем терміновості	Термінові й такі, що можна відкласти на пізніший термін
За ступенем ліквідності	Високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні, неліквідні
За направленістю	Комерційні, соціальні, екологічні
За ознакою капіталоутворення	Інвестиційні проєкти направлені на збільшення основного і оборотного капіталу

* Складено автором

Поняття проєкту є одним із базових у інвестиційному процесі. Оскільки інвестування перш за все, орієнтується на забезпечення процесу

розширеного відтворення, то слід зосередити увагу на тому, що інвестиційний проєкт має свою специфіку. Він передбачає досить довготривалий період освоєння та реалізації. У процесі експлуатації створеного об'єкта інвестування стає можливим отримання відповідної продукції проєкту, продаж якої забезпечує відшкодування інвестору вкладень у створення такого об'єкта. Разом з тим, за своєю сутністю, інвестиційний проєкт на відміну від традиційного проєкту орієнтується на забезпечення інвестиційних цілей та сприяє подальшому розвитку.

1.2 Методичні основи реалізації інвестиційних проєктів на підприємствах

Проєкт є організаційною формою реалізації процесу інвестування. У цьому понятті зосереджені як стратегічне планування інвестиційної діяльності, так і практична реалізація щоденного оперативного управління нею [27, с. 26].

Всі інвестиційні проєкти, незалежно від складності, умов фінансування здійснюються на основі методів управління проєктами, які дозволяють реалізувати функції управління у відповідності зі стандартами, правилами, прийомами і підходами, та скорочують витрати часу й інших ресурсів на виконання основної мети. Використовувані методи управління повинні бути адаптовані до навколишніх умов та задовольняти потреби проєкту, базуватися на використанні кращого досвіду та кращих практик управління.

Стандарт управління проєктами гармонізуються зі внутрішніми стандартами, що діють для конкретного підприємства і враховує його специфіку, повинен дозволяти контролювати й ефективно управляти ресурсами. Вимоги до проєкту описують інвестиційну ідею, розкривають стан об'єкту управління і побажання інвесторів.

Ресурси необхідні для виконання робіт по проєкту, виступають центральним фактором при управлінні інвестиційними проєктами, використовуються для забезпечення кінцевої мети інвестиційного проєкту,

формують результати проєкту із запланованими показниками. Адже управління інвестиційними проєктами виконуються виключно ресурсами і з використанням ресурсів.

Ефективність управління інвестиційним проєктом безпосередньо залежить від організаційної структури проєкту, від організації взаємодії і взаємовідносин між усіма учасниками проєкту, команди проєкту. Кожен, хто працює над проєктом, повинен розуміти характер своєї участі в проєкті з чітко визначеними функціями і обов'язками.

Команда проєкту являє собою специфічну організаційну структуру, спеціальну групу, яка здійснює управління процесом реалізації інвестиційного проєкту на всіх стадіях життєвого циклу проєкту, є різноманітною для кожного проєкту, оскільки залежать від конкретних параметрів та структури проєкту [8, с. 71].

Інформаційні технології дозволяють застосовувати програмні продукти і засоби, для розширення можливостей та забезпечення ефективності інвестиційних проєктів.

Важливий вплив на здійснення проєкту має зовнішнє середовище: економічне, політичне, соціальне, фінансове, організаційне, яке в певних умовах може виявитися критичним для проєкту. Проаналізовані та виділені фактори впливу дозволяють домогтися найбільш сприятливих умов для досягнення результатів проєкту, забезпечити ефективність реалізації проєкту. Під зовнішнім середовищем будемо розуміти сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на досягнення результатів інвестиційного проєкту.

Системне функціонування проєкту передбачає взаємопов'язаність його елементів. Реалізація інвестиційного проєкту завжди пов'язана зі змінами у системі і є цілеспрямованим її перетворенням з існуючого стану на бажаний, що обумовлюється метою проєкту та впливає на зміну його складу.

Оскільки інвестиційний проєкт існує в певному зовнішньому середовищі, йому властивий вплив елементів середовища функціонування,

що обумовлює врахування умов середовища, при оцінці проєкту, що й дозволяє виокремити таку ознаку, як наявність певних зовнішніх умов.

Виходячи з того, що кожен інвестиційний проєкт має власний обсяг матеріальних, людських та фінансових ресурсів, які використовуються за встановленим та лімітованим бюджетом, йому властива обмеженість ресурсів.

Кількісне вимірювання характеризується визначенням конкретних кількісних витрат і вигід під час реалізації проєкту з моменту його початку до завершення).

Кожному інвестиційному проєкту характерна неповторність, оскільки кожен інвестиційний проєкт повинен відрізнятися від іншого рівнем інновацій, комплексності, структурованості, витрат та прибутковості та враховувати специфіку виду діяльності в якому працює підприємство.

Обмеженість у часі пояснюється часовими рамками проєкту, тобто термінами його початку та завершення.

Життєвий цикл проєкту певною мірою залежить від умов реалізації проєкту, від його оточення з точки зору взаємодії з внутрішнім та зовнішнім середовищем. Оточення проєкту – це чинники впливу на його підготовку і реалізацію.

Зовнішні чинники можна поділити на політичні, економічні, суспільні, правові, науково-технічні, культурні та природні та соціальні.

До внутрішніх чинників належать чинники, пов'язані з організацією та реалізацією проєкту, що передбачає розподіл прав, відповідальності та обов'язків між учасниками проєкту.

Життєвий цикл є основним критерієм для вирішення проблеми фінансування робіт із проєкту, прийняття оптимальних рішень.

Пересада А.А., Майорова Т.В., Ляхова О.О. вважають, що частіше життєвий цикл інвестиційного проєкту визначають за грошовим потоком: від виникнення першого грошового потоку і до закінчення останнього. Будь-який інвестиційний проєкт має п'ять стадій [28, с. 117].

Перша стадія: передпроектні дослідження, проектування та освоєння інвестицій (народження проекту). Друга стадія: початок експлуатації проекту. Третя стадія: швидке зростання. Четверта стадія: стабільне функціонування підприємства. П'ята стадія: занепад або друге народження.

Гридасов В.М. вважає, що життєвий цикл інвестиційного проекту також слід ділити на п'ять частин, які називаються фазами.

Чіткого (раз і назавжди визначеного) розподілу життєвого циклу на стадії бути не може. По-перше, існує специфіка окремих країн і секторів економіки, в яких реалізується інвестиційний проект. По-друге, існує досить широке коло учасників реалізації інвестиційного проекту (спонсори, проектна компанія, підрядники, кредитори, інвестори, оператори тощо) і кожен учасник може дивитися на проектний цикл «своїми очима», мати особливе уявлення про фази, етапи, стадії проекту [29, с. 65].

Таблиця 1.3

Управління взаємодією учасників інвестиційного проекту розвитку підприємств

Фази життєвого циклу проекту	Фази управління проектом	Дії за фазами проекту
Передінвестиційна	Ініціалізація (аналіз, прогнозування)	Відбір інвестиційних проектів за прогновною ефективністю
Інвестиційна	Планування та організація реалізації	Реалізація та запуск проектів в експлуатацію
Експлуатаційна	Експлуатація	Використання та контроль реальної ефективності використання проекту
	Контроль	
Ліквідаційна	Завершення	Мінімізація ліквідаційних втрат та максимізація ліквідаційних вигід

* Складено автором

У міжнародній практиці прийнято виділяти чотири основні фази проектного циклу:

- передінвестиційна, яка передбачає розробку проекту як документа;
- інвестиційна – стадія формування фінансових, матеріальних та технологічних ресурсів для реалізації проекту;

- експлуатаційна – передбачає початок реалізації проєкту, його ефективне функціонування та завершення зі регулярним отриманням поточного прибутку та повернення вкладених коштів;

- ліквідаційна, стадія яка передбачає завершення проєкту або його зупинку, у зв'язку з ризиками або загрозами що виникли внаслідок реалізації інвестиційного проєкту [30] (табл. 1.3).

Підхід Світового банку передбачає поділ проєктного циклу не на фази, а на такі стадії:

- якісна підготовка (ідентифікація та розробка);
- переговори про надання кредитних ресурсів;
- реалізація проєкту;
- заключна оцінка проєкту за підсумками його реалізації.

В будь-якому випадку, загальна процедура впорядкування інвестиційної діяльності підприємства по відношенню до конкретного проєкту буде передбачати проходження таких етапів:

- формування інвестиційних намірів (іноді використовується термін «ідентифікація»);

- розробка концепції проєкту (конкретизація завдань, вибір продукту проєкту, визначення джерел фінансування, вибір учасників проєкту, попередня розробка маркетингового та фінансового планів);

- розробка проєкту як документованого плану (деталізованого інвестиційного обґрунтування і плану дій на період життєвого циклу проєкту);

- передінвестиційний аналіз проєкту (вивчення потенційних можливостей проєкту, оцінка реальності фінансових планів, зовнішньої та внутрішньої узгодженості проєкту, його комерційної реалістичності й доцільності);

- створення (чи придбання) інвестиційного об'єкта «під ключ» і підготовка до початку його експлуатації;

- експлуатація інвестиційного об'єкта та повернення інвестованих у проєкт коштів у формі нагромадження поточного прибутку (цей етап називається періодом окупності проєкту);
- отримання чистого прибутку з проєкту (понад вкладені в нього кошти);
- завершення або ліквідація інвестиційного проєкту (демонтаж основних фондів, продаж оборотних коштів та інших активів, вирішення організаційних і юридичних питань щодо припинення господарської діяльності з використанням активів проєкту) [31].

Результатом будь-якого інвестиційного проєкту є отримання прибутку(доходу) чи зростання вкладеного капіталу. Інакше кажучи, усі учасники проєкту повинні бути зацікавлені в його організації та ефективному завершенні. Саме таким чином реалізуються індивідуальні інтереси учасників інвестиційної діяльності:

- інвестори повертають вкладені капітали та одержують передбачені дивіденди;
- замовники одержують реалізований інвестиційний проєкт та доходи від його використання;
- керівник проєкту та його команда одержують плату за контрактом, додаткову винагороду за результатами роботи та формування прибутку, а також підвищення професійного рейтингу;
- органи влади одержують податки з усіх учасників, а отже, задоволення громадських, соціальних та екологічних потреб і вимог у довірених їм сфері;
- споживачі мають необхідні їм товари, продукти, послуги, плата за які відшкодовує витрати на здійснення інвестиційної діяльності та формує прибуток;
- інші зацікавлені сторони отримують задоволення своїх інтересів [32, с. 121].

Учасниками інвестиційного проєкту можуть бути інвестори, замовники, виконавці та користувачі проєкту. Інвестори можуть впливати на

об'єкт інвестування як безпосередньо, так і опосередковано. Зазначимо, що перевага останнього полягає у зменшенні ризиків інвесторів, унаслідок того, що частина з них переходить до інших учасників проекту, відмінних від інвесторів. Це відбувається у випадку, коли інвестор доручає організацію та контроль за реалізацією об'єкта інвестування іншому суб'єкту – замовнику проекту, який у свою чергу може делегувати частину своїх завдань ще одному суб'єкту – користувачу проекту. Практика показує, що таке розширення кола суб'єктів інвестиційного проекту є виправданим, оскільки сприяє розвитку подій у бажаному для інвестора напрямку з мінімальними затратами та ризиком [33].

На середовище проекту впливають зовнішні (рис. 1.2) та внутрішні (рис. 1.3) фактори.

Рис. 1.2. Фактори впливу зовнішнього середовища проекту*

* Складено автором

Рис. 1.3. Фактори впливу внутрішнього середовища проєкту*

* Складено автором

Класичний проєкт має три складові: технологічну, будівельну, та техніко-економічну.

Технологічна частина складається зі схеми виробництва (технологічно взаємопов'язаних одиниць обладнання), технологічних етапів і переділів виготовлюваної продукції, її обсягів виробництва і якісних показників.

Будівельна частина визначає стандартні вимоги до об'ємно-планувальних і конструктивних рішень. Перші передбачають розміщення основних і підсобних приміщень, цехів, розміри їх площі і об'єму, другі – використання найбільш доцільних будівельних матеріалів, конструкцій і деталей.

Техніко-економічна частина включає передпроектні дослідження і техніко-економічні обґрунтування, розрахунки економічних показників ефективності і доцільності проєкту [34].

Керуючись вимогами та параметрами завдання на проєктування, проєктна фірма проводить економічні та інженерні дослідження. Перші

виконуються з метою перевірки доцільності проєкту: вивчаються забезпечення виробництва сировиною, транспортними засобами, робочою силою, можливості використання місцевих будівельних матеріалів та наявної виробничо-технічної бази будівництва.

1.3 Місце інвестиційних проєктів в управлінні розвитком підприємств

Інвестиційну стратегію слід розглядати як процес стратегічного управління інвестиційною діяльністю, який включає в себе:

- тактичне управління інвестиційною діяльністю шляхом формування інвестиційного портфеля компанії;
- оперативне управління інвестиційною діяльністю через оперативне керування окремими інвестиційними проєктами та програмами.

Існує два види інвестиційної стратегії. Активна інвестиційна стратегія забезпечує зростання прибутковості до середньогалузевого рівня вкладень та передбачає відбір і реалізацію різних інноваційних проєктів. За такої стратегії інвестор оцінює альтернативні інвестиційні проєкти, проводить їх техніко-економічне обґрунтування, селекціонує їх, відбирає найперспективніші й формує відповідний інвестиційний портфель. Пасивна інвестиційна стратегія передбачає підтримку незмінного рівня розвитку підприємства. Реалізуючи цю стратегію, інвестор прагне зберегти вже досягнутий ним рівень показників своєї господарської діяльності за рахунок інвестицій [35, с. 84]. Інвестиційна стратегія визначає:

- головні цілі інвестиційної політики щодо дохідності, ліквідності, ризику та зростання капіталу;
- відповідальних за проведення політики та їх обов'язки;
- рекомендації щодо складу активів інвестиційного портфеля, видів цінних паперів, їх інвестиційних якостей;
- умови придбання та продажу активів, терміни їх зберігання та переміщення з одного портфеля до іншого;

– правила обліку, додержання нормативів, звітності; – способи управління інвестиційним портфелем та підтримки відповідних пропорцій між первинним та вторинним резервом цінних паперів (активів), їх використання суворо за призначенням.

Розробка інвестиційної стратегії передбачає наступні заходи: постановка цілей інвестиційної діяльності; визначення її пріоритетних напрямків і форм; оптимізація структури сформованих інвестиційних ресурсів їхнього розподілу; вироблення інвестиційної політики за найбільш важливими аспектами інвестиційної діяльності; підтримка взаємовідносин із зовнішнім інвестиційним середовищем [36].

Інвестиційна стратегія є дуже важливою для підприємства і повинна розроблятися з урахуванням того, яку місію перед собою поставило підприємство. Також вона повинна бути частиною загальної стратегії, узгодженою з іншими функціональними стратегіями підприємства. Дана стратегія повинна сприяти оперативному реагуванню керівництвом на зміни факторів зовнішнього середовища, усуненню їх негативних проявів, використовуючи нові інвестиційні можливості, та маневруванню інвестиційними ресурсами. Інвестиційна стратегія в першу чергу повинна бути націлена на розвиток стратегічного потенціалу підприємства, тобто вкладенням коштів в: освоєння конкурентоспроможних видів продукції; заміну чи удосконалення основних засобів виробництва; проведення НДДКР; збільшення обсягів виробництва; впровадження нових технологій та сучасних методів управління [37].

Основними складниками інвестиційної стратегії підприємства є:

- цілі та завдання інвестиційної стратегії;
- обсяг ресурсів, необхідних для реалізації
- стратегії, та джерела їх формування;
- система управління інвестиційною стратегією.

У процесі формування інвестиційної стратегії йде великий пошук і оцінка альтернативних варіантів інвестиційних рішень, що найповніше відповідають завданням підприємства.

Інвестиційна стратегія не є незмінною, вона повинна періодично переглядатися і уточнятися залежно від зміни зовнішніх економічних умов та нових можливостей росту підприємства.

Інвестиційна стратегія завжди повинна відповідати таким цілям:

- максимізації прибутку від інвестиційної діяльності;
- мінімізації інвестиційних ризиків;
- забезпеченню поліпшення стану підприємства за рахунок ефективної інвестиційної діяльності [38].

Доцільність конкретної інвестиційної стратегії визначається з урахуванням таких вимог:

- забезпеченість фінансовими ресурсами, які можуть бути спрямовані на інвестиції;
- чітка прогнозованість термінів досягнення поставленої стратегічної цілі;
- узгодженість результатів і реальних витрат на їх досягнення;
- оптимальність співвідношення очікуваної прибутковості та можливих ризиків і невизначеності під час реалізації стратегії;
- узгодженість стратегії із зовнішніми умовами функціонування підприємства.

Отже, оптимальна інвестиційна стратегія повинна відповідати таким критеріям:

- узгодженість та взаємозв'язок стратегічних цілей, завдань і програм;
- низька чутливість стратегії до змін у зовнішньому середовищі (можливість максимально визначити чутливість до змін);
- оптимальний часовий інтервал реалізації стратегії;
- прийнятний рівень інвестиційних і фінансових ризиків;

- повне ресурсне та організаційне забезпечення стратегії.

Процес розроблення інвестиційної стратегії є найважливішим складником загальної системи стратегічного вибору підприємства. Цей процес складається з певної кількості послідовних етапів, які в підсумку повинні призводити до намічених економічних результатів [39].

Важливими компонентами інвестиційного планування на підприємствах є пошук і формування варіантів капіталовкладень, визначення відносних і абсолютних розмірів їх прибутковості, встановлення можливостей фінансування за рахунок різних джерел, оцінювання надійності реалізації та можливості успіху того чи іншого варіанта інвестування. Правильність прийнятих науково-технічних рішень, пов'язаних з практичними можливостями, буде виявлятися під час тривалого періоду сприятливого впливу інвестицій на виробництво та збут продукції, збільшення прибутку підприємства [40].

Розробка інвестиційної стратегії відіграє велику роль у забезпеченні ефективного розвитку підприємства. Ця роль полягає в наступному:

- забезпечує механізм реалізації довгострокових загальних і інвестиційних цілей майбутнього економічного та соціального розвитку підприємства в цілому й окремих його структурних одиниць;
- дозволяє реально оцінити інвестиційні можливості підприємства;
- забезпечує можливість швидкої реалізації нових перспективних інвестиційних можливостей, що виникають у процесі динамічних змін факторів зовнішнього інвестиційного середовища;
- враховує заздалегідь можливі варіації розвитку неконтрольованих підприємством факторів зовнішнього інвестиційного середовища та дозволяє звести до мінімуму їхні негативні наслідки для діяльності підприємства;
- відбиває порівняльні переваги підприємства в інвестиційній діяльності в зіставленні з його конкурентами;

– наявність інвестиційної стратегії забезпечує чіткий взаємозв'язок стратегічного, поточного й оперативного управління інвестиційною діяльністю підприємства [41, с. 56].

Процес формування інвестиційної стратегії підприємства поділяється на наступні етапи [42, с. 39].

1) визначення стратегічних цілей інвестиційної діяльності:

– забезпечення приросту капіталу або підвищення рівня прибутковості інвестицій;

– зміну пропорцій у структурі реального та фінансового інвестування через удосконалення галузевої та регіональної спрямованості інвестиційних програм;

– удосконалення технологічної та відтворювальної структури капітальних вкладень;

2) розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів;

3) конкретизація інвестиційної стратегії за періодами її впровадження;

4) оцінювання розробленої інвестиційної стратегії за напрямками:

– узгодженість цілей, напрямів і етапів інвестиційної стратегії з загальною стратегією підприємства;

– внутрішня збалансованість інвестиційної стратегії, тобто узгодженість між собою окремих стратегічних цілей і напрямів інвестиційної діяльності, а також послідовність їхнього виконання;

– узгодженість інвестиційної стратегії із зовнішнім середовищем, тобто відповідність інвестиційної стратегії змінам інвестиційного клімату та кон'юнктури ринку;

– можливості впровадження інвестиційної стратегії з урахуванням наявного ресурсного потенціалу;

– прийнятність рівня ризику через аналіз інвестиційних ризиків і можливі наслідки для підприємства та шляхи їх компенсації;

– результативність інвестиційної стратегії на основі визначення економічної ефективності реалізації інвестицій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Незважаючи на звичність вживання в науково-практичному обігу терміна «інвестиційний проєкт», підходи до його визначення неоднозначні, окрім того, у Законі України «Про інвестиційну діяльність» тлумачення даного терміна не наводиться.

В сучасній літературі існує багато визначень проєкту. Всі ці визначення багато в чому схожі, у всіх визначеннях автори говорять про особливості, властиві всім проєктам; проєкт є комплексом дій, спрямованих на отримання унікального результату, наявність унікальної цілі, обмеженість в часі, обмеженість у ресурсах.

Проєкт, пов'язаний з реалізацією повного циклу інвестицій від вкладення капіталу до здачі його в експлуатацію та одержання прибутку, називають інвестиційним.

Отже, інвестиційний проєкт – це комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених для досягнення інвестиційних цілей протягом заданого часу за встановлених ресурсних обмежень.

Виходячи з визначення сутності проєкту, виокремлюють його головні ознаки:

– наявність чітко сформульованої мети проєкту, що є бажаним і доведеним результатом, досягнутим у межах певного строку за заданих умов реалізації проєкту;

– структуризація проєкту за цілями. Будь-яка мета проєкту має структуру, яка може бути представлена ієрархією цілей проєкту, починаючи від стратегічних і закінчуючи конкретизованими завданнями, у межах яких чітко визначаються засоби досягнення мети проєкту;

- обов’язкова зміна стану проєкту для досягнення його мети, яка означає, що реалізація будь-якого інвестиційного проєкту завжди пов’язана зі змінами у відповідній системі і є цілеспрямованим її перетворенням з наявного стану на бажаний, що і визначено в меті проєкту;
- обмежений бюджет, тобто обмеженість ресурсів, яка означає що будь-який проєкт має свій обсяг матеріальних, людських і фінансових ресурсів, які використовуються за встановленим і лімітованим бюджетом;
- наявність часових меж, тобто обмеженість проєкту у часі. Часові рамки є необхідною ознакою будь-якого проєкту і означають, що проєкт має чітко виокремлені строк початку і строк завершення;
- неповторність, яка означає, що заходи, які необхідно здійснити для реалізації проєкту, мають такий рівень інновацій, комплексності і структурованості, що дає змогу відрізнити як один проєкт від іншого, так і проєкт від програми і плану.

Основною метою інвестиційного проєкту є максимізація прибутку від здійснених ним вкладень.

Важливий вплив на здійснення проєкту має зовнішнє середовище: економічне, політичне, соціальне, фінансове, організаційне, яке в певних умовах може виявитися критичним для проєкту. Проаналізовані та виділені фактори впливу дозволяють домогтися найбільш сприятливих умов для досягнення результатів проєкту, забезпечити ефективність реалізації проєкту. Під зовнішнім середовищем будемо розуміти сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на досягнення результатів інвестиційного проєкту.

Системне функціонування проєкту передбачає взаємопов’язаність його елементів. Реалізація інвестиційного проєкту завжди пов’язана зі змінами у системі і є цілеспрямованим її перетворенням з існуючого стану на бажаний, що обумовлюється метою проєкту та впливає на зміну його складу.

Життєвий цикл є основним критерієм для вирішення проблеми фінансування робіт із проєкту, прийняття оптимальних рішень.

У міжнародній практиці прийнято виділяти чотири основні фази проєктного циклу:

- передінвестиційна, яка передбачає розробку проєкту як документа;
- інвестиційна – стадія формування фінансових, матеріальних та технологічних ресурсів для реалізації проєкту;
- експлуатаційна – передбачає початок реалізації проєкту, його ефективне функціонування та завершення зі регулярним отриманням поточного прибутку та повернення вкладених коштів;
- ліквідаційна, стадія яка передбачає завершення проєкту або його зупинку, у зв'язку з ризиками або загрозами що виникли внаслідок реалізації інвестиційного проєкту.

Інвестиційний проєкт є основою формування інвестиційної стратегії підприємства.

Оптимальна інвестиційна стратегія повинна відповідати таким критеріям:

- узгодженість та взаємозв'язок стратегічних цілей, завдань і програм;
- низька чутливість стратегії до змін у зовнішньому середовищі (можливість максимально визначити чутливість до змін);
- оптимальний часовий інтервал реалізації стратегії;
- прийнятний рівень інвестиційних і фінансових ризиків;
- повне ресурсне та організаційне забезпечення стратегії.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України)

2.1 Аналіз методів оцінки ефективності інвестиційних проєктів на підприємстві

Оцінювання ефективності інвестицій посідає центральне місце в процесі обґрунтування та вибору можливих варіантів вкладення коштів у інвестиційні проєкти, а отже, є запорукою успішного здійснення інвестиційної діяльності. На сьогодні існують різні методи оцінювання ефективності інвестицій, які дають різні результати та мають свої переваги і недоліки. Для уникнення помилок в процесі здійснення інвестиційної діяльності та прийнятті необґрунтованих інвестиційних рішень необхідно виявити усі помилки та проблеми, які можуть виникнути під час оцінювання інвестицій.

Система оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів досить добре розроблена як в теоретичному, так і в методологічному аспектах [43].

У системі управління реальними інвестиціями оцінка ефективності інвестиційних проєктів є одним з найвідповідальніших етапів. Від того, наскільки об'єктивно та всебічно проведена ця оцінка, залежать строки повернення вкладеного капіталу, варіанти його альтернативного використання, додатковий потік прибутку підприємства у наступному періоді. Ця об'єктивність і всебічність оцінки ефективності інвестиційних проєктів значною мірою визначається використанням сучасних методів її проведення.

У своїх працях науковці виділяють різні показники оцінки економічної ефективності реальних інвестицій, поділяючи або не поділяючи їх на групи.

У табл. 2.1 систематизовано показники оцінки економічної ефективності інвестицій, запропоновані різними вченими [4-9].

Таблиця 2.1

Показники оцінки економічної ефективності інвестицій*

Науковець	Показники
Д. Черваньов [44, с. 441]	Чиста теперішня вартість; внутрішня норма доходності; модифікована внутрішня норма доходності; індекс доходності; дисконтований період окупності; індекс рентабельності; коефіцієнт ефективності інвестицій.
А. Пересада [45, с. 227]	Чиста теперішня вартість; внутрішня норма доходності; індекс рентабельності; період окупності; дисконтований період окупності; дохідність (прибутковість) залученого капіталу; дохідність на акцію.
В. Шевчук, П. Рогожин [46, с. 193]	Чистий приведений дохід; внутрішня норма дохідності; індекс рентабельності; період окупності.
В. Захарченко [47]	Чистий приведений дохід; внутрішня норма дохідності; відношення вигод та затрат; період окупності.
І. Бланк [20, с. 295]	Показники, які визначаються на основі дисконтних методів розрахунку: чистий приведений дохід; індекс дохідності; період окупності дисконтований; внутрішня ставка дохідності. Показники, які

* Складено автором за [44-47, 20]

Можна визначити, що всі науковці по-різному підійшли до набору критеріїв економічної ефективності інвестиційних проєктів. Але все одно кожен із них обов'язково виділяє такі показники, як чистий дисконтований дохід, внутрішня норма доходності, індекс доходності та період окупності інвестицій. Всі ці критерії базуються на дисконтуванні грошових потоків і є визнаними у світовій практиці основними показниками, що акумулюють вигоди від впровадження інвестиційного проєкту. Саме їхній розрахунок, в першу чергу, вказує на економічну ефективність інвестиційного проєкту.

Основні показники ефективності інвестиційного проєкту наведені в табл. 2.2.

Грошовий потік підприємства – це рух (надходження і витрачання) грошових коштів на розрахункових, валютних та інших рахунках і в касі підприємства в процесі його господарської діяльності, що в сукупності становить його грошовий обіг.

Таблиця 2.2

Основні показники ефективності інвестиційного проєкту*

Назва показника	Формула розрахунку	Сфера застосування
Чистий дисконтований дохід (NPV)	$= \sum_{t=0}^{t=T} \frac{CF_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=0}^{t=T} \frac{(C_0)_t}{(1+r)^t}$	Дає змогу отримати абсолютну величину ефекту від реалізації проєкту
Внутрішня норма дохідності (IRR)	$d_1 + \frac{NPV_{d1}}{NPV_{d1} - NPV_{d2}} \cdot (d_2 - d_1)$	Показує верхню межу припустимого рівня дисконтної ставки, перевищення якої робить проєкт збитковим
Індекс прибутковості (PI)	$\frac{\sum_{t=0}^T \frac{CF_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=0}^T \frac{(C_0)_t}{(1+r)^t}}{\sum_{t=0}^T \frac{(C_0)_t}{(1+r)^t}}$	Дає змогу отримати відносну величину ефекту від реалізації проєкту
Середня норма рентабельності (ARR, %)	$\frac{\sum_{t=0}^T CF_t}{T \times C_0}$	Показує співвідношення між середньорічними надходженнями та початковими інвестиціями
Період окупності (PB)	$\overline{\sum_{t=1}^{PB} CF_t}$	Дає змогу визначити, який проміжок часу необхідний для того, щоб відшкодувати початкові інвестиції
Дисконтований період окупності (BPB)	$\overline{\sum_{t=1}^{BPB} \frac{CF_t}{(1+r)^t}}$	Дає змогу визначити, який проміжок часу необхідний для того, щоб відшкодувати початкові інвестиції з урахуванням часу

* Складено автором

де CF_t – грошовий потік у році t , C_0 – початкові інвестиції, T – термін життєвого циклу проєкту, t – порядковий номер року від початку реалізації проєкту, r – відсоткова ставка доходності, що вимагається від проєкту.

Існують різні види грошових потоків.

Класифікація істотно полегшує вивчення об'єкта та дає можливість розкрити чинники і оцінити їх вплив.

Грошові потоки можна класифікувати за рядом ознак:

1) за видами господарської діяльності: грошові потоки операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Операційна (основна, поточна) діяльність визначена статутом організації при її створенні, для комерційного підприємства вона пов'язана з реалізацією товарів, робіт, послуг.

Рух грошових коштів відображає операції з формування балансового й чистого прибутку. І оскільки операційна діяльність є основним джерелом прибутку підприємства, вона генерує основний потік грошових коштів. Якщо підприємство здійснює кілька видів діяльності (наприклад, виробничу і посередницьку або торгівельну й посередницьку), то грошові потоки також повинні розділятися в обліку, аналізі й управлінні.

Грошовий потік операційної діяльності характеризується, з одного боку, грошовими виплатами постачальникам за сировину й матеріали, стороннім виконавцям робіт (послуг), заробітної плати персоналу, податковими платежами до бюджету і позабюджетних фондів та іншими виплатами, з іншого боку, надходженнями авансів від покупців, платежів за реалізовану продукцію, повернення податків з бюджету, іншими платежами. Н. В. Перловська зазначає, що у звіті основна діяльність представлена надходженнями й витратами грошових сум у зв'язку із взаємним виконанням зобов'язань усіх осіб, зацікавлених у справах організації, що припадають на звітний період [48].

Групування грошових потоків за основною, інвестиційною та фінансовою діяльністю дає можливість проаналізувати поточні грошові потоки, виявити, яка діяльність генерує основний позитивний грошовий потік, оцінити потребу в зовнішньому фінансуванні й визначити його способи, контролювати платоспроможність і ліквідність підприємства;

2) за методом вартісного оцінювання у часі: в справжній вартості, в майбутній вартості.

Оцінка грошових потоків у майбутньої вартості застосовується для забезпечення порівнянності потоків, що відносяться до різних періодів. Така порівнянність необхідна при оцінюванні та порівнянні інвестиційних

проектів з урахуванням заданого рівня ризику, а також при формуванні портфеля цінних паперів;

3) за безперервністю формування: регулярні й дискретні.

Прикладами регулярного грошового потоку є надходження виручки від реалізації продукції, дискретного – сплата відсотків за кредитами й погашення кредитів;

4) за стабільністю формування: рівномірні й нерівномірні.

Нерівномірність надходження і витрачання грошових коштів через сезонність, циклічність діяльності компанії призводить до необхідності синхронізації грошових потоків за часом і за обсягами. Як приклад рівномірних платежів можна навести лізингові, орендні платежі;

5) за відношенням до суб'єктів: зовнішні й внутрішні.

Внутрішні грошові потоки визначаються взаємовідносинами підприємства з підзвітними особами й співробітниками з оплати праці. Зовнішні надходження і виплати, пов'язані з надходженням виручки від реалізації та оплатою постачальникам за товари, в рази перевищують внутрішні потоки, а тому при плануванні та контролі грошових потоків використовуються різні методи, інструменти та підходи в залежності від їх видів;

6) за формою: готівкові й безготівкові.

Безготівковий і готівковий грошові потоки органічно пов'язані між собою і становлять єдиний грошовий обіг, розмежований лише на сфери функціонування грошей у вигляді банкнот, монет і записів по рахункам в банках без їх речового участі.

7) за масштабами обслуговування: по підприємству в цілому, по структурному підрозділу, по окремих господарських операціях.

Грошовий потік по підприємству в цілому акумулює всі види грошових потоків, що обслуговують господарський процес підприємства, це найбільш агрегований показник.

Диференціація грошового потоку по структурних підрозділах підприємства (центрам відповідальності) визначає його як самостійний об'єкт управління в системі організаційно-господарської побудови підприємства.

Виділення грошового потоку по окремих господарських операціях дає можливість більш детально простежити ефективність кожної операції;

8) за напрямом руху: позитивні й негативні.

Позитивний (вхідний) потік грошових коштів характеризує сукупність надходжень грошових коштів на рахунки та до каси підприємства від усіх видів господарської діяльності (аналогом цього поняття є «приплив грошових коштів»). Приплив грошових коштів здійснюється за рахунок надходження виручки від реалізації продукції, авансів від покупців, збільшення статутного капіталу, розміщення облігаційних позик, отримання кредитів і позик, повернення позик від боржників тощо.

У свою чергу негативний (вихідний) грошовий потік (або «відтік грошових коштів»), характеризує сукупність виплат підприємством. Відтік грошових коштів виникає внаслідок покриття операційних витрат, інвестиційних витрат, платежів до бюджету та позабюджетні фонди, виплат дивідендів, погашення кредитів і позик, сплати відсотків тощо;

9) за методом нарахування: валові й чисті.

Валовий грошовий потік є сукупністю надходжень або виплат грошових коштів в аналізованому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів. Чистий грошовий потік розраховується як різниця між позитивним і негативним грошовими потоками в розглянутому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів. Чистий грошовий потік є найважливішим результатом фінансової діяльності підприємства, багато в чому визначає його фінансову рівновагу й темпи зростання його ринкової вартості;

10) за рівнем достатності: надлишкові й недостатні.

Надмірний грошовий потік має місце, коли надходження коштів істотно перевищують реальну потребу підприємства в цілеспрямованому їх

витрачання. При дефіцитному грошовому потоці надходження грошових коштів не покривають потреби в них. Навіть при позитивному значенні чистого грошового потоку він може характеризуватися як дефіцитний, якщо ця сума не забезпечує планову потребу у витрачання грошових коштів за всіма передбаченими напрямками господарської діяльності [49].

У світовій практиці існує безліч методик фінансово економічної оцінки інвестицій. У більшості з них використовуються однотипні, з економічної точки зору, показники ефективності, пов'язані з обчисленням реальних потоків грошових коштів та дисконтуванням. Найбільшого поширення набули типові методики, розроблені ЮНІДО.

Розрізняють прості (статистичні) і ускладнені методи оцінки, засновані на теорії часової вартості грошей (динамічні) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Система показників оцінки ефективності інвестиційної діяльності*

Показники оцінки ефективності інвестиційних проєктів	
Статичні методи	Динамічні методи
Період окупності інвестицій	Чиста теперішня вартість
Коефіцієнт ефективності інвестицій	Індекс рентабельності
Рентабельність інвестицій	Дисконтний термін окупності
Приведені витрати	Внутрішня норма доходності
Приведені доходи	Індекс прибутковості

*Складено автором

Інвестиції, матеріальну основу яких складають гроші, мають тимчасову цінність. Вона характеризується тим, що грошові кошти в даний момент і через певний інтервал часу при рівній номінальній вартості мають абсолютно різну купівельну спроможність. У зв'язку з цим виникає необхідність фінансово-економічної оцінки інвестицій за допомогою методів, заснованих на дисконтуванні. Термін «дисконтування» застосовується до оцінки теперішньої (поточної) вартості майбутніх потоків грошових коштів [29, с. 260]. Дисконтування дає можливість встановити нинішній фінансовий еквівалент майбутньої суми, тобто зменшити її на прибуток, що наростає за певний термін, за правилом складних відсотків [50, с. 252]. Найбільш

коректними і обґрунтованими методами, заснованими на дисконтуванні є: чиста теперішня вартість, дисконтований термін окупності, індекс прибутковості, внутрішня норма прибутковості. Розглянемо детальніше кожен з вище перелічених методів оцінювання ефективності інвестиційних проєктів.

Розрахунок чистої теперішньої вартості (Net Present Value – NPV) заснований на порівнянні того, що дадуть інвестиції в майбутньому, з тим, що вкладено зараз. Чиста теперішня вартість являє собою різницю між теперішньою, дисконтованою на основі розрахункової ставки відсотка, вартістю надходжень від інвестицій і величиною початкових інвестиційних витрат [51, с. 64]:

Ставка дисконтування, яка використовується в розрахунку NPV, в умовах високої нестабільності української економіки не може бути розрахована за стандартними методиками, які використовуються в зарубіжній практиці. В якості такої можна використовувати облікову ставку відсотка або ставку, прийняту для довгострокових кредитів банку.

Вибір ставки дисконтування є суб'єктивним [52, с. 99].

Дисконтований термін окупності (DPP) являє собою період часу, протягом якого сума чистих грошових потоків, дисконтованих на момент завершення інвестицій, дорівнює їх сумі [51, с. 65]:

Дисконтований термін окупності – це тривалість найменшого періоду по закінченні якого NPV стає і надалі залишається позитивною величиною.

Цей показник дає інвесторам інформацію про те, протягом якого часу вони будуть ризикувати своїми вкладеннями. Невизначеність, а відповідно і ризик будуть тим більше, чим тривалішим є цей час. Тому короткий термін окупності означає більш низький ризик і швидку віддачу інвестицій і навпаки. У зв'язку з цим дисконтований термін окупності не є критерієм прийняття рішень щодо інвестицій, а використовується лише у вигляді обмеження. Таким чином, якщо дисконтований термін окупності є більшим, ніж встановлений період окупності, то цей об'єкт як об'єкт інвестування в

подальшому не розглядається.

Даний метод, як і попередній, враховує вартість грошей у часі, а також можливість реінвестування доходів, які отримуються. Щодо недоліків розрахунку дисконтованого терміну окупності, то цей показник ігнорує дохідність проєктів за межами терміну окупності, тому проєкти з однаковими дисконтованими термінами окупності, але різними термінами реалізації можуть приносити різний дохід, що унеможливорює їх порівняння [52, с. 128].

Індекс прибутковості (Profitable Index – PI) безпосередньо пов'язаний з чистою теперішньою вартістю і визначається як відношення дисконтованої вартості грошових потоків до первинних інвестицій [51, с. 66]:

При прийнятті інвестиційних рішень аналітики віддають перевагу показнику PI в тому випадку, якщо показник NPV є абсолютним, та, коли проєкти матимуть рівну чисту теперішню вартість доходів. Переваги показника PI полягає в тому, що він є відносним і відображає ефективність одиниці інвестицій. Крім того, в умовах обмеженості ресурсів цей показник дозволяє сформувати найбільш ефективний інвестиційний портфель. Недоліком, є те, що вибір ставки дисконтування є суб'єктивним.

Внутрішня норма прибутковості (Internal rate of return – IRR) – це така ставка дисконтування, при якій дисконтовані надходження грошових коштів проєкту дорівнюють дисконтованим грошовим видаткам проєкту [29, с. 67]:

За формулою можна знайти таку ставку відсотка, при якій стають рівними дисконтовані грошові потоки і інвестиційні витрати. Вона являє собою максимальну відсоткову ставку, під який фірма могла б взяти кредит, якщо б вона здійснювала інвестиції за допомогою позикового капіталу, а грошові потоки використовувалися б для погашення кредиту та відсотків. При такому методі інвестування фірма буде знаходитися в точці беззбитковості. Внутрішня норма прибутковості являє собою максимальну ставку відсотка, яка може бути використана без шкоди для господарюючого суб'єкта.

Таким чином, IRR характеризує нижній гарантований рівень

прибутковості проєкту і максимальну ставку плати за залучені джерела фінансування, при якій проєкт залишається беззбитковим.

2.2 Аналіз сучасного стану зернопереробної та олійножирової галузей України

Військова агресія російської федерації, окупація частини території України, забруднення сільськогосподарських земель вибухонебезпечними предметами та токсичними речовинами, захоплення та блокування Українських портів зумовили необхідність розробки заходів забезпечення виробництва, транспортування, зберігання та реалізацію зерна в умовах воєнного стану.

Україна є одним з найважливіших світових виробників зерна, вирощуючи та експортуючи в основному пшеницю, кукурудзу та ячмінь. За даними Європейської Комісії, на Україну припадає 10 відсотків світового ринку пшениці, 15 відсотків ринку кукурудзи та 13 відсотків ринку ячменю. Вона також є найважливішим гравцем на ринку соняшникової олії (понад 50 відсотків світової торгівлі).

Кукурудза та пшениця також є найбільш поширеними та вирощуваними зерновими культурами у світі. Якщо такий великий експортер, як Україна, зазнає невдачі, це може мати серйозні наслідки для глобальної продовольчої безпеки [53].

Україна в 2021/2022 маркетинговому році експортувала 61,52 мільйона тонн зернових та олійних культур вартістю 22,2 мільярда доларів.

Зокрема, експорт кукурудзи склав 23,5 мільйона тонн вартістю 5,8 мільярда доларів, соняшникової олії – 4,3 мільйона тонн на 5,8 мільярда доларів, пшениці – 18,7 мільйона тонн на 4,8 мільярда доларів. Це попри чотири місяці заблокованих портів.

Таким чином, у порівнянні з липнем 2020 – червнем 2021 року, експорт зріс на 26%. У попередньому маркетинговому році Україна експортувала 48,8 мільйона тонн зернових і олійних [54].

Згідно статистичних даних у натуральних показниках за 2019-2021 рр. обсяги внутрішнього споживання усіх видів зернових в Україні становлять 15,0-16,0 млн тонн, а решта виробленого зерна експортується. Так у 2020 р. у загальній структурі обсягу експорту зернових у 52,2 млн тонн відвантажено було: пшениці – 26,7 млн тонн, кукурудзи – 35,1 млн тонн, ячменю – 8,4 млн тонн. У 2021 р. в Україні було вироблено загалом 86,01 млн тон зернових і станом на 21 лютого 2022 р. було експортовано 42,54 млн тонн, а на складах та елеваторах залишалося ще близько 27 млн тон зерна, яке можна було експортувати. Однак розпочата росією війна заблокувала вивезення зерна через Чорне море [55].

Починаючи із березня 2022 р. і до серпня експортний ринок пшениці України був малоактивним, при цьому морські шляхи були заблоковані росією, а експорт альтернативними шляхами через Польщу та Румунію лишався доволі обмеженим та ускладнювався сезонним збільшенням навантаження на всі ланцюжки постачання.

На сьогодні у світі виник дефіцит кукурудзи, внаслідок чого зростає попит та цін на неї. Така зміна кон'юнктури світового ринку кукурудзи складається на користь Української продукції. Експорт кукурудзи з України у грудні 2022 р. активізувався та сягнув максимальної відмітки у 2,5 млн тонн.

У структурі виробництва та експорту зернових в Україні ячмінь займає 3 місце після кукурудзи і пшениці. За рахунок низьких виробничих витрат та широкого ринку збуту ячмінь є привабливою культурою для експорту. За врожаєм ячменю Україна перебуває на 4 місці у світі, поступившись Австралії, росії та ЄС. За експортом ячменю Україна у 2020 р. Займала 4 місце у світі, експортувавши понад 5 млн тон ячменю, у 2021 р. – 3 місце з обсягами експорту 5,7 млн тон, при цьому спрямовуючи щорічно на зовнішні ринки 50% від сукупного виробництва. Варто відмітити, що Україна до

початку війни встигла вивезти весь обсяг призначеного для експорту ячменю, вирощеного у 2021 році [56].

Згідно прогнозів у 2022 р. Україна планувала зібрати близько 8,2 млн тон ячменю. Однак розв'язана росією війна привела до втрати частини врожаю через окупацію південних областей, на які припадала найбільша частка виробництва ячменю. Внаслідок цього на кінець 2022 р. врожай ячменю склав 5,5 млн тон. Це значною мірою вплинуло на кон'юнктуру світового ринку ячменю. У зв'язку з такою ситуацією найбільшим імпортерам Українського ячменю у 2022 р. довелося підняти закупівельну ціну, щоб активізувати постачання ячменю виробниками.

З початком російського вторгнення Український аграрний експорт припинився до серпня 2022 р., при цьому недоекспортованими залишилися 19 млн тон основних експортних культур – майже 12 млн тон кукурудзи і 7 млн тонн пшениці. Динаміка товарної структури експорту зернових за останні два роки свідчить про значне скорочення обсягів експорту основних зернових культур. Так, станом на 01.12.2022 р. експорт кукурудзи зменшився майже в 4 рази, пшениці – у 1,6 разів, ячменю – у 6 разів порівняно з 2021 р.

Україна є одним із ключових експортерів на зовнішній ринок зернових культур та продуктів переробки олійних, їхнє виробництво всередині країни значно перевищує внутрішнє споживання. Проте військове вторгнення Росії на територію України призвело не лише до збоїв у роботі ланцюжків постачання агропродовольчої продукції на внутрішньому ринку, а й до зупинки роботи українських морських портів, на які припадає близько 99% сукупного експорту зерна країни. У мирний час українські морські порти перевалювали до 8 млн тон зерна щомісяця. Сьогодні ж всі глибоководні та малі порти країни, крім портів Дунайського регіону, залишалися заблокованими, вхід/вихід суден і надалі був неможливим, що не тільки підриває економічну діяльність країни, а й впливає на продовольчу безпеку низки країн.

Таке зменшення експорту зернових зумовлено частковою блокадою

чорноморських портів росією. До війни через південні порти відправлялось 95% вітчизняного аграрного експорту – кожен місяць майже 6 млн тон зерна, а відвантаження залізницею склало 300 тис. тон, що майже у 20 разів менше. Адже основні обсяги експорту зернових в Україні до нападу Росії на нашу країну до покупців спрямовувались через порти Миколаєва, Одеси, Чорноморська. Ще 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. Здебільшого зерно в порти везли залізницею. Внаслідок таких обмежувальних заходів у наших портах все ще знаходиться більше 8 млн тонн зернових врожаю 2021 року, які очікують на відправку на експорт. Альтернативні автотранспортні, залізничні та річкові маршрути не можуть компенсувати втрату експорту морським транспортом та вирішити проблему вузьких місць у нових можливих ланцюжках поставок, які ще належить усунути. Експорт зерна у країни ЄС, який відбувається залізницею та автомобільним транспортом, становить приблизно 5% від усього Українського експорту зернових. Загалом, використання залізничного транспорту для здійснення експортних поставок з України є хорошою альтернативою та доповненням до можливості експорту морським транспортом, проте варто відзначати, що цей вид транспорту дорожчий та не може забезпечити транспортування таких обсягів експортних перевезень, як морським транспортом. Тому зерновий експорт і його безперебійність є критично важливими для України як з точки зору розвантаження внутрішнього ринку, так і як джерело валютних надходжень.

Зерновий коридор відкривався під тиском гуманітарних організацій та місій, оскільки вимушена відсутність України на світовому ринку зерна підняла ціни та викликала голод у низці вразливих країн, насамперед, Африки. Згідно статистики зернового коридору на 01.12.2022 з чорноморських портів вийшли 577 суден, які відправили Українське зерно у понад 30 країн світу.

За оцінками експертів, наявний потенціал перевезення вантажів через західні прикордонні переходи використовується лише на 55-60%. Проте, за даними залізничної статистики, у березні-квітні поточного року для експорту

через сухопутні прикордонні переходи було відвантажено 921,6 тис. тон кукурудзи, 7,0 тис. тон пшениці та 4,9 тис. тон ячменю [57].

У поточних умовах, учасники ринку разом з українською владою продовжують пошук можливостей перенаправлення експортних поставок до ЄС альтернативними шляхами, наприклад, річковим транспортом річкою Дунай до Румунії. Також, розглядається можливість для перевезення Україною зерна імпортерам через литовські та латвійські порти, а з румунського порту Констанца вже вийшло судно з 71 тис. тон української кукурудзи.

Росія різними способами намагалась блокувати і обмежувати вихід суден: були періоди, коли судна простоювали по 10-14 днів. Найбільший пік завантаження суден, що вийшли з Українських портів припав на жовтень-листопад 2022 року – загалом 356 суден, що складає майже 62% від усієї кількості суден за період дії зернового коридору.

Вітчизняним експортерам частково вдалося відновити експорт через канал Дунай-Чорне море, проте це повністю не знімає напругу на світовому ринку продовольства. Уже зараз чітко зрозуміло, що війна буде мати значні наслідки для світового ринку продовольства та волатильність цін на сільськогосподарську продукцію, суттєвий вплив на ланцюги поставок продовольства і рівень продовольчої безпеки для країн-імпортерів продовольства та країн із низьким рівнем доходу та малозабезпечених груп населення. Зменшення цінових ризиків стає можливим за умов скоординованих заходів на міждержавному рівні з метою відновлення зруйнованих логістичних ланцюгів в Україні, а також підтримка вітчизняних товаровиробників з метою забезпечення оборотними коштами шляхом надання доступних кредитів.

Зменшення обсягів експорту зернових з України зумовило зростання світових цін на зерно та створило інфляційний тиск. Крім того, підвищення цін на зернові може мати в найближчій перспективі негативні наслідки для світових продовольчих ринків, насамперед підвищить ризики глобального

голоду, особливо, у деяких найменш економічно розвинених країнах Африки та Азії.

Цінова динаміка на внутрішньому та світовому ринку зернових культур, яка за останні 10-15 років мала досить високий ступінь кореляції, у 2022 році суттєво відрізнялася. Зменшення пропозиції зернових супроводжувалося ціновим зростанням на світовому ринку, тоді як на ринку України ціни залишалися на рівні попереднього сезону. До моменту дії зернового коридору внутрішні ціни на зернові коливались у діапазоні 2500 до 4900 грн за тонну. Враховуючи дорогу вартість логістики через неможливість вивезти зерно морем, багато виробників втратили значну частку експортних доходів, а в деяких з них рентабельність знизилась до 0. Крім того, на цінову ситуацію вплинуло і значне перевищення пропозиції над попитом, неготовність аграріїв істотно поступатися в ціні та низькі темпи збирання врожаю кукурудзи.

В період дії зернового коридору внутрішні ціни на зернові зросли до 5000-5700 грн за тонну. Так, після 12.12.2022 р. більшість переробників підвищили закупівельні ціни на пшеницю 2 та 3 класу на 100-200 грн за тонну і станом на 15.12.2022 р. вони зупинились у діапазонах 6000-7500 та 5900-7300 грн за тонну відповідно.

Поступове зростання внутрішніх цін на зернові відбувалось через зменшення пропозиції, що було наслідком російських ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі України 23.11.2022. При цьому 90% її території залишилося без світла, що негативно позначилося на логістиці, перевалці та загалом роботі локального експортного ринку. Через відсутність електрики тимчасово не працювала й низка пунктів пропуску на кордоні. При цьому стрімкіше зростання цін стримувалося зниженням темпів експорту зазначеної культури через деяке послаблення попиту європейських імпортерів і скорочення обсягів постачання зерна морем через проблеми з енергопостачанням портової інфраструктури. До того ж збільшення витрат на переробку пшениці через часті перебої з електроенергією та необхідність

використання генераторів для підтримки виробництва обмежували можливість підвищувати закупівельні ціни на сировину [58].

Оскільки Україна є основним гравцем на світовому ринку виробництва зернових та продуктів їх переробки, що впливає на формування світових ринкових запасів зернових, і є залучена у світові ланцюги поставок продовольства, то це зумовлює виникнення ризиків посилення інфляційних процесів не лише на національному, але й на міжнародному рівні. Одним із цінових ризиків для світового ринку продовольства під час ведення війни в Україні є збереження або підвищення темпів інфляційних процесів, що виникли під час пандемії COVID.

Світові ціни на зерно з початку повномасштабної війни росії проти України різко пішли вгору. Після початку дії угоди зернового коридору ціни на світових ринках стабілізувались. Однак після того, як росія оголосила про призупинення своєї участі у зерновій угоді, світові ціни на зерно різко пішли у верх.

Внаслідок зниження ефективності функціонування фірм виробників та експортерів зернових в Україні під час війни виникли нові напрямки у сфері виробництва, зберігання та експорту зерна. Зокрема, це проєкти з будівництва нових та розгалуження існуючих елеваторів поблизу західних кордонів; використання альтернативних методів зберігання та сушіння зерна; залучення малих портів Дунаю з транспортування зернових.

Ринок поступово підлаштовується до нових турбулентних реалій. За підсумками 2021/22 МР Україні вдалося зберегти статус одного з основних експортерів зерна, увійшовши до першої п'ятірки світу. Зокрема, Україна посіла 5-те місце у світовому рейтингу щодо експорту пшениці, 3-є – за ячменем та 4-те – за кукурудзою. Країна лишилася у десятці найбільших виробників основної зернової продукції у світі і посіла 7-му позицію по пшениці, 4-ту – за ячменем і 6-ту – за кукурудзою.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку експорту української продукції (якщо порівняти з показниками за перші місяці війни) та вжиті

заходи урядом країни, профільними міністерствами й асоціаціями, керівництвом Укрзалізниці та відповідними структурами сусідніх держав-партнерів, цього було недостатньо, і темпи відвантажень вдвічі поступались довоєнним показникам. До того ж, попри збільшення попиту на пшеницю (на тлі скасування її ліцензування) та ячмінь, а також намагання багатьох гравців ринку експортувати більш маржинальні товарні позиції (такі як ріпак та нішеві), найактивнішою експортною культурою була кукурудза.

Фінансові втрати вітчизняних виробників – простої у вивезенні зерна за кордон зумовлюють втрату валютної виручки і тим самим зростає ризик недофінансування майбутніх витрат на насіння, паливо та засоби захисту рослин. За період військових дій значно зросли ціни на ресурси, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема ціни на насіння, засоби захисту рослин, добрива та паливо зросли в середньому на 40-45%. Через блокування морських портів – з березня до серпня були дуже низькі темпи експорту агропродовольчої продукції. У березні експортували всього 322 тис. тонн, у квітні – 970 тис. тонн, у травні – 1,2 млн тонн, а у червні – більше 1 млн тонн. Після розблокування одеських портів у серпні 2022 р. ця цифра склала 4 млн тонн, однак це у 1,5 рази менше, ніж до війни у 2021 р.

Низькі ціни на зернову продукцію, які в Україні через зменшення темпів експорту катастрофічно впали. У червні за 1 тону пшениці пропонували в середньому 5700 грн, а на кінець серпня ціна склала 4050 грн, за 1 тону кукурудзи – відповідно 5600 грн і 4250 грн.

Нестача елеваторів для зберігання зерна – на початок 2022 р. Загальна місткість зерносховищ складала 75 млн тонн. Оскільки найбільші потужності із зберігання зернових зосереджені на півдні Країни, в районах бойових дій, то на сьогодні доступними можна вважати елеваторів для зберігання лише на 60 млн тонн.

Зменшення посівів під майбутній врожай 2023 р. – внаслідок бойових дій, окупації та замінування територій Україна втратила майже 20% посівних

площ. Зменшення засіяних площ під озимі зернові У 2022 р. На 40% порівняно з 2021 р. Зумовлено також меншими доходами або і відсутністю прибутків У виробників.

Негативні наслідки для розвитку зернової галузі в Україні будуть мати вплив і на світовий ринок зерна. Зокрема такими викликами для світової спільноти і міжнародних організацій з безпеки та продовольства є:

Виникнення дефіциту продовольства і, як наслідок, голод У бідних Країнах, зокрема Африки та Азії. Так У 2021 р. Залежність 36 із 55 Країн від експорту з України та росії становила понад 10% їхнього загального обсягу імпорту пшениці, причому деякі Країни імпортували пшеницю виключно з України та росії.

Україна є четвертим світовим виробником і експортером сільськогосподарських товарів. Суттєве зменшення пропозиції зернових на світових ринках призведе до підвищення світових цін на них, а також спровокує посилення інфляційного тиску загалом.

Зростання цін на зернові матиме вкрай негативний вплив на продовольчі ринки загалом, насамперед, У менш розвинутих Країнах, де є низька купівельна спроможність населення, яке потерпає ще й від нестачі продовольчих товарів.

Світові продовольчі та сільськогосподарські організації об'єднали свої зусилля для допомоги з відновлення і налагодження виробництва та експорту зернових культур з України на міжнародні ринки, щоб впоратися з наслідками російської агресії в нашу країну. Основні заходи щодо зменшення ризиків для Українського і світового ринку зернових, мають здійснюватися у таких напрямках:

Відновлення потужностей для зберігання зернових та функціонування ланцюжків поставок від збирання врожаю до експорту. Так, станом на травень 2022 року 14% елеваторів було зруйновано, а ще близько 10% опинилися на окупованих територіях. Найбільш цінними для зберігання зернових, при теперішній ситуації на фронтах, будуть елеватори західних

областей. Їх приблизна потужність складає 9 млн тон. Зараз, не зважаючи на війну, елеватори в цих регіонах будуються, але це істотно не змінить ситуацію [59]. У рамках реалізації нового проекту, що фінансується Японією, ФАО займеться вирішенням проблеми нестачі сховищ за допомогою виділення дрібним землевласникам поліетиленових рукавів для зберігання зерна, обладнання для навантаження та розвантаження зерна, а також постачання довгострокових модульних сховищ для зберігання зерна. орієнтовані на малі та середні фермерські господарства у 15 областях.

На сьогодні важливим завданням є збереження виробничого потенціалу Українських фермерів для забезпечення безперервності виробництва у майбутньому. Українські фермери годують себе, свої громади та ще мільйони людей у всьому світі. Забезпечення можливості для продовження ними виробництва, безпечного зберігання та отримання доступу до альтернативних ринків для продажу своєї продукції має вкрай важливе значення для забезпечення продовольства, збереження джерел засобів для існування, зміцнення продовольчої безпеки в Україні та забезпечення інших країн, що залежать від імпорту, стійкими та достатніми поставками зерна. за прийнятною ціною. Крім цього, проєкт надасть технічну підтримку уряду для створення альтернативних маршрутів експорту зерна та сприятиме швидкому нарощуванню технічного потенціалу лабораторії в Ізмаїлі, яка дозволить фермерам дотримуватись міжнародних стандартів, у тому числі в галузі здійснення перевірки якості зернової продукції на безпеку та сертифікацію.

Запуск державної програми викупу зернової продукції у виробників за економічно обґрунтованими цінами може частково вирішити проблему виробників з реалізацією продукції. Важливою є державна підтримка аграріїв шляхом забезпечення посівним матеріалом, паливом, надання пільгового кредитування тощо [60].

У зерновий сезон-2022/23 Україна ввійшла з колосальними перехідними запасами зернових та олійних культур. Зокрема, за оцінками аналітиків АПК-Інформ, станом на початок 2022/23 МР перехідні залишки

пшениці в Україні становили 5,3–5,5 млн тонн (в 1,5 раза перевищує аналогічний показник попереднього сезону), ячменю – 1,1 млн тонн (+14%), кукурудзи – 7,7 млн тонн (у 3,8 раза більше) [61].

За прогнозом Української зернової асоціації експорт з України в новому сезоні 2023/2024 потенційно може сягнути майже 48 млн тонн.

Зокрема оцінка врожаю пшениці у 2023 році покращилася з 17,9 до 20,2 млн тонн. Потенційний експорт пшениці у 2023/2024 маркетинговому році може становити близько 15 млн тонн з урахуванням того, що на початку сезону перехідні залишки становили 4,3 млн тонн.

Щодо врожаю кукурудзи в новому сезоні прогнози покращилися з 24,2 до 26,9 млн тонн, водночас експорт може становити близько 22 млн тонн.

Оцінку врожаю соняшнику 2023 року підвищено з 12,7 до 13,9 млн тонн (2021 року – 16,9 млн тонн, 2022 року – 11,1 млн тонн), потенційний експорт може становити 1,1 млн тонн, а переробка насіння соняшнику – 12,5 млн тонн.

В Українській зерновій асоціації наголосили, що загалом експорт зернових та олійних у новому 2023/2024 маркетинговому році можна очікувати на зазначеному рівні, якщо Україна зможе експортувати через свої чорноморські порти, а також за умови покращення та здешевлення логістики альтернативних маршрутів, зокрема Дунайського шляху [62].

19 липня 2023 року Міністерство оборони РФ оголосило, що надалі усі судна, незалежно від прапора, що прямуватимуть в Українські порти, росія розглядатиме як залучені в військовий конфлікт. Нині постачанню зерна перешкоджає блокада Українських портів росією. Україна не може експортувати потрібний обсяг зерна. Подальші перешкоди експорту зерна з України матимуть негативний вплив на доступність зернових на світовому ринку і призведуть до зростання цін, а відповідно і до збільшення продовольчої інфляції у світі. У разі неможливості експорту продукції, Українські фермери можуть переорієнтувати своє виробництво і відмовитися

від вирощування зерна, що ще більше посилить кризу на світовому продовольчому ринку в середньостроковій перспективі.

Ситуація, що склалася навколо експорту Українського зерна загрожує настанням найгострішої продовольчої кризи останніх десятиліть.

Скорочення експорту зернових при оптимістичному прогнозі врожаю 2023 р., пошкодження та знищення елеваторного обладнання на території України та втрата потужностей із зберігання зерна на тимчасово окупованих територіях вимагає зміни моделі транспортування та зберігання зерна.

Всі технологічні рішення в елеваторній галузі прив'язані до Українських реалій та кліматичних умов. Однією з характерних для України особливостей є будівництво потужних зерноочисних вузлів на зерносховищах для якісного очищення зерна.

Як варіанти швидкого відновлення втрачених потужностей, розглядаються модульні сховища.

Також для забезпечення умов для транспортування зерна залізничним шляхом розглядається будівництва зерносховищ на Українському кордоні. Над цим питанням працюють Сполучені Штати спільно з європейськими союзниками [63].

Перевагою невеликих елеваторів є мінімальна потреба у транспортних розв'язках, тоді як будівництво великого елеватору потребує будівництва дорогої інфраструктури. Будівництво невеликих елеваторів забезпечить додаткові потужності та елеваторну незалежність дрібних та середніх фермерів на місцях.

Ефективним напрямом виходу з ситуації стане в першу чергу тимчасове зберігання. Для зберігання зернових застосовують так звані «рукави». Це дуже довгі поліетиленові мішки зі спеціального матеріалу, в які поміщається до 200 тис тонн зерна та які можна зберігати прямо на полях.

Тимчасові синуса або зернові кільця – велике металеве кільце, яке монтується на будь-якій площадці, на поверхню настиляється спеціальний матеріал, який не пропускає вологу. Зверху все закривається спеціальним тентом, який зберігає зерно від впливу зовнішнього середовища. Такі тимчасові синуса вміщують приблизно по 5 тис тонн» [64].

За роки незалежності в Україні відбувся бурхливий розвиток олійної промисловості. Найбільшої уваги заслуговує саме соняшникова олія. Україна займає перші місця у світі за її виробництвом та експортом із 2005 року. Частка української соняшникової олії у світі в останні 2 роки складала 47%, попередні 3 роки – по 51-52%. Соняшникова олія є надзвичайно важливою для харчової промисловості світу, а також це важливе джерело калорій.

Після початку російського вторгнення в Україну світ готується до дефіциту олії, обмежуючи кількість одиниць продукту при продажу «в одні руки».

Згідно з даними Державної служби статистики, у сезоні 2021/22 українські аграрії зібрали рекордний врожай олійних культур: соняшнику – 16,4 млн т, сої – 3,4 млн т і ріпаку – 2,96 млн т. З них переробники виготовили 6,87 млн т рослинної олії: соняшникової – 6,45 млн т, ріпакової – 265 тис. т і соєвої – 163 тис. т.

Для внутрішнього споживання ми використовуємо в рази менше олії, ніж виробляємо. В Україні спожили 625 тис. т за сезон 2021/22. Згідно з даними Державної служби статистики, у 2020 році в середньому на місяць припадало 1,2-1,7 кг олії на особу, залежно від демографічних особливостей – місцевості проживання або складу сім'ї.

У сезоні 2021/2022 новий рекорд із виробництва та експорту олії – понад 7,2 млн т, що на більш ніж 24% перевищило результат попереднього сезону. У результаті цього сезону Україна відправила на експорт 6,1 млн т рослинних олій. Найбільше продукту експортували до країн ЄС – 32%, Індії – 32,5% та Китаю – 15,3%

Українська рослинна олія та готові рослинні жири продаються на 155 зарубіжних ринках та експортуються 760 компаніями. 93% загального обсягу експорту олії постачають у чотири основні регіони: Європу, Південно-Східну Азію, Азію та Близький Схід. Ще 4% надходжень дає експорт олій до країн Африки. Таким чином, у мізерно малих обсягах українські олії представлені лише на території країн Євразійського економічного союзу (рф, Казахстан та ін.), в Австралії та США.

За даними Державної митної служби України, у 2020 році Україна стала найбільшим експортером олії у світі. На світовому ринку за перше місце серед постачальників до Індії вона змагалася з росією, Аргентиною, Болгарією та Туреччиною. Конкуренцію на китайському ринку нашій країні склали росія, Казахстан, Болгарія та Аргентина. Серед країн ЄС у 2020 році найбільшим імпортером стали Нідерланди. Серед постачальників до цієї країни конкурентами для України були Угорщина, Іспанія, Бельгія та Португалія.

До початку війни в Україні переважна частина виготовленої продукції експортувалася морськими шляхами. Через активні бойові дії на приморських територіях нині робота українських портів в Азовському та Чорному морях призупинена, відповідно в аграріїв можливість збуту продукції морем відсутня.

Станом на 1 лютого 2022 року в Україні залишилося 156,9 тис. т олії:

- соняшnikової, та сафлорової, та їхніх фракцій, нерафіновані (крім хімічно модифікованих) – 0,14 млн т;
- соняшnikової, та сафлорової, та їхніх фракцій, рафіновані (крім хімічно модифікованих) – 0,015 млн т.

Відкритих даних про обсяги залишків соєвої, пальмової, ріпакової, свиріпової та гірчичних олій, рафінованих та нерафінованих, крім хімічно модифікованих, немає.

При цьому станом на 1 лютого 2022, згідно з даними Державної служби статистики, залишалось 7,67 млн т олійних культур, тобто більше третини українські виробники не встигли переробити на олію.

Станом на 1 лютого 2022 року, за даними виробників, Державної служби статистики й Державної митної служби в Україні, серед запасів зерна було:

- насіння соняшнику – 6 147 тис. т, із них 2 864,5 тис. т на території з активними бойовими діями;
- бобів сої – 1 431,5 тис. т, із них 447 тис. т на території з активними бойовими діями;
- насіння ріпаку – 91 тис. т, із них 29 тис. т на території бойовими діями.

20% потужностей, що знаходяться на територіях із активними бойовими діями, належали мультинаціональним компаніям: Bunge, COFCO, Cargill, ADM, Glencore. Загалом на заводах вироблялося близько 14 тис. т олії за добу.

В Україні близько 18% потужностей із переробки соняшнику належать Kernel. Переважно заводи компанії розміщені в Кіровоградській, Харківській, Полтавській, Одеській та Миколаївській областях. Серед 9 підприємств виробника лише 4 знаходяться в областях без активних бойових дій та виробляють до 5,6 тис. т олії за добу.

Попри активні бойові дії в окремих регіонах України, потужностей для виробництва олії вистачає. Виробники вже зараз при переробці соняшнику орієнтуються на логістику – можливість збуту продукції. Зважаючи на ситуацію у країні, визначити, які заводи відновлять свою роботу після закінчення війни, – неможливо.

Потреба в олії та її продажу зростає, тому підприємства, які займаються фасуванням продукції, відновили свою роботу в регіонах без активних бойових дій. Олія у березні є майже в усіх торгових точках, які працюють, і розміщена на полицях за цінами, які майже не відрізняються від довоєнних.

У регіонах без активних бойових дій питань із переробкою соняшнику немає. Як нам повідомив перший заступник генерального директора ТМ «Королівський смак» компанії «Віктор і К» Максим Король, наразі проблем із співробітниками й сировиною немає.

Сьогодні основна доля переробки олії перейшла до підприємств у регіонах без активних бойових дій. Так, у 2022 році найбільшими переробниками можуть стати олійноекстракційні заводи Кіровоградщини, Вінниччини, Львівщини та Полтавщини.

Запоріжчина, Миколаївщина, Херсонщина та Одещина сьогодні взяли на себе основний удар російської агресії. Робота в портах припинилася. Доля експорту сухопутними шляхами в Україні досить низька.

Зазначимо, що українські аграрії розглядають варіант експорту соняшнику через румунський порт Констанца. Для того, щоб далі відправити сировину в Туреччину. Та все ж це рішення теж не дуже вигідне, адже основна проблема з українською логістикою залишається. За даними USDA, Туреччина має значні потужності переробки олійних культур, але деякі з них наразі використовуються не повною мірою. Потужність виготовлення олії становить близько 8 млн т на рік, з яких використовується приблизно 5 млн т. Потужності рафінації рослинних олій складають близько 4 млн т, з яких приблизно 3 млн т використовується [65].

Олійна галузь України експортоорієнтована. Отже, воєнні дії на неї вплинули комплексно – змінилися ціни, попит, темпи та обсяги експорту. Змінилася і сама структура експорту.

Аналітики прогнозують, що у сезоні 2022/2023 експорт соняшника зросте значно більше, до 2,5-3 млн тонн. Темпи експорту будуть дуже високими, їм не стане на заваді навіть експортне мито. До того ж, з країнами ЄС та Туреччиною на торгівлю соняшником в нас діють пільгові знижки. Треба зазначити, що за будь-яких умов, країни ЄС будуть закуповувати український соняшник більш охоче, аніж зазвичай, бо власний врожай значно постраждав від посухи.

Щодо врожаю олійних, то він звісно буде меншим через порозумілі фактори. Але в країні великі перехідні залишки, які компенсують ту втрату врожаю.

Внутрішнє ж споживання соняшникової олії дуже змінилося через міграцію населення, дуже великий відсоток українців виїхало за кордон. Ще значний відсоток перемістився на західні області.

Як наслідок того, що основний шлях експорту зараз сухопутний, в нас змінилися і бази поставки. Якщо раніше більше половини відвантажувалося на умовах FOB, то зараз більше третини це DAF.

Отже, якщо підсумувати, то можна сказати напевне лише одне – робота олійної галузі дуже сильно буде залежати від експортних можливостей та подальшої роботи портів. А ще така ситуація ставить оліярів перед необхідністю диверсифікації експортних шляхів: поки уряди Польщі та України домовляються про будівництво трубопроводу, необхідно будувати перевалочні термінали на кордонах з ЄС [66].

Зрозуміло, що повернення до масштабних проєктів і традиційного експорту можливе тільки за умов припинення активних бойових дій на всій території України. В іншому разі важко налагодити повноцінну роботу за всіма ланцюжками постачання і зберігаються всі ризики.

Виходячи з уроків сьогодення можна спрогнозувати, що в повоєнний час галузь зберігання зерна чекає відхід від моделі використання великих елеваторів з пріоритетом використання багатьох малих потужностей.

Незважаючи на складності та перешкоди галузь зберігання зерна ефективно працює та ефективною діяльністю наближає Україну до перемоги.

2.3 Оцінка економічної ефективності зернопереробної та олійножирової галузей України

Проведемо оцінку результатів реалізації інвестиційних проєктів у зернопереробної та олійножирової галузях України.

Оцінка результатів реалізації інвестиційних проєктів проведена за видами економічної діяльності за даними Державної служби статистики України [56]. Коди за ВЕД–2010 10.41 Виробництво олії та тваринних жирів та 10.61 Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості.

Аналіз капітальних інвестицій

В таблиці 2.4 проведено аналіз обсягів капітальних інвестицій у проєкти підприємств за ВЕД 10.41 та ВЕД 10.61 у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.4

**Обсяг капітальних інвестицій у проєкти підприємств за ВЕД
у 2015–2022 роках**

Найменування	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Виробництво олії та тваринних жирів ВЕД 10.41	2877	4226	3248	5020	4924	5633	3622	2504
Кількість підприємств за ВЕД 10.41, одиниць	1613	1551	1506	1496	1505	1391	1336	1050
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості ВЕД 10.61	388	922	726	763	734	526	829	758
Кількість підприємств за ВЕД 10.61, одиниць	1869	1748	1658	1580	1500	1443	1366	1127

* Джерело: складено автором за [56]

З таблиці видно, що капітальні інвестиції у проєкти підприємств з виробництва олії та тваринних жирів значно перевищують капітальні інвестиції у проєкти підприємств з виробництва борошномельно-круп'яних продуктів, не зважаючи на то, що кількість за ВЕД 10.41 менша, ніж за ВЕД 10.61.

У таблиці 2.5 проведено оцінку динаміки обсягів капітальних інвестицій у проєкти підприємств за ВЕД 10.41 та ВЕД 10.61 у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.5

**Динаміка обсягу капітальних інвестицій у проєкти підприємств за ВЕД у
2015–2022 роках**

Найменування	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Виробництво олії та тваринних жирів ВЕД 10.41, тис. грн	1348	-978	1772	-96	709	-2011	-1118
Виробництво олії та тваринних жирів КВЕД 10.41, %	47	-23	55	-2	14	-36	-31
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості ВЕД 10.61, тис. грн	534	-196	37	-29	-208	303	-71
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості КВЕД 10.61, %	137	-21	5	-4	-28	58	-9

* Джерело: розраховано автором за [56]

З таблиці 2.5 видно, що капітальні інвестиції у проекти підприємств з виробництва олії та тваринних жирів за останні два роки значно скоротилися на 36% та на 31% у 2021 році та 2022 році відповідно. В свою чергу капітальні інвестиції у проекти підприємств з виробництва борошномельно-круп'яних продуктів у 2021 році збільшилися на 58%, а в 2022 році скоротилися усього на 9%.

В таблиці 2.6 проведено аналіз обсягів реалізованої промислової продукції підприємств за ВЕД 10.41 та ВЕД 10.61 у 2015–2022 роках.

Аналіз обсягів реалізації продукції

Таблиця 2.6

Обсяг реалізованої промислової продукції підприємств за ВЕД у 2015–2022 роках

Показник	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Виробництво олії та тваринних жирів ВЕД 10.41	99927	176594	177056	201430	197652	239729	301465	233858
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості ВЕД 10.61	15123	20846	23652	18815	26398	25874	38260	37543

* Джерело: складено автором за [56]

За період 2015–2021 роки обсяги реалізованої промислової продукції підприємств поступово зростають. У 2022 році спостерігається значний спад у підприємств за ВЕД 10.41. Менш значущий спад спостерігається у

підприємств за ВЕД 10.61. Обсяги продукції підприємств, що працюють за обома ВЕД у 2021 році досягли максимального значення за період, що розглядається. Воно склало ВЕД 10.41 301465,00 тис. грн, за ВЕД 10.61 – 38260,00 тис. грн

У таблиці 2.7 проведено оцінку динаміки обсягів реалізованої промислової продукції підприємств за ВЕД 10.41 та ВЕД 10.61 у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.7

Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції підприємств за ВЕД у 2015–2022 роках

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Виробництво олії та тваринних жирів КВЕД 10.41, тис. грн	76667	462	24374	-3778	42077	61737	-67608
Виробництво олії та тваринних жирів КВЕД 10.41, %	76,7	0,3	13,8	-1,9	21,3	25,8	-22,4
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості КВЕД 10.61, тис. грн	5723	2806	-4837	7583	-524	12386	-717
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості КВЕД 10.61, %	37,8	13,5	-20,4	40,3	-2,0	47,9	-1,9

* Джерело: розраховано автором за [56]

Як було відмічено вище, у 2022 році в галузях спостерігалось скорочення обсягів реалізованої промислової продукції підприємств. Більшими темпами обсяги реалізації скоротили підприємства з виробництва олії та тваринних жирів – на 22,4% навпроти скорочення обсягів реалізації підприємств з виробництва продуктів борошномельно-круп'яної промисловості – 1,9%.

В таблиці 2.8 проведено структурний аналіз витрат на виробництво продукції підприємств за ВЕД 10.41 у 2015–2022 роках.

Аналіз витрат на виробництво продукції

Таблиця 2.8

**Структурний аналіз витрат на виробництво продукції підприємств за
видами економічної діяльності у 2015–2022 роках (код за ВЕД–2010
10.41), млн грн**

Показник	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Витрати на виробництво продукції	72138	112485	114877	135859	139896	175400	208704	167893
у т. ч.								
Матеріальні витрати	68558	107716	109372	129247	131893	166108	198465	157644
Питома вага у структурі витрат, %	95,0	95,8	95,2	95,1	94,3	94,7	95,1	93,9
Амортизація	1154	1667	1783	2202	2625	3105	3352	3790
Питома вага у структурі витрат, %	1,6	1,5	1,6	1,6	1,9	1,8	1,6	2,3
Витрати на оплату праці	1820	2522	3042	3644	4380	4972	5571	5146
Питома вага у структурі витрат, %	2,5	2,2	2,6	2,7	3,1	2,8	2,7	3,1
Відрахування на соціальні заходи	471	434	535	661	797	890	982	927
Питома вага у структурі витрат, %	0,7	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,6
Інші витрати	134	145	146	106	202	325	334	386
Питома вага у структурі витрат, %	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2

* Джерело: розраховано автором за [56]

З таблиці 2.8 видно, що найбільшу питому вагу в структурі собівартості продукції олійножирової галузі займають матеріальні витрати. Тобто це виробництво, як і більшість харчових виробництв, є матеріаломістким. За період, що розглядається, спостерігається незначне збільшення матеріальних витрат за абсолютним розміром та їхньої питомої ваги у структурі. В 2022 році спостерігається зменшення питомої ваги матеріальних витрат з 95,1% до 93,9% за рахунок збільшення витрат на оплату праці та відрахування на соціальні заходи.

Також поступово збільшуються витрати на амортизацію, але їх питома вага у структурі витрат збільшилася тільки у 2022 році до 2,3%. Тому на зміни собівартості продукції більшою мірою впливають зміни матеріальних витрат, що відбувається не тільки в залежності від зміни обсягів виробництва, але й у зв'язку зі зростання цін на ресурси.

В таблиці 2.9 проведено оцінку динаміки витрат на виробництво продукції підприємств за ВЕД 10.41 та у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.9

**Динамічний аналіз витрат на виробництво продукції підприємств за
видами економічної діяльності у 2015–2022 роках
(код за ВЕД–2010 10.41)**

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Витрати на виробництво продукції, млн грн	40347	2393	20982	4037	35504	33304	-40811
<i>у т.ч.</i>							
Матеріальні витрати	39159	1656	19875	2646	34215	32357	-40821
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	0,7	-0,6	-0,1	-0,9	0,4	0,4	-1,2
Амортизація, млн грн	513	116	418	423	481	247	439
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-0,1	0,1	0,1	0,3	-0,1	-0,2	0,7
Витрати на оплату праці, млн грн	702	519	602	737	592	599	-425
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-0,3	0,4	0,0	0,4	-0,3	-0,2	0,4
Відрахування на соціальні заходи, млн грн	-37	101	126	135	93	93	-55
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-0,3	0,1	0,0	0,1	-0,1	0,0	0,1
Інші витрати, млн грн	11	1	-40	96	123	9	52
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1

* Джерело: розраховано автором за [56]

Динаміка витрат на виробництво продукції свідчить про те, що у структурі собівартості продукції найбільші зміни потерпають матеріальні витрати.

В таблиці 2.10 проведено структурний аналіз витрат на виробництво продукції підприємств за ВЕД 10.61 у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.10

Структурний аналіз витрат на виробництво продукції підприємств за видами економічної діяльності у 2015–2022 роках (Код за КВЕД–2010 10.61)

Показник	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Витрати на виробництво продукції, млн грн	11066	13253	15808	15625	17621	20859	27550	22305
<i>у т. ч.</i>								
Матеріальні витрати, млн грн	9995	11837	14222	13838	15471	17394	23503	19617
Питома вага у структурі витрат, %	90,3	89,3	90,0	88,6	87,8	83,4	85,3	88,0
Амортизація, млн грн	163	222	280	337	366	927	590	618
Питома вага у структурі витрат, %	1,5	1,7	1,8	2,2	2,1	4,4	2,1	2,8
Витрати на оплату праці, млн грн	646	801	1011	1142	1437	1951	2333	1591
Питома вага у структурі витрат, %	5,8	6,0	6,4	7,3	8,2	9,4	8,5	7,1
Відрахування на соціальні заходи, млн грн	216	170	214	245	284	407	489	336
Питома вага у структурі витрат, %	2,0	1,3	1,4	1,6	1,6	2,0	1,8	1,5
Інші витрати, млн грн	45	224	81	63	62	180	634	142
Питома вага у структурі витрат, %	0,4	1,7	0,5	0,4	0,4	0,9	2,3	0,6

* Джерело: розраховано автором за [56]

З таблиці 2.10 видно, що найбільшу питому вагу в структурі собівартості продукції борошномельно-круп'яної промисловості займають матеріальні витрати. Це виробництво також, як і більшість харчових виробництв, є матеріаломістким. У період з 2019-2021 рр. спостерігається поступово збільшення матеріальних витрат за абсолютним розміром та їхньої питомої ваги у структурі. Але в 2022 році відбулося зменшення матеріальних витрат за абсолютним значенням, хоча питома вага матеріальних витрат в

структурі собівартості збільшилася з 85,3% до 88,0% за рахунок зменшення питомої ваги витрат на оплату праці та відрахування на соціальні заходи.

За період, що розглядається, витрати на амортизацію коливалися, а їх питома вага у структурі витрат збільшилася у 2022 році до 2,8%. У борошномельно-круп'яній промисловості на зміни собівартості продукції також суттєво впливають зміни матеріальних витрат у зв'язку з високою питомою вагою у структурі собівартості продукції.

В таблиці 2.11 проведено оцінку динаміки витрат на виробництво продукції підприємств за ВЕД 10.61 та у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.11

**Динамічний аналіз витрат на виробництво продукції підприємств за
видами економічної діяльності у 2015–2022 роках
(код за ВЕД–2010 10.61)**

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Витрати на виробництво продукції, млн грн	2187	2554	-183	1996	3238	6691	-5245
<i>у т.ч.</i>							
Матеріальні витрати, млн грн	1841	2386	-384	1633	1923	6109	-3886
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-1,0	0,7	-1,4	-0,8	-4,4	1,9	2,6
Амортизація, млн грн	58	58	57	29	560	-336	28
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	0,2	0,1	0,4	-0,1	2,4	-2,3	0,6
Витрати на оплату праці, млн грн	155	210	130	295	514	382	-742
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	0,2	0,4	0,9	0,8	1,2	-0,9	-1,3
Відрахування на соціальні заходи, млн грн	-47	44	31	40	123	82	-153
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-0,7	0,1	0,2	0,0	0,3	-0,2	-0,3
Інші витрати, млн грн	179	-143	-18	-1	118	454	-492
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	1,3	-1,2	-0,1	-0,1	0,5	1,4	-1,7

* Джерело: розраховано автором за [56]

Динаміка витрат на виробництво продукції свідчить про те, що у структурі собівартості продукції усі економічні елементи коливаються незначним чином.

В таблиці 2.12 проведено аналіз фінансових результатів до оподаткування підприємств за ВЕД 10.41 у 2015–2022 роках.

Аналіз фінансових результатів

Таблиця 2.12

**Фінансові результати до оподаткування підприємств за ВЕД
за 2015–2022 роки (Код за КВЕД–2010 10.41)**

Показник	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн грн	-10188	-5058	-2230	232	2265	2621	2170	2116
Підприємства, які одержали прибуток, млн грн	5326	3971	2473	2548	3631	6291	5509	14809
у % до загальної кількості підприємств	72,3	64,2	65,9	62,2	63,3	66,4	62,4	64,3
Підприємства, які одержали збиток, млн грн	-15514	-9028	-4703	-2315	-1366	-3670	-3339	-12692
у % до загальної кількості підприємств	27,7	35,8	34,1	37,8	36,7	33,6	37,6	35,7
Кількість підприємств, одиниць	1613	1551	1506	1496	1505	1391	1336	1050

* Джерело: розраховано автором за [56]

Як видно з таблиці 2.12, більш ніж 60% підприємств олійножирової галузі є прибутковими та не зважаючи на те, що в 2022 році кількість підприємств значно знизилася, відсоток підприємств, що отримали прибуток збільшився з 62,4% до 64,3%.

В таблиці 2.13 проведено оцінку динаміки фінансових результатів до оподаткування підприємств за ВЕД 10.41 у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.13

**Динамічний аналіз фінансових результатів до оподаткування
підприємств за ВЕД за 2015–2022 роки (код за ВЕД–2010 10.41)**

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн грн	5130,3	2827,8	2462,5	2032,0	356,2	-450,9	-53,6
Підприємства, які одержали прибуток, млн грн	-1355,3	-1497,2	74,3	1082,8	2660,0	-781,4	9299,5
У відсотках до загальної кількості підприємств	-8,1	1,7	-3,7	1,1	3,0	-3,9	1,8
Підприємства, які одержали збиток, млн грн	-6485,7	-4325,0	-2388,2	-949,2	2303,7	-330,5	9353,2
У відсотках до загальної кількості підприємств	8,1	-1,7	3,7	-1,1	-3,0	3,9	-1,8
Кількість підприємств, одиниць	-62	-45	-10	9	-114	-55	-286

* Джерело: розраховано автором за [56]

Кількість підприємств галузі скорочується, починаючи з 2020 року. Найбільш суттєві зміни відбулися у 2022 році. Більшість років періоду, що розглядається, розмір позитивного фінансового результату підприємств галузі збільшувався.

В таблиці 2.14 проведено аналіз фінансових результатів до оподаткування підприємств за ВЕД 10.61 у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.14

**Фінансові результати до оподаткування підприємств за ВЕД
за 2015–2022 роки (Код за КВЕД–2010 10.61)**

Показник	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, У відсотках	608	-201	217	213	-2675	-5938	-1618	-735
Підприємства, які одержали прибуток	921	626	508	445	736	654	424	986
У відсотках до загальної кількості підприємств	77,5	73,5	69,6	70,5	72,5	68,2	68,6	69,5
Підприємства, які одержали збиток	313	827	292	232	3411	6592	2041	1720
У відсотках до загальної кількості підприємств	22,5	26,5	30,4	29,5	27,5	31,8	31,4	30,5

Показник	Роки							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість підприємств, одиниць	1869	1748	1658	1580	1500	1443	1366	1127

* Джерело: розраховано автором за [56]

Як видно з таблиці 2.14, у борошномельно-круп'яної промисловості достатньо високий відсоток прибуткових підприємств. У 2015 році він складав 77,5%. З 2020 року цей відсоток зберігався на рівні 69,0%, а у 2022 році збільшився до 69,5% на тлі зменшення кількості підприємств з 1366 одиниць у 2021 році до 1127 одиниць у 2022 році.

В таблиці 2.15 проведено оцінку динаміки фінансових результатів до оподаткування підприємств за ВЕД 10.61 у 2015–2022 роках.

Таблиця 2.15

Динамічний аналіз фінансових результатів до оподаткування підприємств за ВЕД за 2015–2022 роки (Код за КВЕД–2010 10.61)

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн грн	-809,0	417,8	-3,9	-2887,9	-3262,9	4320,5	883,0
Підприємства, які одержали прибуток, млн грн	-294,9	-117,8	-63,6	290,9	-81,2	-230,5	561,8
У відсотках до загальної кількості підприємств	-3,9	-3,9	0,9	2,0	-4,3	0,5	0,9
Підприємства, які одержали збиток, млн грн	514,2	-535,5	-59,6	3178,8	3181,7	-4551,0	-321,2
У відсотках до загальної кількості підприємств	3,9	3,9	-0,9	-2,0	4,3	-0,5	-0,9
Кількість підприємств, одиниць	-121,0	-90,0	-78,0	-80,0	-57,0	-77,0	-239,0

* Джерело: розраховано автором за [56]

Кількість підприємств галузі скорочується, починаючи з 2015 року. Найбільш суттєві зміни відбулися у 2022 році. Більшість років періоду, що розглядається, розмір позитивного фінансового результату підприємств галузі зменшувався.

Розглянемо зведені показники результатів діяльності підприємств двох галузей.

Таблиця 2.16

Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів олійножирової галузі України за 2015–2022 роки (код за ВЕД–2010 10.41), %*

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Інвестиції	46,86	-23,15	54,57	-1,91	14,40	-35,70	-30,87
Обсяг реалізованої продукції	76,72	0,26	13,77	-1,88	21,29	25,75	-22,43
Витрати	55,93	2,13	18,26	2,97	25,38	18,99	-19,55
Фінансовий результат	-8,06	1,68	-3,67	1,09	3,03	-3,91	1,83
Кількість підприємств	12	6	-4	-3	-1	1	-8

*Розраховано автором

Графічно рівень економічної ефективності інвестиційних проєктів олійножирової галузі України представлено на рис. 2.3.

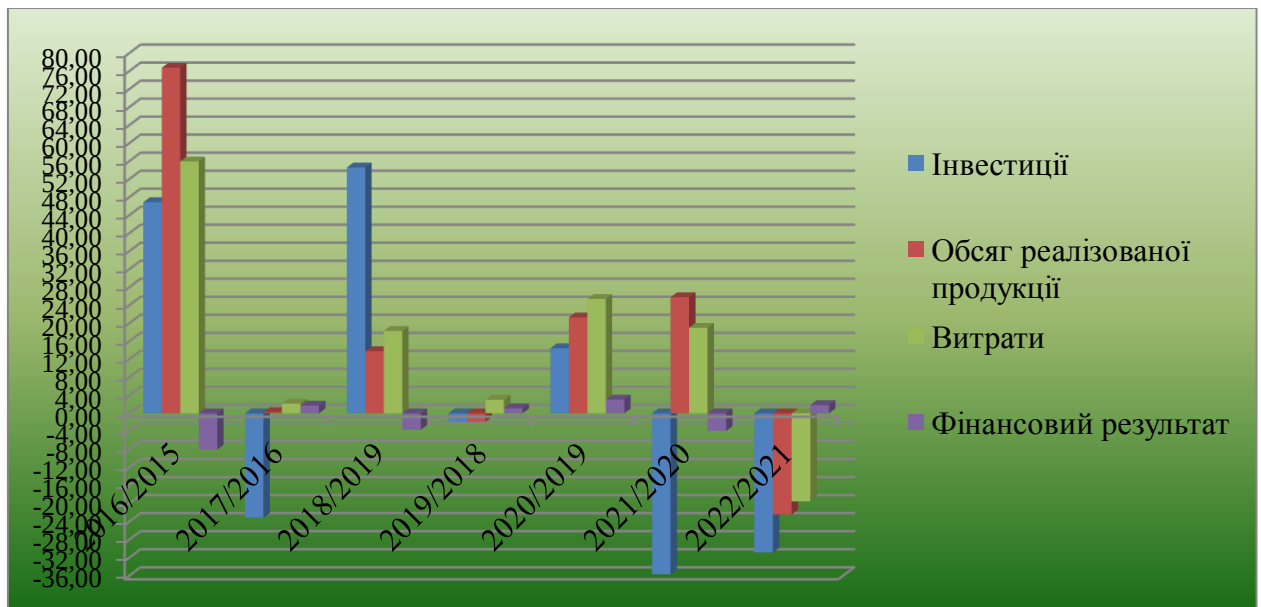

Рис. 2.1. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів олійножирової галузі України за 2016-2022 роки, %*

* Складено автором

З таблиці 2.16 видно, що інвестиції в галузь 10.41 у більшості років за період, що розглядається, зменшуються, окрім 2018 та 2020 років. Суттєве зменшення інвестицій спостерігалось в 2021 та 2022 роках, відповідно на

35,7% та 30,87%. У 2021 році значно збільшилися обсяг реалізованої продукції та витрати, хоч і меншими темпами, ніж обсяг реалізації продукції (відповідно 25,75% та 18,99%). Однак, загальний фінансовий результат за галуззю 10.41 показав невеликий спад – 3,91%. У 2022 році значне зменшення спостерігалось в обсягах реалізації продукції та витратах. Проте збільшився фінансовий результат на 1,83%.

Зниження за всіма показниками відбулося у 2022 році.

Таблиця 2.17

**Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності
інвестиційних проєктів зернопереробної галузі України за 2015–2022
роки (код за ВЕД–2010 10.61), %***

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Інвестиції	137,42	-21,27	5,09	-3,75	-28,37	57,64	-8,52
Обсяг реалізованої продукції	37,84	13,46	-20,45	40,30	-1,99	47,87	-1,87
Витрати	19,77	19,27	-1,16	12,77	18,37	32,08	-19,04
Фінансовий результат	-133,09	-207,66	-1,81	-1358,05	121,97	-72,76	-54,59
Кількість підприємств	8	3	-6	-5	-5	-5	-4

*Розраховано автором

З таблиці 2.17 видно, що інвестиції в галузь 10.61 зменшуються, окрім 2021 року, в якому інвестиції збільшилися на 57,64%. У тому ж році значно збільшилися обсяг реалізованої продукції та витрати, хоч і меншими темпами, ніж обсяг реалізації продукції (відповідно 47,87% та 32,08%). Однак, загальний фінансовий результат за галуззю 10.61 показав суттєвий спад – 72,76%.

Графічно рівень економічної ефективності інвестиційних проєктів зернопереробної галузі України за 2016-2022 роки представлено на рис. 2.4.

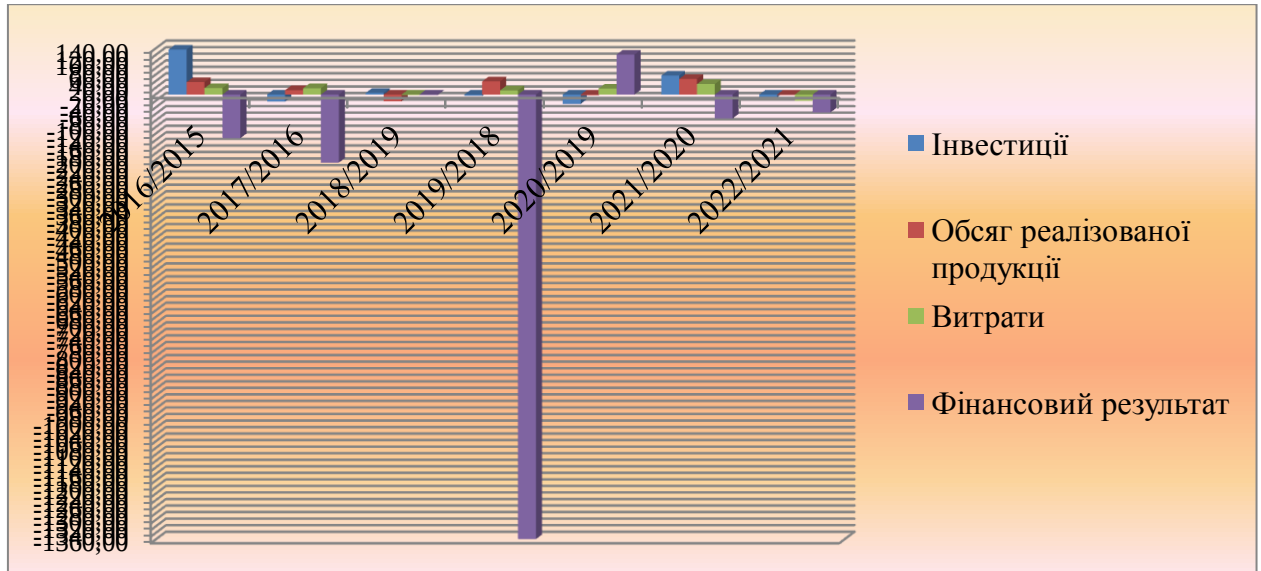

Рис. 2.2. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів зернопереробної галузі України за 2016-2022 роки, %*

* Складено автором

Зниження за всіма показниками відбулося у 2022 році.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Науковці по-різному підходять до набору критеріїв економічної ефективності інвестиційних проєктів. Але все одно кожен із них обов'язково виділяє такі показники, як чистий дисконтований дохід, внутрішня норма доходності, індекс доходності та період окупності інвестицій. Всі ці критерії базуються на дисконтуванні грошових потоків і є визнаними у світовій практиці основними показниками, що акумулюють вигоди від впровадження інвестиційного проєкту. Саме результати їхнього розрахунок, в першу чергу, вказують на майбутню економічну ефективність інвестиційного проєкту.

Але якщо є потреба в оцінці проєкту, що вже реалізується, показники, які базуються на майбутній вартості проєкту або неможливо розрахувати, або не є інформативними у зв'язку з тим, що така оцінка є ретроспективною.

В роботі було проведено аналіз сучасного стану зернопереробної та олійножирової галузей України.

Обидві галузі є експортоорієнтованими. Україна є одним з найважливіших світових виробників зерна, вирощуючи та експортуючи в основному пшеницю, кукурудзу та ячмінь. За даними Європейської Комісії, на Україну припадає 10 відсотків світового ринку пшениці, 15 відсотків ринку кукурудзи та 13 відсотків ринку ячменю. Вона також є найважливішим гравцем на ринку соняшникової олії (понад 50 відсотків світової торгівлі).

З початком російського вторгнення Український аграрний експорт припинився до серпня 2022 р., при цьому недоекспортованими залишилися 19 млн тон основних експортних культур – майже 12 млн тон кукурудзи і 7 млн тонн пшениці. Динаміка товарної структури експорту зернових за останні два роки свідчить про значне скорочення обсягів експорту основних зернових культур. Так, станом на 01.12.2022 експорт кукурудзи зменшився майже в 4 рази, пшениці – у 1,6 разів, ячменю – у 6 разів порівняно з 2021 роком.

Україна є одним із ключових експортерів на зовнішній ринок зернових культур та продуктів переробки олійних, їхнє виробництво всередині країни значно перевищує внутрішнє споживання. Проте військове вторгнення Росії на територію України призвело не лише до збоїв у роботі ланцюжків постачання агропродовольчої продукції на внутрішньому ринку, а й до зупинки роботи українських морських портів, на які припадає близько 99% сукупного експорту зерна країни. У мирний час українські морські порти перевалювали до 8 млн тон зерна щомісяця. Сьогодні ж всі глибоководні та малі порти країни, крім портів Дунайського регіону, залишалися заблокованими, вхід/вихід суден і надалі був неможливим, що не тільки підриває економічну діяльність країни, а й впливає на продовольчу безпеку низки країн.

Цінова динаміка на внутрішньому та світовому ринку зернових культур, яка за останні 10-15 років мала досить високий ступінь кореляції, у 2022 році суттєво відрізнялася. Зменшення пропозиції зернових супроводжувалося ціновим зростанням на світовому ринку, тоді як на ринку

України ціни залишалися на рівні попереднього сезону. До моменту дії зернового коридору внутрішні ціни на зернові коливались у діапазоні 2500 до 4900 грн за тонну. Враховуючи дорогу вартість логістики через неможливість вивезти зерно морем, багато виробників втратили значну частку експортних доходів, а в деяких з них рентабельність знизилась до 0. Крім того, на цінову ситуацію вплинуло і значне перевищення пропозиції над попитом, неготовність аграріїв істотно поступатися в ціні та низькі темпи збирання врожаю кукурудзи.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку експорту української продукції (якщо порівняти з показниками за перші місяці війни) та вжиті заходи урядом країни, профільними міністерствами й асоціаціями, керівництвом Укрзалізниці та відповідними структурами сусідніх держав-партнерів, цього було недостатньо, і темпи відвантажень вдвічі поступались довоєнним показникам.

На сьогодні важливим завданням є збереження виробничого потенціалу Українських фермерів для забезпечення безперервності виробництва у майбутньому.

Ситуація, що склалася навколо експорту Українського зерна загрожує настанням найгострішої продовольчої кризи останніх десятиліть.

Окрім втрати ринків збуту з-за неможливості експорту зерна у необхідному обсязі проблемою галузей в умовах війни стала суттєва втрата зернопереробних та зернозберігаючих потужностей.

Попри активні бойові дії в окремих регіонах України, потужностей для виробництва олії вистачає. Внутрішнє споживання соняшникової олії дуже змінилося через міграції населення, дуже великий відсоток українців виїхало за кордон.

Ефективна робота олійноїжирової та зернопереробної галузей у найближчому часі буде залежати від експортних можливостей та подальшої роботи портів.

В роботі було проведено ретроспективний аналіз стану економічної

ефективності олійножирової (далі галузь 10.41) та зернопереробної (далі галузь 10.61) галузей України.

В роботі була проведена порівняльна оцінка ефективності двох галузей.

Аналіз показав, що галузі 10.41 при меншій кількості підприємств здійснюється більше інвестицій, ніж в галузі 10.61. Проте в 2022 році обсяг капітальних інвестицій в ній знизився на більш високими темпами.

Обсяг реалізованої промислової галузі 10.41 майже на порядок вище, ніж галузі 10.61. Відповідно таке відношення спостерігається у витратах двох галузей.

За абсолютними показниками динаміки збільшення/зменшення має значно більші розміри. Хоча за відносними показниками обсяг реалізованої продукції галузі 10.41 коливається меншими темпами, ніж галузі 10.61. Тільки в 2022 році галузь 10.41 показала значний спад – 22,4%, що є найбільшим показником скорочення обсягу реалізованої продукції за період, що розглядається. Для галузі 10.61 показник зниження склав усього 1,9% – що є найменшим показником скорочення обсягу реалізованої продукції за період, що розглядається.

Не зважаючи на те, що темпи приросту обсягу реалізованої продукції випереджають темпи приросту витрат та навпаки: темпи зниження витрат випереджають темпи зниження обсягів реалізованої продукції, фінансовий результат за галуззю 10.41 поступово зростає. Навіть у 2022 році він має позитивне значення, хоч і незначним чином зменшився.

В свою чергу за галуззю 10.61 сальдо фінансового результату мало незначне позитивне значення за період, що розглядається, а з 2019 року – навіть від’ємне значення. Варто відмітити, що в 2022 року збиток галузі скоротився майже вдвічі.

На тлі на порядок більших обсягів реалізації та скорочення кількості підприємств (імовірно неефективних) слід визнати, що економічна ефективність галузі 10.61 нижча за економічну ефективність галузі 10.41.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ (на прикладі підприємств зернопереробної та олійножирової галузей України)

3.1 Оцінка ефективності проєкту ТОВ «Укрелеваторпром»

Товариство з обмеженою відповідальністю «УКРЕЛЕВАТОРПРОМ»

Адреса: Україна, 65003, Одеська область, місто Одеса, вулиця
Чорноморського Козацтва, будинок 52/1

Директор: Слюсаренко Андрій Юрійович

ЄДРПОУ: 31640002

Належить: АДМ Юкрейн

Одноразове зберігання: 162 400

Відвантаження: Автомобільним, залізничним та морським транспортом

Порт: Одеський морський торговельний порт

Види діяльності:

Основна діяльність:

52.24 Транспортне оброблення вантажів

Інша діяльність:

10.61 Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами
для тварин

46.33 Оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та
жирами

ТОВ «Укрелеваторпром» (термінал) розташоване в Одеській області.
Входить до компанії ADM із іноземними інвестиціями. Компанія «АДМ
Трейдінг Україна» вирощує зерно, насіння соняшнику та продає
соняшникову олію та борошно. Їй належать 6 лінійних елеваторів, один

морський – ТОВ «Укрелеваторпром», один – річковий, а також олійноекстракційний завод «АДМ-Іллічівськ». Елеватор «Укрелеваторпром» має потужності одноразового зберігання 168 000 > 206 000 тонн. Тип елеватора – портовий (портовий перевалочний зерновий термінал, призначений прийому великих партій зернових культур та відвантаження на морські судна). Тип зберігання - металеві силоси (WESTEEL виробництва Канада). На елеваторі працює очисне обладнання потужністю – 500 т/добу. У 2015 році здійснено монтаж, налагодження, введення в експлуатацію системи автоматичного управління технологічними процесами на базі обладнання Siemens.

Площа терміналу – 16910 тис. кв. м. ПС із обробки сухих вантажів становить – 3000 тис. т. на рік. Площа відкритих складів – 16,91 кв. м.

На території функціонує причал №43. Довжина – 256,63 м. Глибина – 13,4 м.

Групи культур, що обробляються у порту: зернові.

Тип зберігання – металеві силоси (BEHLEN США). Потужність транспортного обладнання становить 500-1000 т/год. Елеватор здійснює завод прийом зерна потужністю 120 т/добу, завод відвантаження потужністю 1000 т/добу. (Одеса-Порт, Одеська залізниця 400305). Також здійснюється відвантаження на корабель потужністю – 15 000 т/добу. Працює сертифікована лабораторія з перевірки якості зерна за всіма показниками. Транспортне обладнання на елеваторі виготовлене та поставлене компанією «Зернова столиця» та має потужність 600 тонн/година та включає ланцюгові транспортери. Технічне переоснащення вузла авто прийому було здійснено в 2017 році і дозволило збільшити кількість автомобілів, що приймаються за рахунок застосування сучасних авторозвантажувачів та збільшення продуктивності транспортних ліній. Встановлена прагненнями на система також виробництва компанії «Зернова столиця»

Елеватор здійснює автоприйм зерно потужністю – 5000 т/добу та автовідвантаження – 1000 т/добу. Специфіка розташування та транспортного

обладнання елеватора дозволяє здійснювати відвантаження на корабель обсягом 12000 тонн/добу.

Контроль за якістю зерна за всіма основними показниками здійснює власна сертифікована лабораторія, персонал атестований.

Елеватор ТОВ «Укрелеваторпром» встановив зерноперевалочний комплекс, який було збудовано у 2003р. Із залученням коштів приватних інвесторів. Інвестиції оцінюються в \$ 145 млн Історія - з серпня 2005 року власником ТОВ «Укрелеваторпром» була компанія Alfred C. Toepfer International Group (АСТІ) з елеватором перейшов до АДМ.

Елеватор видає складські квитанції, які є підтвердженням якості та кількості прийнятої продукції, а також дає можливість продавати продукцію як у повному обсязі, так і частково через інструменти електронних торгів на AGROXY як на внутрішньому ринку, так і на експорт. Більш детальну інформацію про те, як вигідно та швидко продати зернові, бобові та інші культури, що зберігаються на елеваторі «Укрелеваторпром (ділянка №2)», через юридично значущі торги AGROXY, можна отримати, спробувавши навчальні Тестові торги, або шляхом розміщення безкоштовних заявок на купівлю та продаж зерна в цьому елеваторі. Інформацію про витрати на зберігання с/г культур на елеваторі «Укрелеваторпром (дільниця №2)» та на логістику можна отримати шляхом використання он-лайн калькуляторів, які розміщені на сторінці даного елеватора. На сусідніх вкладках наведено основні технічні характеристики даного елеватора та його відповідність НАССР стандартам та закупівельні ціни [67].

Проведемо оцінку результатів реалізації інвестиційних проєктів на підприємстві зернозберігаючої галузі України: ТОВ «Укрелеваторпром» [68].

В таблиці 3.1 наведено обсяги інвестицій у виробництво та розмір капіталу у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.1

Обсяги інвестицій у виробництво та розмір капіталу**ТОВ «Укрелеваторпром»***

Найменування	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Інвестиції, тис. грн	192454	208736	200293	188334	185029	205898
Капітал, тис. грн	724315	785128	821543	804223	501196	830713

*Складено автором

З таблиці 3.1 видно, що інвестиції у виробництво з 2017 року поступово зменшувалися. У 2022 році вони збільшилися та мали найбільше значення за весь період, що розглядається – 205898 тис. грн.

Що стосується усього капіталу підприємства, то його значення, навпаки, поступово збільшувалося до 2019 року. У 2020–2021 роках суттєво знизився та у 2022 році мав найбільше значення за весь період, що розглядається – 830713 тис. грн

Це свідчить про збільшення у періоді 2017–2019 дебіторської та кредиторської заборгованостей.

В таблиці 3.2 проведено аналіз динаміки обсягів інвестицій у виробництво та капіталу у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.2

Аналіз динаміки обсягів інвестицій у виробництво та розмір капіталу**ТОВ «Укрелеваторпром» у 2017–2022 роках***

Найменування	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Інвестицій, тис. грн	16282	-8443	-11959	-3305	20869
Приріст Інвестицій, %	0,08	-0,04	-0,06	-0,02	0,11
Приріст Капіталу, тис. грн	60813	36415	-17320	-303027	329517
Приріст Капіталу, %	8,40	4,64	-2,11	-37,68	65,75

*Складено автором

З таблиці 3.2 видно, що зміни капіталу відбуваються більш високими темпами, ніж інвестиції у виробництво.

В таблиці 3.3 наведено обсяги реалізованої промислової продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.3

**Обсяги реалізованої промислової продукції
ТОВ «Укрелеваторпром» у 2017–2022 роках***

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Обсяг реалізованої промислової продукції, тис. грн	516712	500149	574473	522746	492435	686519

*Складено автором

З таблиці 3.3 видно, що підприємство має високий показник обсягів реалізованої продукції.

В таблиці 3.4 проведено аналіз динаміки обсягів реалізованої промислової продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.4

**Аналіз динаміки обсягів реалізованої промислової продукції у ТОВ
«Укрелеваторпром» 2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Обсягу реалізованої продукції, тис. грн	-16563	74324	-51727	-30311	194084
Приріст Обсягу реалізованої продукції, %	-3,2	14,9	-9,0	-5,8	39,4

*Складено автором

Аналіз динаміки показав, що зміни обсягів реалізованої промислової продукції не є стабільними. У 2018, 2020 та 2021 році спостерігалось зменшення у порівнянні з попередніми роками. Тільки у 2019 та 2022 роках відбулося суттєве збільшення обсягів реалізованої промислової продукції.

В таблиці 3.5 проведено структурний аналіз витрат на виробництво продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.5

**Структурний аналіз витрат на виробництво продукції ТОВ
«Укрелеваторпром» у 2017–2022 роках, тис. грн***

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Витрати на виробництво продукції	131461	226506	317309	310300	291908	342566
Матеріальні витрати	25428	17244	18117	21610	20550	16985

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Питома вага у структурі витрат, %	19,3	7,6	5,7	7,0	7,0	5,0
Амортизація	11339	13773	14679	15707	15869	16373
Питома вага у структурі витрат, %	8,6	6,1	4,6	5,1	5,4	4,8
Витрати на оплату праці	39605	49086	56363	63072	67259	88493
Питома вага у структурі витрат, %	30,1	21,7	17,8	20,3	23,0	25,8
Відрахування на соціальні заходи	6495	8386	9615	10932	11845	17178
Питома вага у структурі витрат, %	4,9	3,7	3,0	3,5	4,1	5,0
Інші витрати	48594	138017	218535	198979	176385	203537
Питома вага у структурі витрат, %	37,0	60,9	68,9	64,1	60,4	59,4

*Складено автором

З таблиці 3.5 видно, що найбільшу питому вагу в структурі собівартості продукції займають інші витрати – біля 60% ±. За період, що розглядається, спостерігається незначні зміни інших витрат за абсолютним розміром та їхньої питомої ваги у структурі. В 2022 році спостерігається зменшення питомої ваги інших витрат з 60,4% до 59,4% за рахунок збільшення витрат на оплату праці та відрахування на соціальні заходи.

Наступними за величиною у структурі є витрат на оплату праці, питома вага яких у 2022 році склали 25,8%.

В таблиці 3.6 проведено оцінку динаміки витрат на виробництво продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.6

**Динамічний аналіз витрат на виробництво продукції
ТОВ «Укрелеваторпром» у 2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Витрат на виробництво продукції, тис. грн	95045	90803	-7009	-18392	50658
Приріст Витрат на виробництво продукції, %	72,30	40,09	-2,21	-5,93	17,35
Приріст Матеріальних витрат, тис. грн	-8184	873	3493	-1060	-3565

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Матеріальних витрат, %	-32,18	5,06	19,28	-4,91	-17,35
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-11,73	-1,90	1,25	0,08	-2,08
Приріст Амортизації, тис. грн	2434	906	1028	162	504
Приріст Амортизації, %	21,47	6,58	7,00	1,03	3,18
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-2,54	-1,45	0,44	0,37	-0,66
Приріст Витрат на оплату праці, тис. грн	9481	7277	6709	4187	21234
Приріст Витрат на оплату праці, %	23,94	14,83	11,90	6,64	31,57
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-8,46	-3,91	2,56	2,72	2,79
Приріст Відрахувань на соціальні заходи, тис. грн	1891	1229	1317	913	5333
Приріст Відрахувань на соціальні заходи, %	29,11	14,66	13,70	8,35	45,02
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-1,24	-0,67	0,49	0,53	0,96
Приріст Інших витрат, тис. грн	89423	80518	-19556	-22594	27152
Приріст Інших витрат, %	184,02	58,34	-8,95	-11,35	15,39
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	23,97	7,94	-4,75	-3,70	-1,01

*Складено автором

Аналіз динаміки витрат на виробництво продукції свідчить про те, що у складі собівартості продукції найбільші зміни за абсолютними та відносними показниками потерпають витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи з тенденцією до підвищення.

У таблиці 3.7 наведений показник обсягу чистого прибутку у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.7

**Обсяг чистого прибутку ТОВ «Укрелеваторпром» у 2017–2022 роках,
тис. грн***

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток)	241815	235288	205107	178334	167089	288876

*Складено автором

З таблиці 3.7 видно, що обсягу чистого прибутку з 2017 року поступово зменшувався. Тільки у 2022 році він збільшилися та мав найбільше значення за весь період, що розглядається – 288876 тис. грн

У таблиці 3.8 наведений аналіз динаміки чистого прибутку у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.8

**Аналіз динаміки чистого прибутку ТОВ «Укрелеваторпром»
у 2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Чистого прибутку (збитку), тис. грн	-6527	-30181	-26773	-11245	121787
Приріст Чистого прибутку (збитку), %	-2,7	-12,8	-13,1	-6,3	72,9

*Складено автором

Данні, наведені у таблиці 3.8 свідчать про те, що протягом періоду, що розглядається, окрім 2022 року, величин чистого прибутку поступово зменшувалася за абсолютними та відносними показниками.

У таблиці 3.9 наведено аналіз ефективності інвестиційного проєкту інвестиційного проєкту за показником чистого приведенного доходу ТОВ «Укрелеваторпром» у 2017–2022 роках*.

Таблиця 3.9

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показником чистого
приведеного доходу ТОВ «Укрелеваторпром»***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст Інвестицій, тис. грн	16 282	-8 443	-11 959	-3 305	20 869
Приріст Грошового потоку, тис. грн	-4093	-29275	-25745	-11083	122291
Приріст Чистого приведенного доходу, тис. грн	-20375	-20832	-13786	-7778	101422
Приріст Чистого прибутку (збитку), тис. грн	-6527	-30181	-26773	-11245	121787

*Складено автором

З таблиці 3.9 видно, що всі показники моделі визначення ефективності інвестиційних проєктів за показником чистого приведеного доходу мають від’ємне значення (приріст інвестицій та грошового потоку від операційної діяльності). Тобто за період, що розглядається, на підприємстві відбувалося скорочення діяльності (проєктів). Тому не є доцільним для оцінки ефективності використовувати саме цю модель.

У таблиці 3.10 наведено аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показниками рентабельності господарської діяльності ТОВ «Укрелеваторпром» у 2017–2022 роках*

Таблиця 3.10

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показниками
рентабельності господарської діяльності ТОВ «Укрелеваторпром» у
2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	241815	235288	205107	178334	167089
Виробничий капітал, тис. грн	200595	204514,5	194313,5	186681,5	195463,5
Собівартість продукції, тис. грн	226 506	317 309	310 300	291 908	342 566
Капітал, тис. грн	754 722	803 336	812 883	652 710	665 955
Власний капітал, тис. грн	726 006	769 284	772 922	610 958	603 641
Рентабельність виробництва	120,55	115,05	105,55	95,53	85,48
Рентабельність продукції	106,76	74,15	66,10	61,09	48,78
Рентабельність капіталу	32,04	29,29	25,23	27,32	25,09
Рентабельність власного капіталу	33,31	30,59	26,54	29,19	27,68

*Складено автором

Показники рентабельності свідчать про високу ефективність господарської діяльності ТОВ «Укрелеваторпром».

3.2 Оцінка ефективності проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ»

Приватне акціонерне товариство «Іллічівський олійноекстракційний завод» («АДМ-Іллічівськ», ADM) – підприємство, яке займається

переробкою насіння олійних культур, виробництвом олії та шроту. Основний вид діяльності – виробництво неочищених олій та жирів.

Компанія «АДМ Трейдинг Україна» вирощує зерно, насіння соняшнику та продає соняшникову олію та борошно. Їй належать 6 лінійних елеваторів, один морський – ПРАТ «АДМ Іллічівськ», один – річковий, а також олійноекстракційний завод «АДМ-Іллічівськ».

Генеральний директор Христюк Володимир Валерійович.

Код ЄДРПОУ 32790234

Адреса: Одеська область, м. Чорноморськ, вул. Труда, 8б,

Розмір статутного капіталу складає 98 582 000,00 грн

ПРАТ «АДМ Іллічівськ» здійснює переробку насіння соняшника та ріпаку для виробництва олії соняшnikової та ріпакової, шроту соняшnikового та ріпакового.

Види діяльності:

Основна діяльність:

10.41 Виробництво олії та тваринних жирів

Інша діяльність:

46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин

46.33 Оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами

Елеватор олійноекстракційного заводу «АДМ Іллічівськ» має ємність одноразового зберігання 20 тис. т олійних культур.

Компанія переробляє насіння соняшнику на олійноекстракційному заводі «АДМ Іллічівськ» у м. Чорноморськ Одеської області.

У 2017 р. олійноекстракційний завод компанії «АДМ Іллічівськ» переробив насіння соняшнику 480 тис. т (+3,4 рази), виробив шроту 60 тис. т (+3,5 рази).

У 2017 р. підприємство зайняло друге місце у ТОП-5 виробників ріпакової олії з обсягом 32,5% загального виробництва.

На діяльність емітента впливає нестабільність цінової та економічної політики держави, зростання індексу інфляції, що приводить до зростання цін на послуги, енергоносії, запасні частини та інші матеріали і обумовлює платоспроможність замовників (покупців); недостатність власних обігових коштів, а також значний податковий тиск на результати діяльності підприємства та фонд оплати праці; нестабільність законодавства України, а також негативний вплив макроекономічних процесів на загальний стан в країні, що в результаті призводить до зниження ділової активності Товариства. Викладені проблеми свідчать про високий ступінь залежності від законодавчих та економічних обмежень. Вирішення цих проблем можливо лише у разі змін в економіці та податковій політиці держави, а звідси політичні та макроекономічні ризики Товариства тобто: політична нестабільність, зниження темпів економічного розвитку, зростання інфляції, податкове навантаження.

Фінансування діяльності підприємства ведеться з власних та залучених обігових коштів. Для забезпечення безперервного функціонування підприємства, як суб'єкта господарювання, Товариство приділяло значну увагу ефективній маркетинговій політиці, пошуку резервів зниження накладних витрат та погашення поточних зобов'язань. Можливими шляхами покращення ліквідності за оцінками фахівців емітента є зменшення собівартості послуг, що надаються та розширення ринку збуту.

В найближчі роки підприємство планує збільшення обсягів реалізації продукції, поширення спектру наданих послуг, проведення рекламних компаній з метою залучення нових клієнтів, ефективно і раціональне використання майна, коштів і інших ресурсів з метою отримання прибутку, а також придбання обладнання, організацію нових робочих місць. Істотними факторами, які можуть вплинути на діяльність емітента в майбутньому є зниження платоспроможності населення, поглиблення інфляції, загальноекономічні негативні тенденції в країні [69].

Проведемо оцінку результатів реалізації інвестиційних проєктів на підприємстві олійножирової галузі України: ПрАТ «АДМ Іллічівськ» [70].

В таблиці 3.11 наведено обсяги інвестицій у виробництво та розмір капіталу у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.11

Обсяги інвестицій у виробництво та розмір капіталу

ПрАТ «АДМ Іллічівськ»*

Найменування	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Інвестиції, тис. грн	584575	570992	533150	507313	557130	627400
Капітал, тис. грн	666261	664932	645246	659872	728251	697394

*Складено автором

З таблиці 3.11 видно, що інвестиції у виробництво з 2017 року поступово зменшувалися. З 2021 року вони почали збільшуватися та у 2022 році вони мали найбільше значення за весь період, що розглядається – 627400 тис. грн.

Що стосується усього капіталу підприємства, то його значення, зменшувалося до 2019 року. У 2020–2021 роках суттєво спостерігалось збільшення капіталу та у 2021 році він мав найбільше значення за весь період, що розглядається – 728251 тис. грн

Це свідчить про збільшення в останні роки дебіторської та кредиторської заборгованостей.

В таблиці 3.12 проведено аналіз динаміки обсягів інвестицій у виробництво та капіталу у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.12

Аналіз динаміки обсягів інвестицій у виробництво та розмір капіталу

ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках*

Найменування	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Інвестицій, тис. грн	-13583	-37842	-25837	49817	70270
Приріст Інвестицій, %	-0,02	-0,07	-0,05	0,10	0,13
Приріст Капіталу, тис. грн	-1329	-19686	14626	68379	-30857
Приріст Капіталу, %	-0,20	-2,96	2,27	10,36	-4,24

*Складено автором

З таблиці 3.12 видно, що зміни капіталу відбуваються більш високими темпами, ніж інвестиції у виробництво.

В таблиці 3.13 наведено обсяги реалізованої промислової продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.13

**Обсяги реалізованої промислової продукції
ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках***

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Обсяг реалізованої промислової продукції, тис. грн	237829	312047	334281	394671	362086	86026

*Складено автором

З таблиці 3.13 видно, що підприємство мало високий показник обсягів реалізованої продукції. В 2022 обсягів реалізованої продукції значним чином знизився з 362086 тис. грн у 2021 році до 86026 тис. грн у 2022 році.

В таблиці 3.14 проведено аналіз динаміки обсягів реалізованої промислової продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.14

**Аналіз динаміки обсягів реалізованої промислової продукції у
ПрАТ «АДМ Іллічівськ» 2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Обсягу реалізованої продукції, тис. грн	74218	22234	60390	-32585	-276060
Приріст Обсягу реалізованої продукції, %	31,2	7,1	18,1	-8,3	-76,2

*Складено автором

Аналіз динаміки показав, що зміни обсягів реалізованої промислової продукції не є стабільними. У 2021 та 2022 роках спостерігалось зменшення у порівнянні з попередніми роками. Тільки у 2019 та 2022 роках відбулося суттєве збільшення обсягів реалізованої промислової продукції.

В таблиці 3.15 проведено структурний аналіз витрат на виробництво продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.15

**Структурний аналіз витрат на виробництво продукції
ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках, тис. грн***

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Витрати на виробництво продукції	267186	317117	335934	378916	343332	383070
Матеріальні витрати	90191	102118	121639	103858	136653	50921
Питома вага у структурі витрат, %	33,8	32,2	36,2	27,4	39,8	13,3
Амортизація	41157	38371	51038	37414	39269	44862
Питома вага у структурі витрат, %	15,4	12,1	15,2	9,9	11,4	11,7
Витрати на оплату праці	35570	43978	50460	53336	63184	79743
Питома вага у структурі витрат, %	13,3	13,9	15,0	14,1	18,4	20,8
Відрахування на соціальні заходи	5766	7747	9358	10589	12946	15627
Питома вага у структурі витрат, %	2,2	2,4	2,8	2,8	3,8	4,1
Інші витрати	94502	124903	103439	173719	91280	191917
Питома вага у структурі витрат, %	35,4	39,4	30,8	45,8	26,6	50,1

*Складено автором

З таблиці 3.15 видно, що найбільшу питому вагу в структурі собівартості продукції займають інші витрати. Хоча їхній відсоток у структурі витрат суттєво коливається від 26,6% у 2021 році до 50,1% у 2022 році. За період, що розглядається, спостерігається незначні зміни витрат на оплату праці та відрахуванні на соціальні заходи за абсолютним розміром та їхньої питомої ваги у структурі. Проте спостерігаються суттєві зміни питомої ваги матеріальних витрат – від 39,8% у 2021 році до 13,3% у 2022 році в основному за рахунок зміни інших витрат у структурі витрат підприємства.

В таблиці 3.16 проведено оцінку динаміки витрат на виробництво продукції у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.16

**Динамічний аналіз витрат на виробництво продукції
ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Витрат на виробництво продукції, тис. грн	49931	18817	42982	-35584	39738
Приріст Витрат на виробництво продукції, %	18,69	5,93	12,79	-9,39	11,57
Приріст Матеріальних витрат, тис. грн	11927	19521	-17781	32795	-85732
Приріст Матеріальних витрат, %	13,22	19,12	-14,62	31,58	-62,74
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-1,55	4,01	-8,80	12,39	-26,51
Приріст Амортизації, тис. грн	-2786	12667	-13624	1855	5593
Приріст Амортизації, %	-6,77	33,01	-26,69	4,96	14,24
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	-3,30	3,09	-5,32	1,56	0,27
Приріст Витрат на оплату праці, тис. грн	8408	6482	2876	9848	16559
Приріст Витрат на оплату праці, %	23,64	14,74	5,70	18,46	26,21
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	0,56	1,15	-0,94	4,33	2,41
Приріст Відрахувань на соціальні заходи, тис. грн	1981	1611	1231	2357	2681
Приріст Відрахувань на соціальні заходи, %	34,36	20,80	13,15	22,26	20,71
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	0,28	0,34	0,01	0,98	0,31
Приріст Інших витрат, тис. грн	30401	-21464	70280	-82439	100637
Приріст Інших витрат, %	32,17	-17,18	67,94	-47,46	110,25
Зміна питомої ваги у структурі витрат, %	4,02	-8,60	15,05	-19,26	23,51

*Складено автором

Аналіз динаміки витрат на виробництво продукції свідчить про те, що у складі собівартості продукції найбільші зміни за абсолютними та відносними показниками потерпають матеріальні витрати, амортизація та інші витрати.

У таблиці 3.17 наведений показник обсягу чистого прибутку у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.17

Обсяг чистого прибутку ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках, тис. грн*

Показник	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток)	-7969	18038	75311	29926	27319	-314612

*Складено автором

З таблиці 3.17 видно, що обсяг чистого прибутку з 2017 року показував суттєві коливання. З 2017 року до 2019 року його розмір поступово збільшувався, але з 2020 проявилася тенденція до зниження. А в 2022 році він прийняв від’ємне значення – 314612 тис. грн

У таблиці 3.18 наведений аналіз динаміки чистого прибутку у 2017–2022 роках.

Таблиця 3.18

Аналіз динаміки чистого прибутку ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках*

Показник	Роки				
	2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Приріст Чистого прибутку (збитку), тис. грн	26007	57273	-45385	-2607	-341931
Приріст Чистого прибутку (збитку), %	-326,4	317,5	-60,3	-8,7	-1251,6

*Складено автором

Данні, наведені у таблиці 3.18 свідчать про те, що протягом періоду, що розглядається, окрім 2022 року, величин чистого прибутку поступово зменшувалася за абсолютними та відносними показниками, окрім 2019 року.

У таблиці 3.19 наведено аналіз ефективності інвестиційного проєкту інвестиційного проєкту за показником чистого приведенного доходу ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках*.

Таблиця 3.19

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показником чистого
приведеного доходу ПрАТ «АДМ Іллічівськ»***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст Інвестицій, тис. грн	-13 583	-37 842	-25 837	49 817	70 270
Приріст Грошового потоку, тис. грн	23221	69940	-59009	-752	-336338
Приріст Чистого приведенного доходу, тис. грн	36804	107782	-33172	-50569	-406608
Приріст Чистого прибутку (збитку), тис. грн	26007	57273	-45385	-2607	-341931

*Складено автором

З таблиці 3.19 видно, що майже всі показники моделі визначення ефективності інвестиційних проєктів за показником чистого приведенного доходу мають від’ємне значення (приріст інвестицій та грошового потоку від операційної діяльності). Тобто за період, що розглядається, на підприємстві відбувалося скорочення діяльності (проєктів). Тому не є доцільним для оцінки ефективності використовувати саме цю модель.

У таблиці 3.20 наведено аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показниками рентабельності господарської діяльності ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у 2017–2022 роках*

Таблиця 3.20

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показниками
рентабельності господарської діяльності ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у
2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	18038	75311	29926	27319	-314612
Виробничий капітал, тис. грн	577783,5	552071	520231,5	532221,5	592265
Собівартість продукції, тис. грн	317 117	335 934	378 916	343 332	383 070
Капітал, тис. грн	665 597	655 089	652 559	694 062	712 823
Власний капітал, тис. грн	67 980	114 879	167 497	196 175	52 583
Рентабельність виробництва	3,12	13,64	5,75	5,13	-53,12

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Рентабельність продукції	5,69	22,42	7,90	7,96	-82,13
Рентабельність капіталу	2,71	11,50	4,59	3,94	-44,14
Рентабельність власного капіталу	26,53	65,56	17,87	13,93	-598,32

*Складено автором

Показники рентабельності свідчать про високу ефективність господарської діяльності ПрАТ «АДМ Іллічівськ». За період з 2018 рік по 2021 рік підприємство мало, хоч і не високі, але стабільно позитивні показники рентабельності. Але в 2022 році Підприємство отримали дуже великі збитки, що значним чином вплинуло на всі показники рентабельності, які свідчать про її втрату підприємством у 2022 році.

3.3 Порівняльна характеристика ефективності реалізації проєктів на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ»

Для формування об'єктивної порівняльної характеристики ефективності реалізації інвестиційних проєктів на підприємствах розглянемо тенденції, що склалися в зернопереробній та олійножировій галузі України.

Динаміку показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів олійножирової галузі України представлено в таблиці 3.21.

Динаміку показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів зернопереробної галузі України за 2016-2022 роки представлено в таблиці 3.22

Для формування об'єктивної порівняльної характеристики ефективності реалізації інвестиційних проєктів на підприємствах оцінимо економічну ефективність на ПрАТ «АДМ Іллічівськ» та ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки.

Динаміку показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки представлено в таблиці 3.21.

Таблиця 3.21

**Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності
інвестиційних проєктів ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки, %***

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Інвестиції	-0,20	-2,96	2,27	10,36	-4,24
Обсяг реалізованої продукції	31,21	7,13	18,07	-8,26	-76,24
Витрати	18,69	5,93	12,79	-9,39	11,57
Фінансовий результат	-326,35	317,51	-60,26	-8,71	-1251,62

* Розраховано автором

Графічно рівень економічної ефективності інвестиційних проєктів ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки представлено на рис. 3.5.

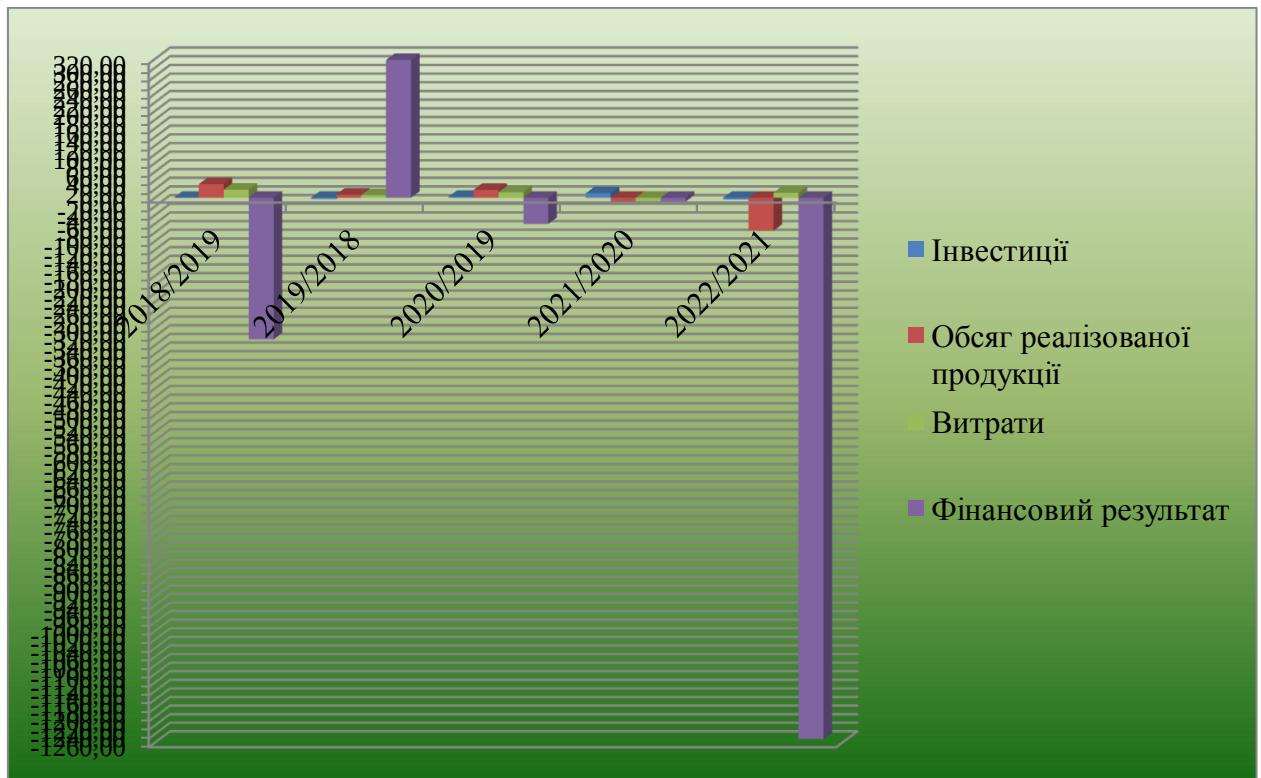

Рис. 3.5. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки, %*

* Складено автором

Динаміку показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром» представлено в таблиці 3.22.

Таблиця 3.22

Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки, %*

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Інвестиції	8,40	4,64	-2,11	-37,68	65,75
Обсяг реалізованої продукції	-3,21	14,86	-9,00	-5,80	39,41
Витрати	72,30	40,09	-2,21	-5,93	17,35
Фінансовий результат	-2,70	-12,83	-13,05	-6,31	72,89

* Розраховано автором

Графічно рівень економічної ефективності інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки представлено на рис. 3.5.

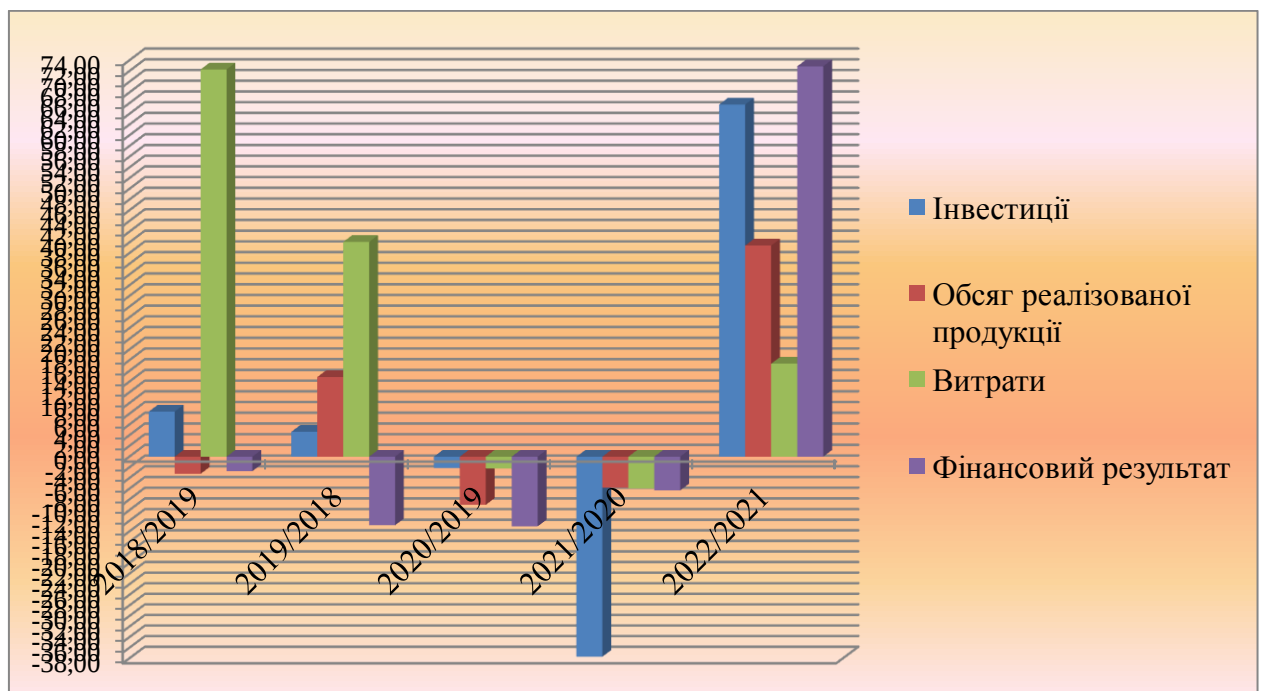

Рис. 3.6. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки, %*

* Складено автором

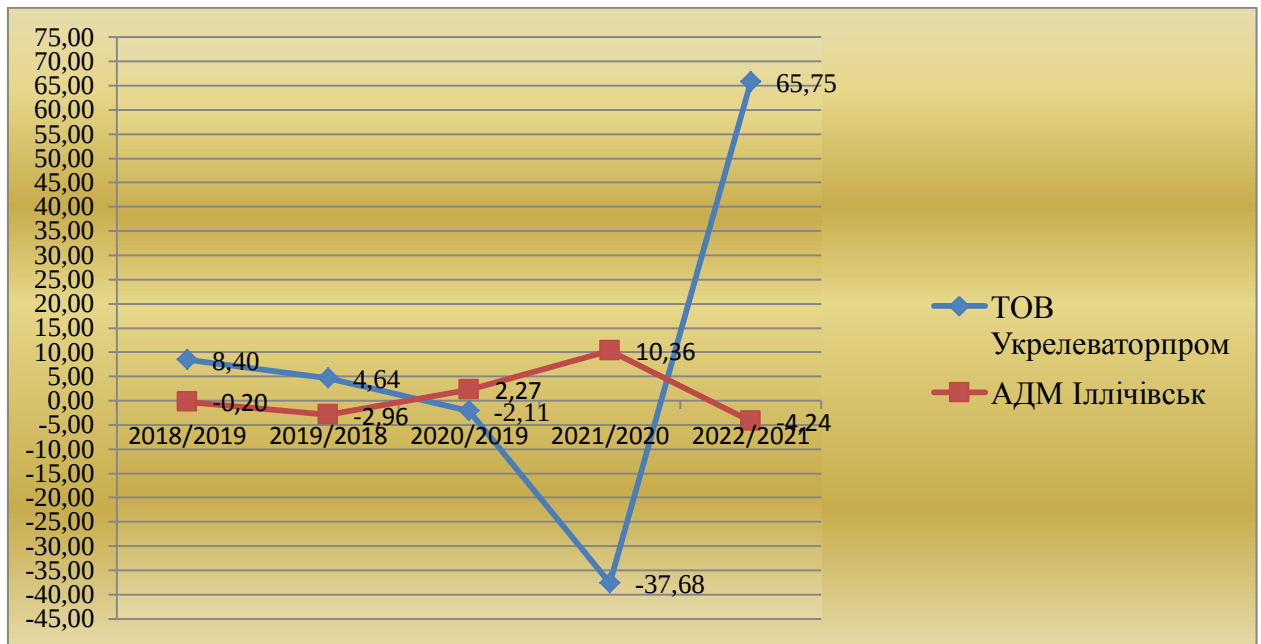
Складемо порівняльну характеристику за кожним з показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів обох підприємств:

1) на рис. 3.7. представлена порівняльна характеристика динаміки інвестицій на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки;

2) на рис. 3.8. представлена порівняльна характеристика динаміки обсягу реалізованої продукції; на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки;

3) на рис. 3.9. представлена порівняльна характеристика динаміки витрат на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки;

4) на рис. 3.10. представлена порівняльна характеристика динаміки фінансового результату на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки.

* Складено автором

Рис. 3.7. Порівняльна характеристика динаміки інвестицій на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки

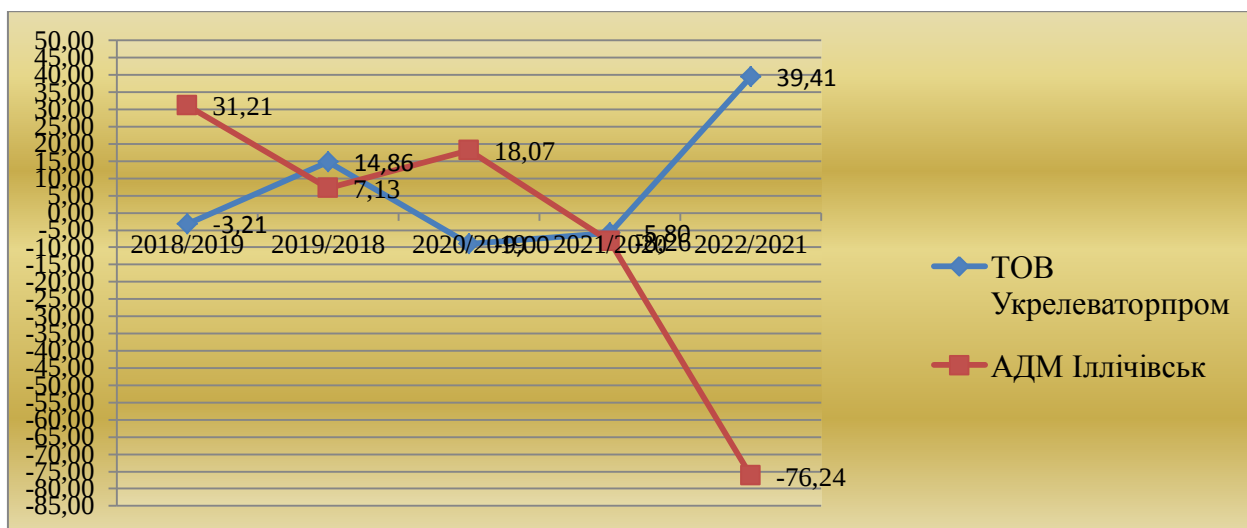

Рис. 3.8. Порівняльна характеристика динаміки обсягу реалізованої продукції на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки*

* Складено автором

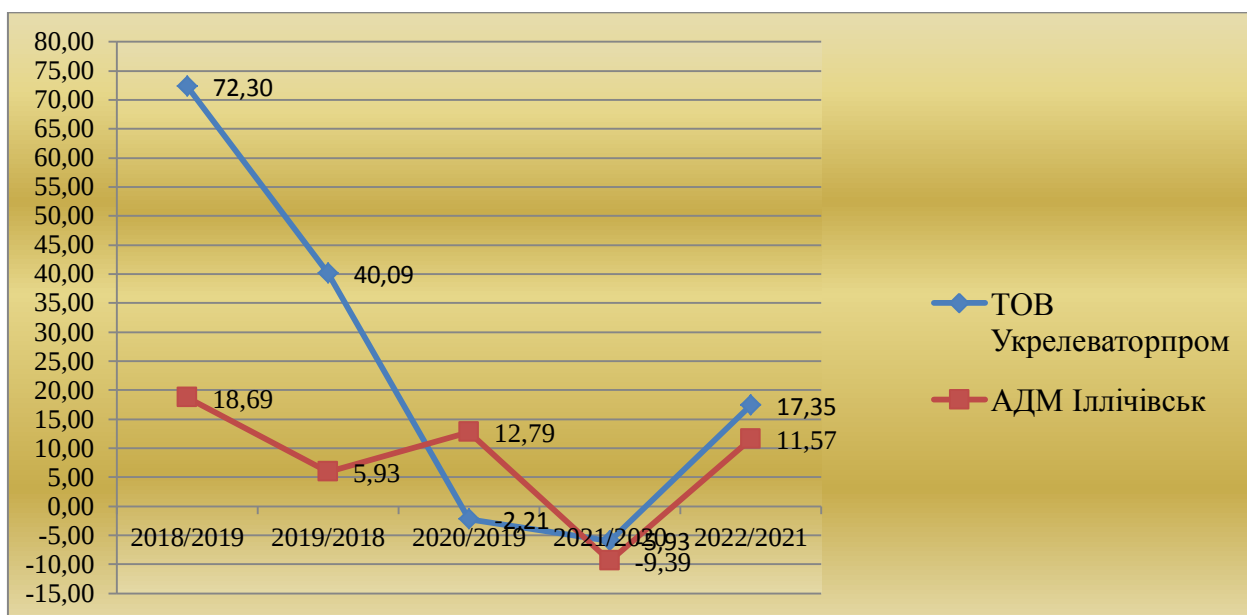

Рис. 3.9. Порівняльна характеристика динаміки витрат на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки*

* Складено автором

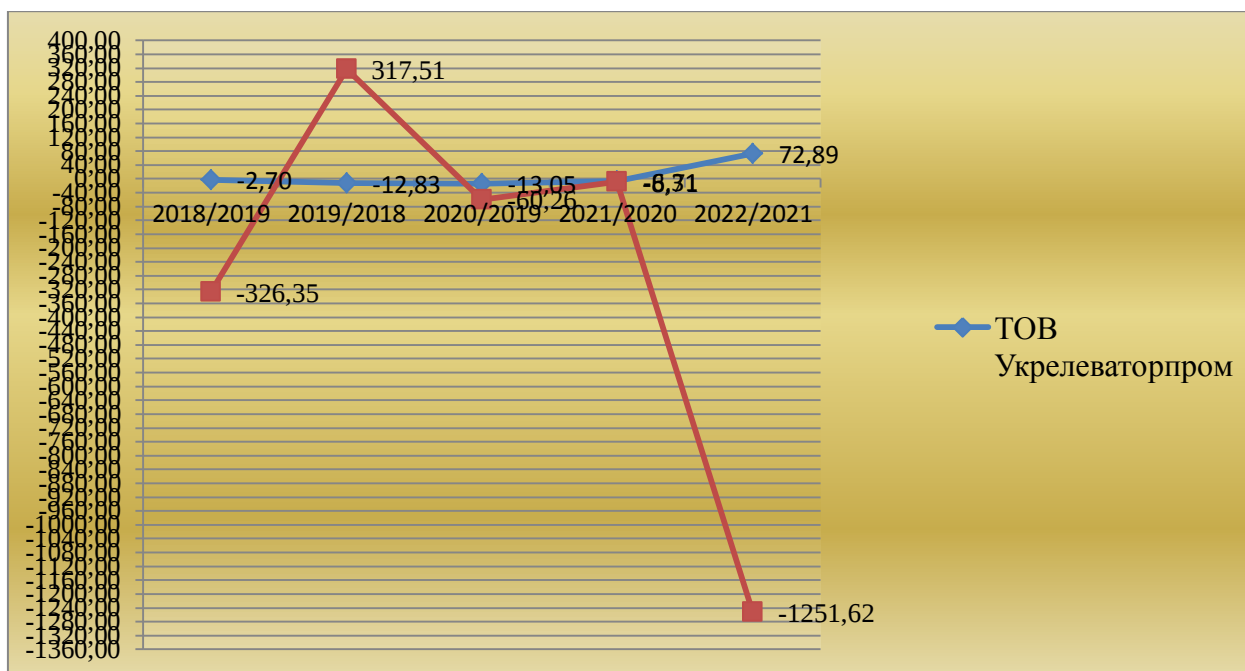

Рис. 3.10. Порівняльна характеристика динаміки фінансового результату на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки*

* Складено автором

Складемо характеристику економічної ефективності реалізації інвестиційних проєктів на ПрАТ «АДМ Іллічівськ» та ТОВ «Укрелеваторпром».

Так як показник чистого приведеного доходу визначається за кожним конкретним проєктом окремо, оцінку економічної ефективності інвестиційних проєктів проведемо за приростом показників моделі за роками.

Характеристику економічної ефективності інвестиційного проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки представлено в таблиці 3.23.

Таблиця 3.23

Характеристика економічної ефективності інвестиційного проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки *

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст Інвестицій, тис. грн	-13 583	-37 842	-25 837	49 817	70 270
Приріст Грошового потоку, тис. грн	23221	69940	-59009	-752	-336338

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст Чистого приведенного доходу, тис. грн	36804	107782	-33172	-50569	-406608
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	26007	57273	-45385	-2607	-341931

* Розраховано автором

Вочевидь, що в зв'язку з тим, що прирости інвестицій, грошового потоку та чистого прибутку за роками мають від'ємне значення, застосування для оцінки економічної ефективності інвестиційного проєкту не має сенсу. На підприємстві спостерігається скорочення інвестиційної та операційної діяльності.

Оцінимо характеристику економічної ефективності реалізації інвестиційного проєкту на ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки за показниками рентабельності (табл. 3.24).

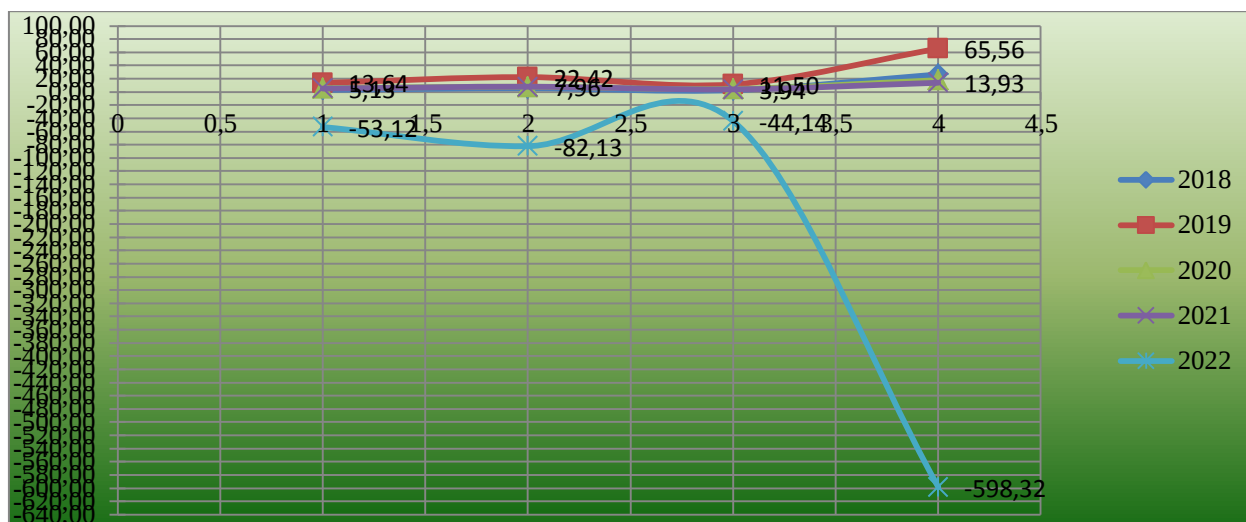
Таблиця 3.24

Характеристика ефективності інвестиційного проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за показниками рентабельності за 2018-2022 роки*

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	18038	75311	29926	27319	-314612
Виробничий капітал, тис. грн	577783,5	552071	520231,5	532221,5	592265
Собівартість продукції, тис. грн	317 117	335 934	378 916	343 332	383 070
Капітал, тис. грн	665 597	655 089	652 559	694 062	712 823
Власний капітал, тис. грн	67 980	114 879	167 497	196 175	52 583
Рентабельність виробництва, %	3,12	13,64	5,75	5,13	-53,12
Рентабельність продукції, %	5,69	22,42	7,90	7,96	-82,13
Рентабельність капіталу, %	2,71	11,50	4,59	3,94	-44,14
Рентабельність власного капіталу, %	26,53	65,56	17,87	13,93	-598,32

* Розраховано автором

Динаміка показників рентабельності ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки наведена на рисунку 3.11.

**Рис. 3.11. Динаміка показників рентабельності
ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки***

* Складено автором

Характеристику економічної ефективності інвестиційного проекту ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки представлено в таблиці 3.25.

Таблиця 3.25

**Характеристика економічної ефективності інвестиційного проекту
ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки ***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст Інвестицій, тис. грн	16 282	-8 443	-11 959	-3 305	20 869
Приріст Грошового потоку, тис. грн	-4093	-29275	-25745	-11083	122291
Приріст Чистого приведенного доходу, тис. грн	-20375	-20832	-13786	-7778	101422
Чистий прибуток (збиток), тис.грн	-6527	-30181	-26773	-11245	121787

* Розраховано автором

Вочевидь, що в зв'язку з тим, що прирости інвестицій, грошового потоку та чистого прибутку за роками мають від'ємне значення, застосування для оцінки економічної ефективності інвестиційного проекту не має сенсу. На підприємстві спостерігається скорочення інвестиційної та операційної діяльності.

Оцінимо характеристику економічної ефективності реалізації інвестиційного проєкту на ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки за показниками рентабельності (табл. 3.26).

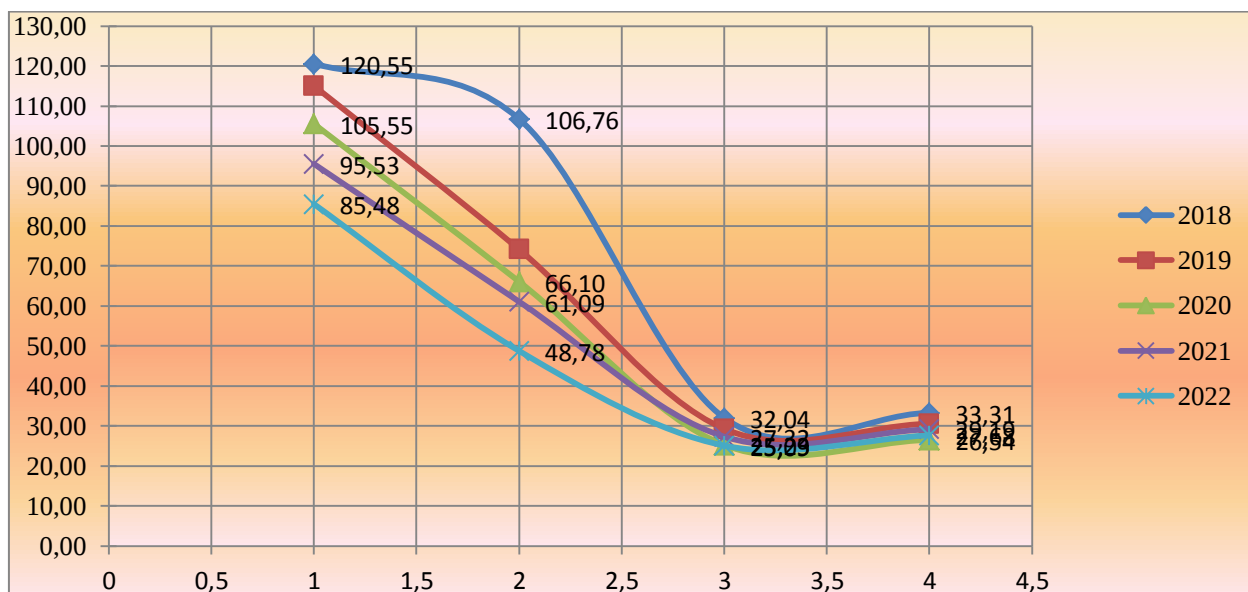
Таблиця 3.26

**Характеристика ефективності інвестиційного проєкту ТОВ
«Укрелеваторпром» за показниками рентабельності за 2018-2022 роки***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток), тис.грн	241815	235288	205107	178334	167089
Виробничий капітал, тис. грн	200595	204514,5	194313,5	186681,5	195463,5
Собівартість продукції, тис. грн	226 506	317 309	310 300	291 908	342 566
Капітал, тис. грн	754 722	803 336	812 883	652 710	665 955
Власний капітал, тис. грн	726 006	769 284	772 922	610 958	603 641
Рентабельність виробництва	120,55	115,05	105,55	95,53	85,48
Рентабельність продукції	106,76	74,15	66,10	61,09	48,78
Рентабельність капіталу	32,04	29,29	25,23	27,32	25,09
Рентабельність власного капіталу	33,31	30,59	26,54	29,19	27,68

* Розраховано автором

Динаміка показників рентабельності ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки наведена на рисунку 3.12.

**Рис. 3.11. Динаміка показників рентабельності
ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки***

* Складено автором

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

ТОВ «Укрелеваторпром». інвестиції у виробництво з 2017 року поступово зменшувалися. У 2022 році вони збільшилися та мали найбільше значення за весь період, що розглядається – 205898 тис. грн.

Підприємство мало високий показник обсягів реалізованої продукції. Однак зростання обсягів реалізації продукції за період, що розглядається спостерігався тільки у 2020 та 2022 році. В 2022 обсяг реалізованої продукції показав збільшення на 39,4%.

У 2022 році спостерігалось збільшення витрат на 17,35% на тлі збільшення обсягу реалізації на 39,4%. Як наслідок відбулося суттєве збільшення чистого прибутку на 121787,00 тис. грн. або на 72,9%.

За весь період, що розглядається, тільки в 2022 році було збільшення темпів приросту чистого прибутку. Інші роки спостерігається поступово скорочення чистого прибутку. Однак фінансовий результат все одно позитивний.

Такий результат отриманий за рахунок того, що всі роки періоду, що розглядається, (окрім 2022 року) темпи збільшення витрат випереджали темпи збільшення реалізації продукції. І навпаки, темпи зменшення обсягу реалізації продукції випереджали темпи зменшення витрат.

Оцінка економічної ефективності інвестиційного проєкту ТОВ «Укрелеваторпром» показала наступне. Показники рентабельності свідчать про високу ефективність господарської діяльності ТОВ «Укрелеваторпром». Не зважаючи на невідповідність змін витрат змінам обсягів реалізації продукції підприємство за весь період, що розглядається, утримає рентабельності на дуже високому рівні.

ПрАТ «АДМ Іллічівськ». Інвестиції у виробництво з 2017 року поступово зменшувалися. З 2021 року вони почали збільшуватися та у 2022 році вони мали найбільше значення за весь період, що розглядається – 627400 тис. грн.

Підприємство мало високий показник обсягів реалізованої продукції. В 2022 обсяг реалізованої продукції значним чином знизився з 362086 тис. грн у 2021 році до 806026 тис. грн у 2022 році.

У 2022 році спостерігалось збільшення витрат на 11,57% на тлі зниження обсягу реалізації на 76,2%. Як наслідок відбулося зменшення чистого прибутку на 341931, тис. грн. або на 1251,6% та отриманий збиток.

Інші роки періоду, що розглядається, темпи збільшення реалізації продукції випереджали темпи збільшення витрат. І навпаки, темпи зменшення витрат випереджали темпи зменшення обсягу реалізації продукції.

Оцінка економічної ефективності інвестиційного проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ» показала наступне. Показники рентабельності свідчать про високу ефективність господарської діяльності ПрАТ «АДМ Іллічівськ». За період з 2018 рік по 2021 рік підприємство мало, хоч і не високі, але стабільно позитивні показники рентабельності. Але в 2022 році Підприємство отримали дуже великі збитки, що значним чином вплинуло на всі показники рентабельності, які свідчать про її втрату підприємством у 2022 році.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на звичність вживання в науково-практичному обігу терміна «інвестиційний проєкт», підходи до його визначення неоднозначні, окрім того, у Законі України «Про інвестиційну діяльність» тлумачення даного терміна не наводиться.

В сучасній літературі існує багато визначень проєкту. Всі ці визначення багато в чому схожі, у всіх визначеннях автори говорять про особливості, властиві всім проєктам; проєкт є комплексом дій, спрямованих на отримання унікального результату, наявність унікальної цілі, обмеженість в часі, обмеженість у ресурсах.

Проєкт, пов'язаний з реалізацією повного циклу інвестицій від вкладення капіталу до здачі його в експлуатацію та одержання прибутку, називають інвестиційним.

Отже, інвестиційний проєкт – це комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених для досягнення інвестиційних цілей протягом заданого часу за встановлених ресурсних обмежень.

Виходячи з визначення сутності проєкту, виокремлюють його головні ознаки:

- наявність чітко сформульованої мети проєкту, що є бажаним і доведеним результатом, досягнутим у межах певного строку за заданих умов реалізації проєкту;
- структуризація проєкту за цілями. Будь-яка мета проєкту має структуру, яка може бути представлена ієрархією цілей проєкту, починаючи від стратегічних і закінчуючи конкретизованими завданнями, у межах яких чітко визначаються засоби досягнення мети проєкту;
- обов'язкова зміна стану проєкту для досягнення його мети, яка означає, що реалізація будь-якого інвестиційного проєкту завжди пов'язана

зі змінами у відповідній системі і є цілеспрямованим її перетворенням з наявного стану на бажаний, що і визначено в меті проєкту;

– обмежений бюджет, тобто обмеженість ресурсів, яка означає що будь-який проєкт має свій обсяг матеріальних, людських і фінансових ресурсів, які використовуються за встановленим і лімітованим бюджетом;

– наявність часових меж, тобто обмеженість проєкту у часі. Часові рамки є необхідною ознакою будь-якого проєкту і означають, що проєкт має чітко виокремленні строк початку і строк завершення;

– неповторність, яка означає, що заходи, які необхідно здійснити для реалізації проєкту, мають такий рівень інновацій, комплексності і структурованості, що дає змогу відрізнити як один проєкт від іншого, так і проєкт від програми і плану.

Основною метою інвестиційного проєкту є максимізація прибутку від здійснених ним вкладень.

Важливий вплив на здійснення проєкту має зовнішнє середовище: економічне, політичне, соціальне, фінансове, організаційне, яке в певних умовах може виявитися критичним для проєкту. Проаналізовані та виділені фактори впливу дозволяють домогтися найбільш сприятливих умов для досягнення результатів проєкту, забезпечити ефективність реалізації проєкту. Під зовнішнім середовищем будемо розуміти сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на досягнення результатів інвестиційного проєкту.

Системне функціонування проєкту передбачає взаємопов'язаність його елементів. Реалізація інвестиційного проєкту завжди пов'язана зі змінами у системі і є цілеспрямованим її перетворенням з існуючого стану на бажаний, що обумовлюється метою проєкту та впливає на зміну його складу.

Життєвий цикл є основним критерієм для вирішення проблеми фінансування робіт із проєкту, прийняття оптимальних рішень.

У міжнародній практиці прийнято виділяти чотири основні фази проєктного циклу:

- передінвестиційна, яка передбачає розробку проєкту як документа;
- інвестиційна – стадія формування фінансових, матеріальних та технологічних ресурсів для реалізації проєкту;
- експлуатаційна – передбачає початок реалізації проєкту, його ефективне функціонування та завершення зі регулярним отриманням поточного прибутку та повернення вкладених коштів;
- ліквідаційна, стадія яка передбачає завершення проєкту або його зупинку, у зв'язку з ризиками або загрозами що виникли внаслідок реалізації інвестиційного проєкту.

Інвестиційний проєкт є основою формування інвестиційної стратегії підприємства.

Оптимальна інвестиційна стратегія повинна відповідати таким критеріям:

- узгодженість та взаємозв'язок стратегічних цілей, завдань і програм;
- низька чутливість стратегії до змін у зовнішньому середовищі (можливість максимально визначити чутливість до змін);
- оптимальний часовий інтервал реалізації стратегії;
- прийнятний рівень інвестиційних і фінансових ризиків;
- повне ресурсне та організаційне забезпечення стратегії.

Науковці по-різному підходять до набору критеріїв економічної ефективності інвестиційних проєктів. Але все одно кожен із них обов'язково виділяє такі показники, як чистий дисконтований дохід, внутрішня норма доходності, індекс доходності та період окупності інвестицій. Всі ці критерії базуються на дисконтуванні грошових потоків і є визнаними у світовій практиці основними показниками, що акумулюють вигоди від впровадження інвестиційного проєкту. Саме результати їхнього розрахунок, в першу чергу, вказують на майбутню економічну ефективність інвестиційного проєкту.

Але якщо є потреба в оцінці проєкту, що вже реалізується, показники, які базуються на майбутній вартості проєкту або неможливо розрахувати, або

не є інформативними у зв'язку з тим, що така оцінка є ретроспективною.

В роботі було проведено аналіз сучасного стану зернопереробної та олійножирової галузей України.

Обидві галузі є експортоорієнтованими. Україна є одним з найважливіших світових виробників зерна, вирощуючи та експортуючи в основному пшеницю, кукурудзу та ячмінь. За даними Європейської Комісії, на Україну припадає 10 відсотків світового ринку пшениці, 15 відсотків ринку кукурудзи та 13 відсотків ринку ячменю. Вона також є найважливішим гравцем на ринку соняшникової олії (понад 50 відсотків світової торгівлі).

З початком російського вторгнення Український аграрний експорт припинився до серпня 2022 р., при цьому недоекспортованими залишились 19 млн тон основних експортних культур – майже 12 млн тон кукурудзи і 7 млн тонн пшениці. Динаміка товарної структури експорту зернових за останні два роки свідчить про значне скорочення обсягів експорту основних зернових культур. Так, станом на 01.12.2022 експорт кукурудзи зменшився майже в 4 рази, пшениці – у 1,6 разів, ячменю – у 6 разів порівняно з 2021 роком.

Україна є одним із ключових експортерів на зовнішній ринок зернових культур та продуктів переробки олійних, їхнє виробництво всередині країни значно перевищує внутрішнє споживання. Проте військове вторгнення Росії на територію України призвело не лише до збоїв у роботі ланцюжків постачання агропродовольчої продукції на внутрішньому ринку, а й до зупинки роботи українських морських портів, на які припадає близько 99% сукупного експорту зерна країни. У мирний час українські морські порти перевалювали до 8 млн тон зерна щомісяця. Сьогодні ж всі глибоководні та малі порти країни, крім портів Дунайського регіону, залишалися заблокованими, вхід/вихід суден і надалі був неможливим, що не тільки підриває економічну діяльність країни, а й впливає на продовольчу безпеку низки країн.

Цінова динаміка на внутрішньому та світовому ринку зернових

культур, яка за останні 10-15 років мала досить високий ступінь кореляції, у 2022 році суттєво відрізнялася. Зменшення пропозиції зернових супроводжувалося ціновим зростанням на світовому ринку, тоді як на ринку України ціни залишалися на рівні попереднього сезону. До моменту дії зернового коридору внутрішні ціни на зернові коливались у діапазоні 2500 до 4900 грн за тонну. Враховуючи дорогу вартість логістики через неможливість вивезти зерно морем, багато виробників втратили значну частку експортних доходів, а в деяких з них рентабельність знизилась до 0. Крім того, на цінову ситуацію вплинуло і значне перевищення пропозиції над попитом, неготовність аграріїв істотно поступатися в ціні та низькі темпи збирання врожаю кукурудзи.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку експорту української продукції (якщо порівняти з показниками за перші місяці війни) та вжиті заходи урядом країни, профільними міністерствами й асоціаціями, керівництвом Укрзалізниці та відповідними структурами сусідніх держав-партнерів, цього було недостатньо, і темпи відвантажень вдвічі поступались довоєнним показникам.

На сьогодні важливим завданням є збереження виробничого потенціалу Українських фермерів для забезпечення безперервності виробництва у майбутньому.

Ситуація, що склалася навколо експорту Українського зерна загрожувє настанням найгострішої продовольчої кризи останніх десятиліть.

Окрім втрати ринків збуту з-за неможливості експорту зерна у необхідному обсязі проблемою галузей в умовах війни стала суттєва втрата зернопереробних та зернозберігаючих потужностей.

Попри активні бойові дії в окремих регіонах України, потужностей для виробництва олії вистачає. Внутрішнє споживання соняшникової олії дуже змінилося через міграції населення, дуже великий відсоток українців виїхало за кордон.

Ефективна робота олійноїжирової та зернопереробної галузей у

найближчому часі буде залежати від експортних можливостей та подальшої роботи портів.

В роботі було проведено ретроспективний аналіз стану економічної ефективності олійножирової (далі галузь 10.41) та зернопереробної (далі галузь 10.61) галузей України.

В роботі була проведена порівняльна оцінка ефективності двох галузей.

Аналіз показав, що галузі 10.41 при меншій кількості підприємств здійснюється більше інвестицій, ніж в галузі 10.61. Проте в 2022 році обсяг капітальних інвестицій в ній знизився на більш високими темпами.

Обсяг реалізованої промислової галузі 10.41 майже на порядок вище, ніж галузі 10.61. Відповідно таке відношення спостерігається у витратах двох галузей.

За абсолютними показниками динаміки збільшення/зменшення має значно більші розміри. Хоча за відносними показниками обсяг реалізованої продукції галузі 10.41 коливається меншими темпами, ніж галузі 10.61. Тільки в 2022 році галузь 10.41 показала значний спад – 22,4%, що є найбільшим показником скорочення обсягу реалізованої продукції за період, що розглядається. Для галузі 10.61 показник зниження склав усього 1,9% – що є найменшим показником скорочення обсягу реалізованої продукції за період, що розглядається.

Не зважаючи на те, що темпи приросту обсягу реалізованої продукції випереджають темпи приросту витрат та навпаки: темпи зниження витрат випереджають темпи зниження обсягів реалізованої продукції, фінансовий результат за галуззю 10.41 поступово зростає. Навіть у 2022 році він має позитивне значення, хоч і незначним чином зменшився.

В свою чергу за галуззю 10.61 сальдо фінансового результату мало незначне позитивне значення за період, що розглядається, а з 2019 року – навіть від’ємне значення. Варто відмітити, що в 2022 року збиток галузі скоротився майже вдвічі.

На тлі на порядок більших обсягів реалізації та скорочення кількості

підприємств (імовірно неефективних) слід визнати, що економічна ефективність галузі 10.61 нижча за економічну ефективність галузі 10.41.

ТОВ «Укрелеваторпром». інвестиції у виробництво з 2017 року поступово зменшувалися. У 2022 році вони збільшилися та мали найбільше значення за весь період, що розглядається – 205898 тис. грн.

Підприємство мало високий показник обсягів реалізованої продукції. Однак зростання обсягів реалізації продукції за період, що розглядається спостерігався тільки у 2020 та 2022 році. В 2022 обсяг реалізованої продукції показав збільшення на 39,4%.

У 2022 році спостерігалось збільшення витрат на 17,35% на тлі збільшення обсягу реалізації на 39,4%. Як наслідок відбулося суттєве збільшення чистого прибутку на 121787,00 тис. грн. або на 72,9%.

За весь період, що розглядається, тільки в 2022 році було збільшення темпів приросту чистого прибутку. Інші роки спостерігається поступово скорочення чистого прибутку. Однак фінансовий результат все одно позитивний.

Такий результат отриманий за рахунок того, що всі роки періоду, що розглядається, (окрім 2022 року) темпи збільшення витрат випереджали темпи збільшення реалізації продукції. І навпаки, темпи зменшення обсягу реалізації продукції випереджали темпи зменшення витрат.

Оцінка економічної ефективності інвестиційного проєкту ТОВ «Укрелеваторпром» показала наступне. Показники рентабельності свідчать про високу ефективність господарської діяльності ТОВ «Укрелеваторпром». Не зважаючи на невідповідність змін витрат змінам обсягів реалізації продукції підприємство за весь період, що розглядається, утримує рентабельності на дуже високому рівні.

ПрАТ «АДМ Іллічівськ». Інвестиції у виробництво з 2017 року поступово зменшувалися. З 2021 року вони почали збільшуватися та у 2022 році вони мали найбільше значення за весь період, що розглядається – 627400 тис. грн.

Підприємство мало високий показник обсягів реалізованої продукції. В 2022 обсяг реалізованої продукції значним чином знизився з 362086 тис. грн у 2021 році до 806026 тис. грн у 2022 році.

У 2022 році спостерігалось збільшення витрат на 11,57% на тлі зниження обсягу реалізації на 76,2%. Як наслідок відбулося зменшення чистого прибутку на 341931, тис. грн. або на 1251,6% та отриманий збиток.

Інші роки періоду, що розглядається, темпи збільшення реалізації продукції випереджали темпи збільшення витрат. І навпаки, темпи зменшення витрат випереджали темпи зменшення обсягу реалізації продукції.

Оцінка економічної ефективності інвестиційного проєкту ПрАТ «АДМ Іллічівськ» показала наступне. Показники рентабельності свідчать про високу ефективність господарської діяльності ПрАТ «АДМ Іллічівськ». За період з 2018 рік по 2021 рік підприємство мало, хоч і не високі, але стабільно позитивні показники рентабельності. Але в 2022 році Підприємство отримали дуже великі збитки, що значним чином вплинуло на всі показники рентабельності, які свідчать про її втрату підприємством у 2022 році.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стефанович Є.А. Інвестиційні проекти та джерела їх фінансування. *Інвестиції: практика та досвід*. № 20. 2010. С. 8–12.
2. Грей К.Ф., Ларсон Э.У. Управление проектами: Практическое руководство; [пер. с англ.]. Дело и сервис. 2003. 528 с.
3. Довгань Л.Є., Мохонько Г.А., Малик І.П. «Управління проектами»: навчальний посібник до вивчення дисципліни для магістрів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації: «Менеджмент і бізнес-адміністрування», «Менеджмент міжнародних проектів», «Менеджмент інновацій», «Логістика». Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с.
4. Кропельницька С.О., Цигилик І.І. Аналіз і розробка інвестиційних проектів: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 174с.
5. Луців Б.Л., Кравчук І.С., Сас Б.Б. Інвестування: Підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2014. 544 с.
6. Бардиш Г.О. Проектне фінансування : підручн. (2-ге вид.). Київ : Алерта, 2008. 463 с.
7. Колосок С.І., Мирошниченко Ю.О., Мішеніна Г.А. Розроблення та реалізація інвестиційного проекту : підручник. Суми : Сумський державний університет, 2021. 121 с.
8. Лактіонова О.А. Навчальний посібник з дисципліни «Інвестування». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2019. 256с.
9. Савчук В.П., Прилипко С.І., Величко О.Г. Управління міжнародними інвестиційними проектами: Навчальний посібник; за заг. ред. С. І. Прилипка; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2013. 470 с.

10. Арчибальд Р.Д. Управление высокотехнологическими программами и проектами / Пер. с англ. Мамонтова Е.В.; под ред. Баженова А.Д., Арсеньева О.А. : ДМК Пресс, 2002. 464 с.
11. Бушуев С.Д. Управление проектами: Основы профессиональных знаний и система оценки компетентности проектных менеджеров. Київ: ІРІДІУМ, 2012. 208 с.
12. Загорський В.С., Саратов В.В. Управління інвестиційними проектами підприємств житлово-комунального господарства на основі розвитку форм державно-приватного партнерства. *БІЗНЕС-НАВІГАТОР*. №1 (22). 2011. С.130–138.
13. Ременяк Л.В. Теоретичні підходи до структури управління інвестиційними проектами. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 5. С. 170–176.
14. Дука А. П. Теорія і практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. Київ : Каравела, 2008. 246 с.
15. Селіверстова Л.С. Формування оптимального портфелю фінансових інвестицій корпорації. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 2. С. 127–131.
16. Кірейцев, Г.Г. Інвестиційна діяльність. Житомир: ЖІТІ, 2001. 440 с.
17. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18. 09.1991р. № 5610-XII (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12/> (дата звернення 03.09.2023)
18. Федоренко В.Г. Інвестиційний менеджмент. Навч.посіб. 2-ге вид., доп. Київ: МАУП, 2001. 280с.
19. Туріянська М.М. Інвестиційні джерела [монографія]. Донецьк: Юго-Восток, 2004. 317 с.
20. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: [учеб. курс]. Київ: Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. 448 с.
21. Вітлінський В.В., Макаренко В.О. Модель вибору інвестиційного проєкту. *Фінанси України*. 2002. № 4. С. 63–68.

22. Герасименко О.В., Карпінський Б.В. Фінансово-інвестиційний словник. Львів: Магнолія Плюс, 2005. 304 с.
23. Інвестиційний менеджмент / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко та ін.; за заг. ред. В.М. Гриньової. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. 368 с.
24. Щукін Б.М. Аналіз інвестиційних проєктів. Конспект лекцій. Київ: МАУП, 2002. 128 с.
25. Мойсеєнко І.П. Інвестування. Навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 490 с.
26. Суть та види інвестиційних проєктів. Навчально-інформаційний портал ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут». URL: <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=8845> (дата звернення 03.09.2023)
27. Жуков В. В. Проєктне фінансування : навч. посіб. Харків : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. 236 с.
28. Пересада А.А., Майорова Т.В., Ляхова О.О. Проєктне фінансування: підручник. Київ: КНЕУ, 2005. 736 с.
29. Грідасов В.М., Кривченко С.В., Ісаєва О.Є. Інвестування: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 164 с.
30. Селіверстова Л.С. Формування оптимального портфелю фінансових інвестицій корпорації. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 2. С. 127–131.
31. Селіверстова Л.С. Особливості формування сприятливого підприємницького середовища в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. №7-8 (194-195). С. 81–84.
32. Інвестиційна діяльність аграрних підприємств: інструменти та управління: колект. монографія / С.І. Дем'яненко та ін. Київ: КНЕУ, 2015. 250с.
33. Федоряк Р.А., Крат А.М. Підходи до розробки проєкту інвестиційної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. №11. 2019. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7435> (дата звернення 08.09.2023)

34. Інвестиційне проєктування. Конспект лекцій. Луцький національний технічний університет. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/ENP%20finish/page14.html (дата звернення 10.09.2023)
35. Правик Ю.М. Інвестиційний менеджмент: Навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 431 с.
36. Конащук В.Л., Ковальова В.Ю. Формування інвестиційної стратегії промислового підприємства. *Економічний вісник ЗДІА*. 2012. №3. С. 75–82.
37. Інвестиційний менеджмент. Конспект лекцій. URL: <http://buklib.net/books/35293/> (дата звернення 20.09.2023)
38. Камінський А.Б. Концептуальні основи розробки інвестиційних стратегій інститутів колективного інвестування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. №10. С. 3–8.
39. Добриніна Л.В. Етапи впровадження інвестиційних стратегій на підприємстві. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 1(12). 2019. С. 76–81.
40. Бровкова О.Г., Киртока М.М. Роль інвестиційної стратегії в діяльності підприємства. *Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств»*. ОНПУ. 2015. С. 16–17.
41. Мамотенко Д.Ю. Інвестиційний менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2012. 153 с.
42. Майоров Т.В., Інвестиційна діяльність: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
43. Мамотенко Д.Ю. Оцінка ефективності інвестиційних проєктів. *Видавництво Львівської політехніки*. № 628. 2008. С. 209–216.
44. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств. Київ: Знання Прес, 2003. 622 с.
45. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. Київ: «Изд-во Либра» ООО. 1996. 344 с.

46. Шевчук, В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності: наукове видання. Київ: Генеза, 1997. 384с.
47. Захарченко В.І. Коректність використання міжнародної оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проєктів. *ECONOMICS: time realities*. №2(54). 2021. С. 5–14.
48. Перловська Н.В. Вдосконалення аналітичного інструментарію моніторингу управління грошовими потоками підприємства. *Реформування економіки України: стан та перспективи*. Київ, 2008. С.115–117.
49. Клименко О.В. Теоретичне визначення та класифікація грошових потоків підприємства *Ефективна економіка*. № 9, 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2336> (дата звернення 28.09.2023)
50. Федоренко В.Г. Инвестознaвствo. Київ: МАУП, 2002. 408 с.
51. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид.: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 520 с.
52. Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 304 с.
53. Айзеле І. Війна Росії проти України та зернові: п'ять фактів. *Медіакомпанія DW*. 29.07.2022. URL: <https://www.dw.com/uk/viina-rosii-proty-ukrainy-ta-zernovi-piat-faktiv/a-62642948>. (Дата звернення 28.08.2023)
54. Бурдига І. Попри війну: За рік експорт збіжжя з України зріс на чверть. *Медіакомпанія DW*. 02.07.2022. URL: <https://www.dw.com/uk/popry-viinu-ukraina-za-rik-na-chvert-zbilshyla-eksport-zernovykh-i-oliinykh/a-62336801> (Дата звернення 31.08.2023)
55. Гайду О. Чи буде продовольча криза у 2023 році. *Економічна правда*. 13 вересня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/13/691440>. (дата звернення 28.09.2023)
56. Статистична інформація. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 14.10.2023).

57. Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / Наук. ред. В. Юрчишин. Київ : Центр Разумкова, 2022. 103 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf. (дата звернення 10.10.2023)

58. Офіційний сайт Української зернової асоціації. URL: <https://uga.ua/statistika-zernovogo-koridoru>.

59. Офіційний сайт УкрАгроКонсалт. URL: <https://ukragroconsult.com/grain-prices>

60. Муха М., Воробйова І. Проблеми експорту зерна через ЄС та потужностей зберігання в Україні. *Сайт ELEVATORIST.COM*. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/761eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti> (дата звернення 25.10.2023)

61. Хворостяний Віталій. Ринок зерна 2022 – прогнози: кукурудза, пшениця, соняшник, ячмінь. *AgroPolit.com*. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/946-rinok-zerna-2022--prognozi-kukurudza-pshenitsya-sonyashnik-yachmin> (дата звернення 25.10.2023)

62. Михайлов Д. Українська зернова асоціація збільшила прогнози щодо врожаю-2023 на майже 8 млн тонн збіжжя. *Інтернет-портал «Суспільне. Новини»*. 03.08.2023. URL: <https://suspilne.media/543367-ukrainska-zernova-asociacia-zbilsila-prognozi-sodo-vrozau-2023-na-majze-8-mln-tonn-zbizza/> (дата звернення 28.08.2023)

63. США допоможуть у побудові тимчасових зерноскладів для вивезення зерна з України. *Економічна правда*. 14.06.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/14/688155/> (дата звернення 28.08.2023)

64. Дефіцит потужностей зберігання зерна до кінця жовтня може скласти від 10 до 15 млн тонн. *Українські національні новини. Інформаційне агентство*. 19.06.2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1982056-defitsit->

potuzhnostey-zberigannya-zerna-do-kintsya-zhovtnya-mozhe-sklasti-vid-10-do-15-mln-tonn-minagropolitiki (дата звернення 31.08.2023)

65. Король О. Олійні в умовах війни: посів, залишки, переробка, умови зберігання. *Сайт Latifundist.com*. URL: https://latifundist.com/spetsproekt/963-olijni-v-umovah-vijni-posiv-zalishki-pererobka-umovi-zberigannya#:~:text=__ (дата звернення 31.10.2023)

66. Муха М. Яким буде український ринок соняшнику та олії у новому сезоні – прогнози аналітиків. 16 вересня 2022. *Сайт elevatorist.com*. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/812-yakim-bude-ukrayinskiy-rinok-sonyashniku-ta-oliyi-u-novomu-sezoni--prognozi-analitikiv> (Дата звернення 31.10.2023)

67. Інформаційний портал. ТОВ «Укрелеваторпром». URL: <https://tripoli.land/elevators/ukrelevatorprom> (дата звернення: 05.11.2023)

68. Річна фінансова звітність ТОВ «Укрелеваторпром». *Інтернет-портал SMIDA*: веб-сайт. URL: smida.gov.ua (дата звернення: 05.11.2023)

69. Система аналітики відкритих даних Clarity-Project. URL: <https://clarity-project.info/smida/32790234?year=2020> (дата звернення: 05.11.2023)

70. Річна фінансова звітність ПрАТ «АДМ Іллічівськ». *Інтернет-портал SMIDA*: веб-сайт. URL: smida.gov.ua (дата звернення: 05.11.2023)

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

Кафедра економіки промисловості

ДОДАТКИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему: *«Порівняльна характеристика економічної
ефективності інвестиційних проєктів у галузях
харчової промисловості України»*

на здобуття ступеню вищої освіти «магістр»

Здобувача _____ Сиваша А.М.

Керівник _____ доц. Фрум О.Л.

Одеса – 2023 рік

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета і завдання дослідження. Метою виконання роботи є складання порівняльної характеристики ефективності інвестиційних проєктів у галузях харчової промисловості України.
Завданнями роботи передбачено: – розглянути теоретико-методичні основи планування інвестиційних проєктів на підприємствах; – провести аналіз сучасного стану економічної ефективності різних галузей харчової промисловості України (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України); – застосувати на практиці методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів для порівняльної характеристики підприємств різних галузей (на прикладі зернопереробної та олійножирової галузей України).
Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження є оцінка ефективності інвестиційних проєктів у галузях харчової промисловості.
Предметом дослідження є методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів у зернопереробній та олійножировій галузях України.
Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних положень і розробці практичних рекомендацій із застосування методів оцінки ефективності інвестиційних проєктів у зернопереробній та олійножировій галузях України.
До основного наукового результату, який становить особистий внесок автора в розробку досліджуваної проблеми, належить такий: – отримало подальший розвиток застосування методів комплексної оцінки ефективності інвестиційних проєктів у зернопереробній та олійножировій галузях України.

2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ

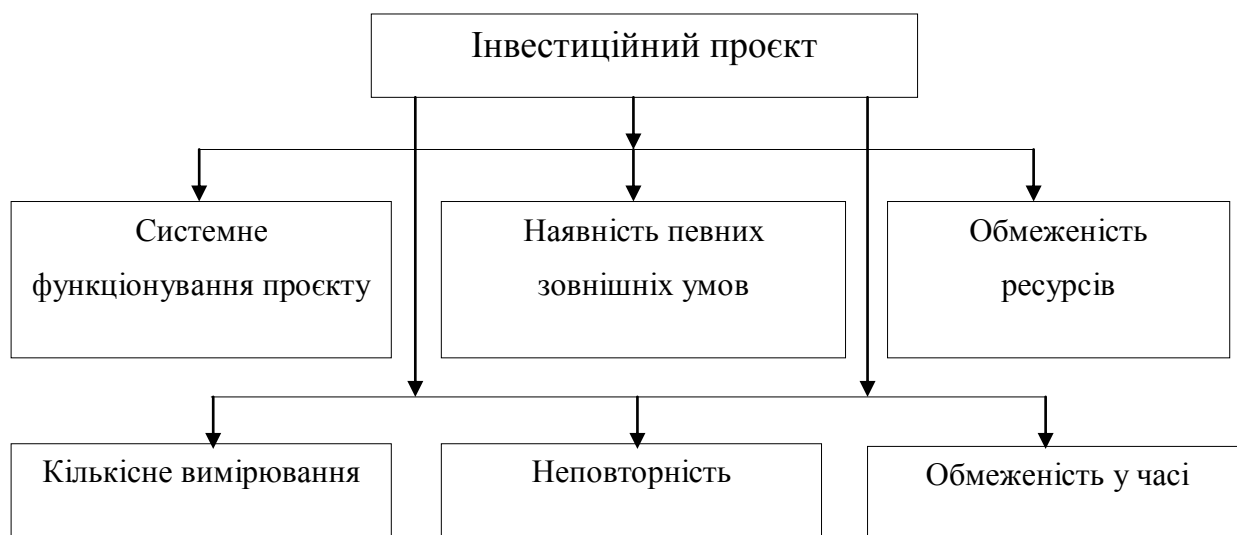

Рис. 1. Основні ознаки інвестиційного проєкту*

* Складено автором

3. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ МАЙБУТНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ

Таблиця 1

Основні показники економічної ефективності інвестиційного проєкту*

Назва показника	Формула розрахунку	Сфера застосування
Чистий дисконтований дохід (NPV)	$= \sum_{t=0}^{t=T} \frac{CF_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=0}^{t=T} \frac{(C_0)_t}{(1+r)^t}$	Дає змогу отримати абсолютну величину ефекту від реалізації проєкту
Внутрішня норма дохідності (IRR)	$d_1 + \frac{NPV_{d1}}{NPV_{d1} - NPV_{d2}} \cdot (d_2 - d_1)$	Показує верхню межу припустимого рівня дисконтної ставки, перевищення якої робить проєкт збитковим
Індекс прибутковості (PI)	$\frac{\sum_{t=0}^T \frac{CF_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=0}^T \frac{(C_0)_t}{(1+r)^t}}{\sum_{t=0}^T \frac{(C_0)_t}{(1+r)^t}}$	Дає змогу отримати відносну величину ефекту від реалізації проєкту
Середня норма рентабельності (ARR, %)	$\frac{\sum_{t=0}^T CF_t}{T \times C_0}$	Показує співвідношення між середньорічними надходженнями та початковими інвестиціями
Період окупності (PB)	$\sum_{t=1}^{PB} CF_t$	Дає змогу визначити, який проміжок часу необхідний для того, щоб відшкодувати початкові інвестиції
Дисконтований період окупності (BPB)	$\sum_{t=1}^{BPB} \frac{CF_t}{(1+r)^t}$	Дає змогу визначити, який проміжок часу необхідний для того, щоб відшкодувати початкові інвестиції з урахуванням часу

* Складено автором

де CF_t – грошовий потік у році t , C_0 – початкові інвестиції, T – термін життєвого циклу проєкту, t – порядковий номер року від початку реалізації проєкту, r – відсоткова ставка доходності, що вимагається від проєкту.

4. ДИНАМІКА ЗВЕДЕНИХ ПОКАЗНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНОЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

Таблиця 2

Зведення показників динаміки результатів діяльності підприємств олійножирової галузі за 2015–2022 роки (код за ВЕД–2010 10.41), %*

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Інвестиції	46,86	-23,15	54,57	-1,91	14,40	-35,70	-30,87
Обсяг реалізованої продукції	76,72	0,26	13,77	-1,88	21,29	25,75	-22,43
Витрати	55,93	2,13	18,26	2,97	25,38	18,99	-19,55
Фінансовий результат	-8,06	1,68	-3,67	1,09	3,03	-3,91	1,83
Кількість підприємств	12	6	-4	-3	-1	1	-8

*Розраховано автором

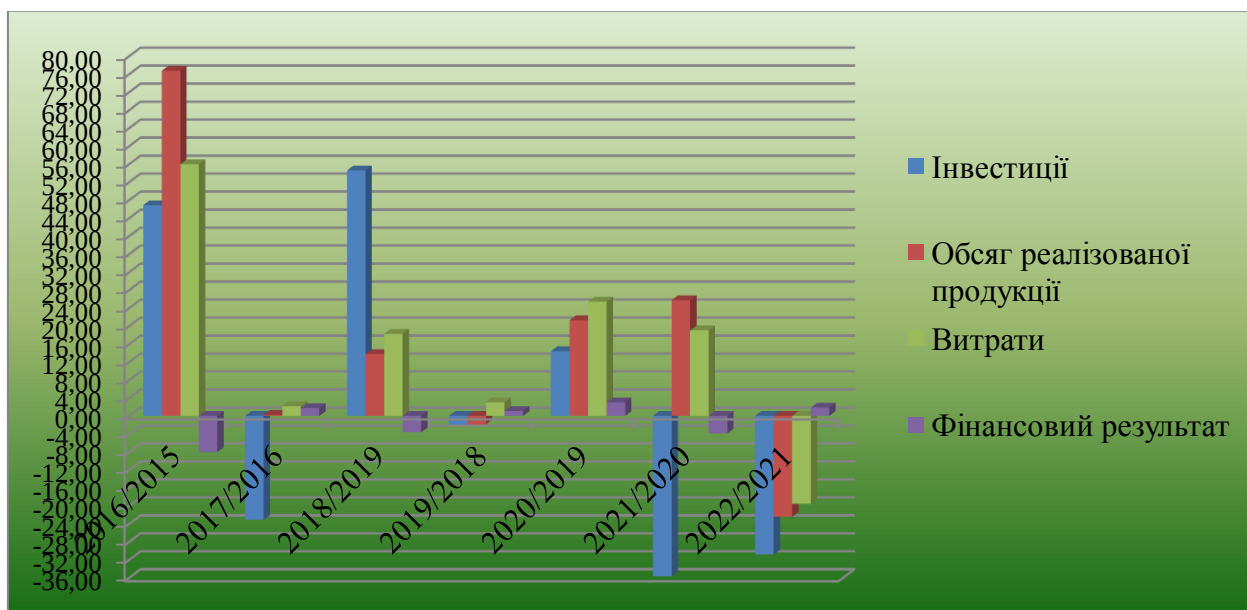

Рис. 2. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів олійножирової галузі України за 2016-2022 роки, %*

* Складено автором

5. ДИНАМІКА ЗВЕДЕНИХ ПОКАЗНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ПІДПРИЄМСТВ ЗЕРНОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Таблиця 3

Зведення показників динаміки результатів діяльності підприємств зернопереробної галузі за 2015–2022 роки (код за ВЕД–2010 10.61), %*

Показник	Роки						
	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Інвестиції	137,42	-21,27	5,09	-3,75	-28,37	57,64	-8,52
Обсяг реалізованої продукції	37,84	13,46	-20,45	40,30	-1,99	47,87	-1,87
Витрати	19,77	19,27	-1,16	12,77	18,37	32,08	-19,04
Фінансовий результат	-133,09	-207,66	-1,81	-1358,05	121,97	-72,76	-54,59
Кількість підприємств	8	3	-6	-5	-5	-5	-4

*Розраховано автором

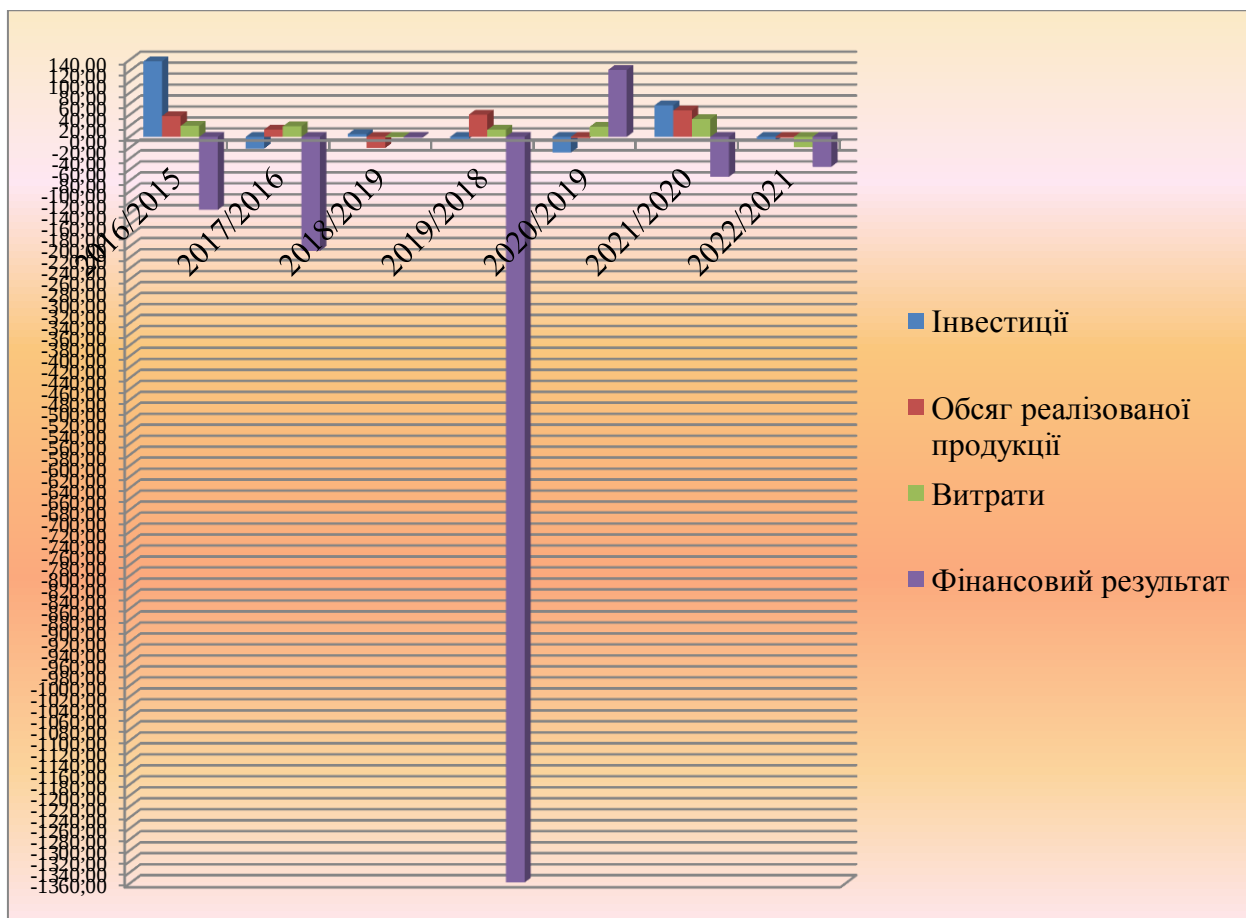

Рис. 3. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності інвестиційних проєктів зернопереробної галузі України за 2016-2022 роки, %*

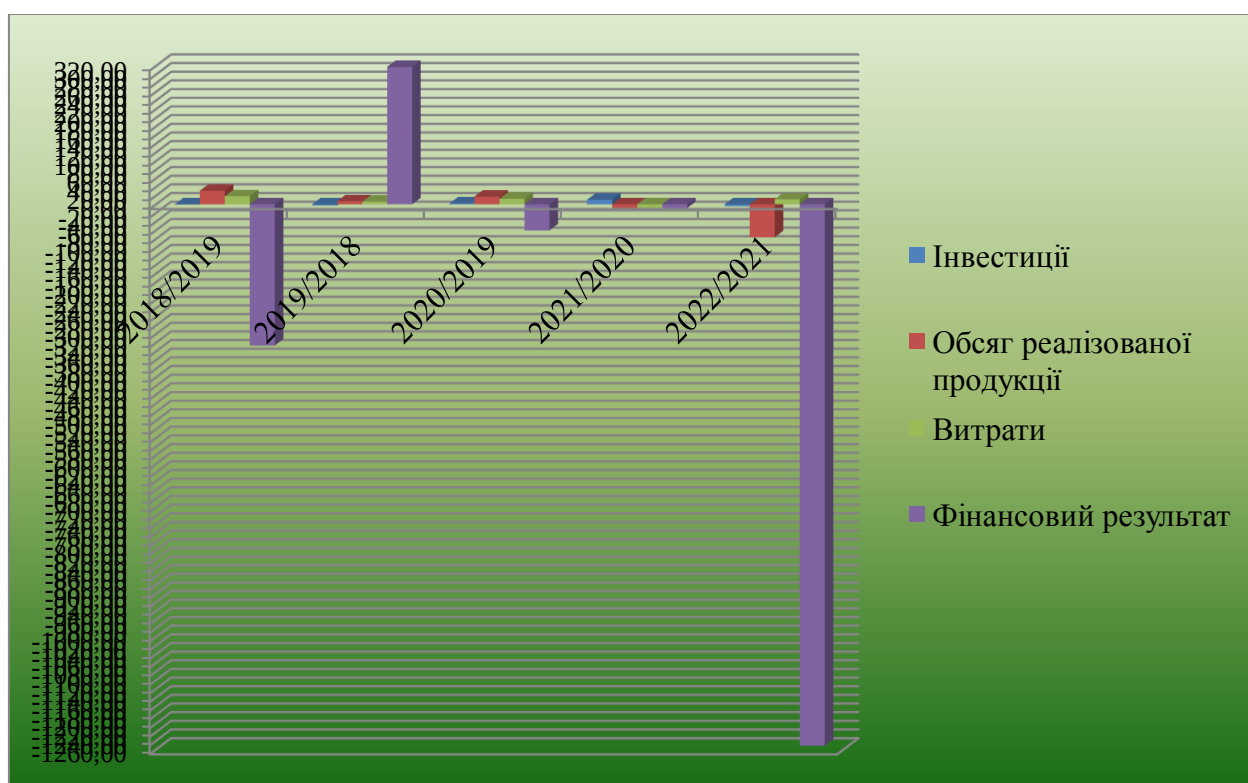
6. ДИНАМІКА ЗВЕДЕНИХ ПОКАЗНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ПРАТ «АДМ ІЛЛІЧІВСЬК»

Таблиця 4

**Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності
інвестиційних проєктів ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки, %***

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Інвестиції	-0,20	-2,96	2,27	10,36	-4,24
Обсяг реалізованої продукції	31,21	7,13	18,07	-8,26	-76,24
Витрати	18,69	5,93	12,79	-9,39	11,57
Фінансовий результат	-326,35	317,51	-60,26	-8,71	-1251,62

* Розраховано автором

**Рис. 4. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності
інвестиційних проєктів ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки, %***

* Складено автором

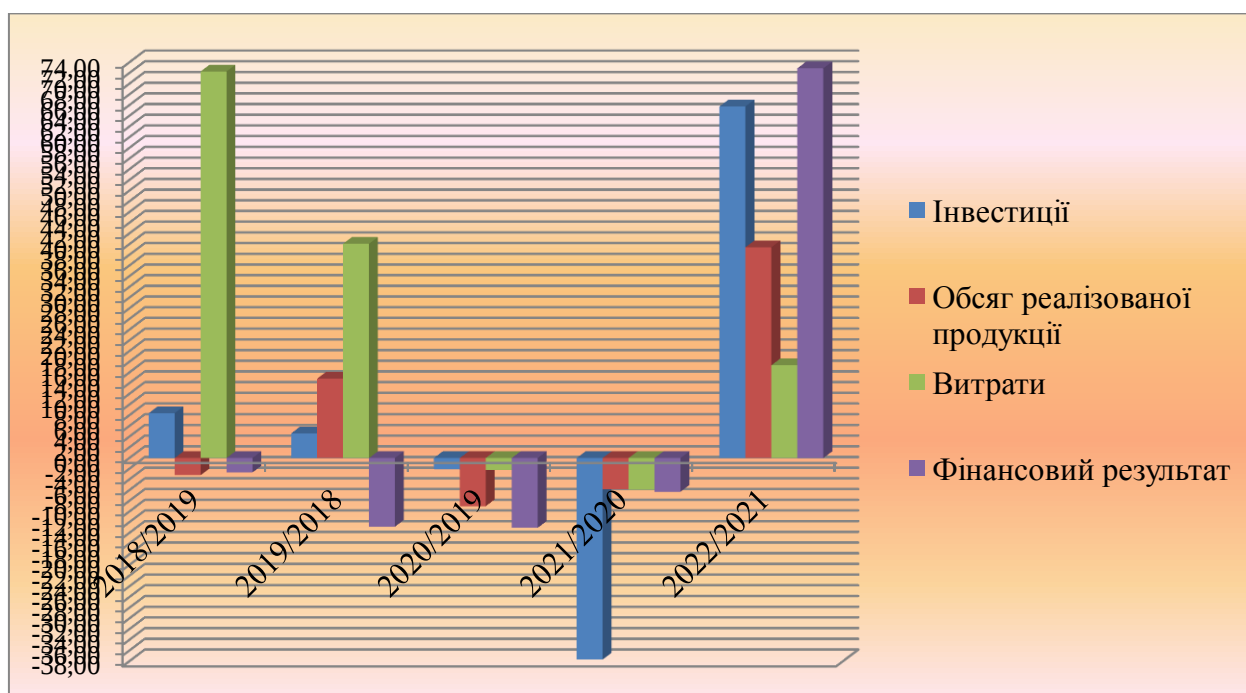
7. ДИНАМІКА ЗВЕДЕНИХ ПОКАЗНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ТОВ «УКРЕЛЕВАТОРПРОМ»

Таблиця 5

**Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності
інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки, %***

Показник	Роки				
	2018/2019	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Інвестиції	8,40	4,64	-2,11	-37,68	65,75
Обсяг реалізованої продукції	-3,21	14,86	-9,00	-5,80	39,41
Витрати	72,30	40,09	-2,21	-5,93	17,35
Фінансовий результат	-2,70	-12,83	-13,05	-6,31	72,89

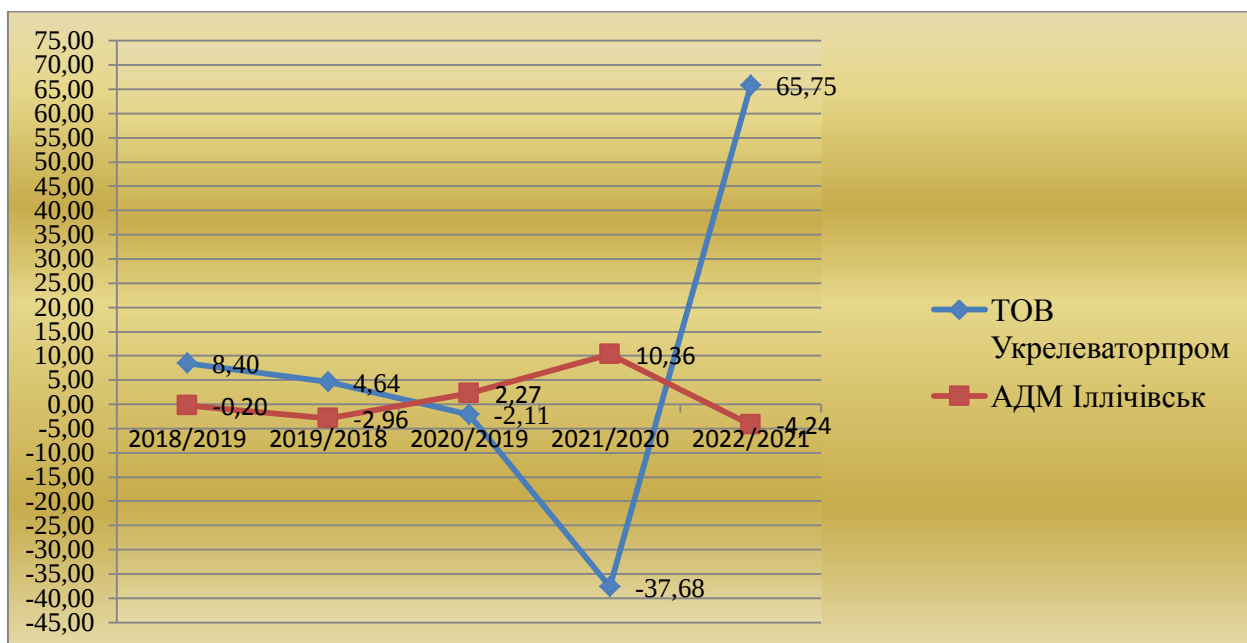
* Розраховано автором

**Рис. 5. Динаміка показників моделі оцінки економічної ефективності
інвестиційних проєктів ТОВ «Укрелеваторпром» за 2018-2022 роки, %***

* Складено автором

8. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИНАМІКИ ПОКАЗНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТВ ТОВ «УКРЕЛЕВАТОРПРОМ» ТА ПРАТ «АДМ ІЛЛІЧІВСЬК» ЗА 2018-2022 РОКИ

* Складено автором

Рис. 6. Порівняльна характеристика динаміки інвестицій на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки

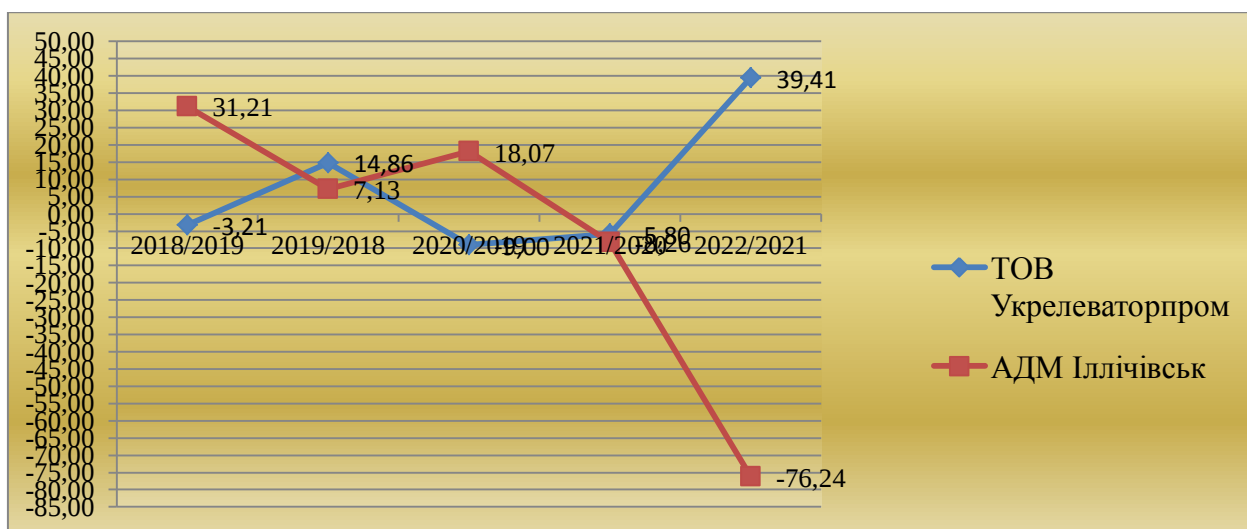

Рис. 7. Порівняльна характеристика динаміки обсягу реалізованої продукції на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки*

* Складено автором

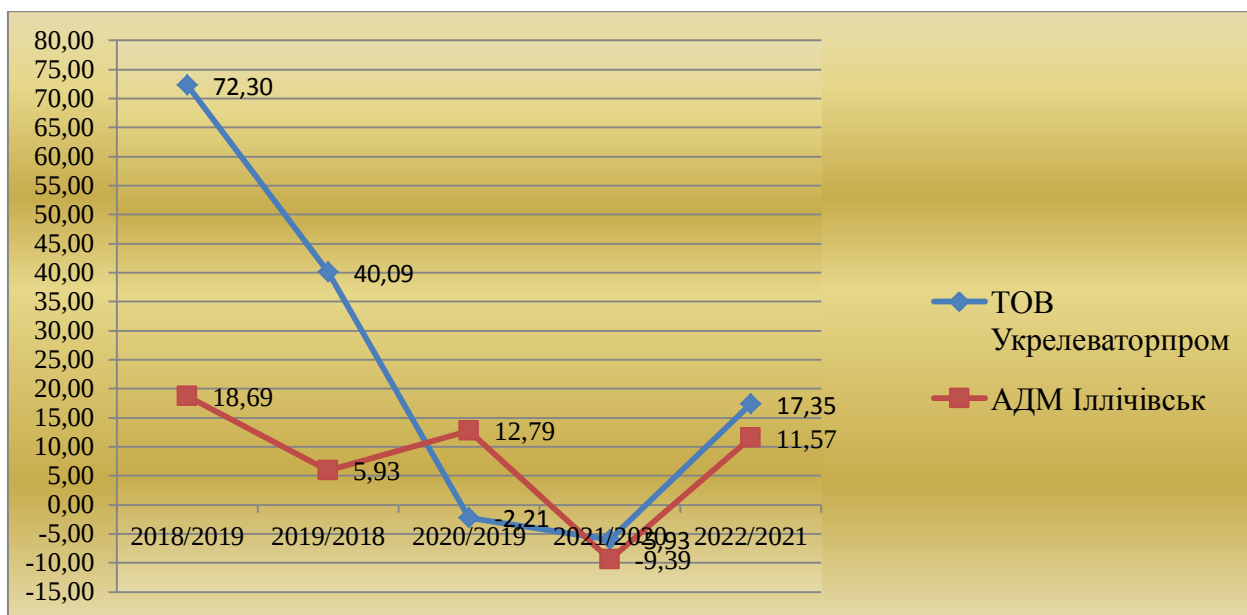

Рис. 8. Порівняльна характеристика динаміки витрат на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки*

* Складено автором

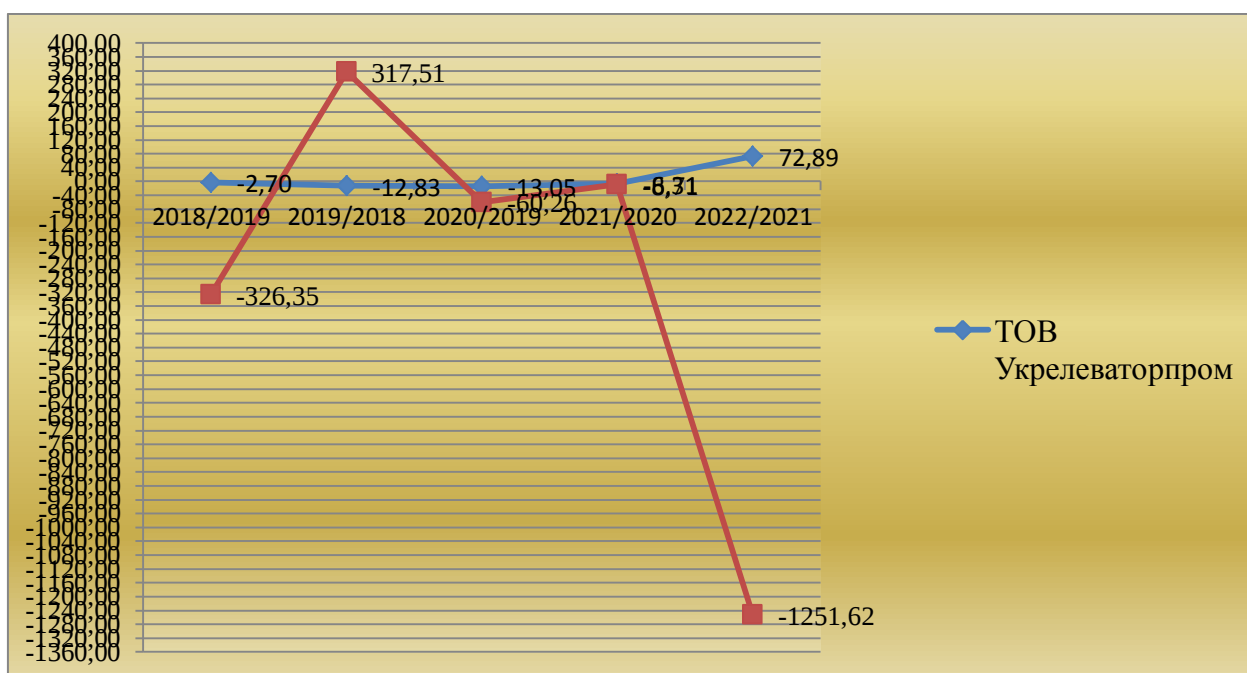

Рис. 9. Порівняльна характеристика динаміки фінансового результату на ТОВ «Укрелеваторпром» та ПрАТ «АДМ Іллічівськ» за 2018-2022 роки*

* Складено автором

9. ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ ПРАТ «АДМ ІЛЛІЧІВСЬК»

Таблиця 6

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показником чистого
приведеного доходу ПрАТ «АДМ Іллічівськ»***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст Інвестицій, тис. грн	-13 583	-37 842	-25 837	49 817	70 270
Приріст Грошового потоку, тис. грн	23221	69940	-59009	-752	-336338
Приріст Чистого приведенного доходу, тис. грн	36804	107782	-33172	-50569	-406608
Приріст Чистого прибутку (збитку), тис. грн	26007	57273	-45385	-2607	-341931

*Складено автором

Таблиця 7

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показниками
рентабельності господарської діяльності ПрАТ «АДМ Іллічівськ» у
2017–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	18038	75311	29926	27319	-314612
Виробничий капітал, тис. грн	577783,5	552071	520231,5	532221,5	592265
Собівартість продукції, тис. грн	317 117	335 934	378 916	343 332	383 070
Капітал, тис. грн	665 597	655 089	652 559	694 062	712 823
Власний капітал, тис. грн	67 980	114 879	167 497	196 175	52 583
Рентабельність виробництва	3,12	13,64	5,75	5,13	-53,12
Рентабельність продукції	5,69	22,42	7,90	7,96	-82,13
Рентабельність капіталу	2,71	11,50	4,59	3,94	-44,14
Рентабельність власного капіталу	26,53	65,56	17,87	13,93	-598,32

*Складено автором

10. ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ ТОВ «УКРЕЛЕВАТОРПРОМ»

Таблиця 8

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показником чистого
приведеного доходу ТОВ «Укрелеваторпром»***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Приріст Інвестицій, тис. грн	16 282	-8 443	-11 959	-3 305	20 869
Приріст Грошового потоку, тис. грн	-4093	-29275	-25745	-11083	122291
Приріст Чистого приведенного доходу, тис. грн	-20375	-20832	-13786	-7778	101422
Приріст Чистого прибутку (збитку), тис. грн	-6527	-30181	-26773	-11245	121787

*Складено автором

Таблиця 9

**Аналіз ефективності інвестиційного проєкту за показниками
рентабельності господарської діяльності ТОВ «Укрелеваторпром» у
2018–2022 роках***

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	241815	235288	205107	178334	167089
Виробничий капітал, тис. грн	200595	204514,5	194313,5	186681,5	195463,5
Собівартість продукції, тис. грн	226 506	317 309	310 300	291 908	342 566
Капітал, тис. грн	754 722	803 336	812 883	652 710	665 955
Власний капітал, тис. грн	726 006	769 284	772 922	610 958	603 641
Рентабельність виробництва	120,55	115,05	105,55	95,53	85,48
Рентабельність продукції	106,76	74,15	66,10	61,09	48,78
Рентабельність капіталу	32,04	29,29	25,23	27,32	25,09
Рентабельність власного капіталу	33,31	30,59	26,54	29,19	27,68

*Складено автором